

เจดีย์ทรงระฆัง

ราชภัฏเชียงใหม่ ร่วมกับบ้านสาปสร้างพิมพ์ธรรม

พระสิริทองไปโลกาศครุวงษ์

๗๐ ปี

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ภาพหน้าปก :

ลายรดน้ำปิดทอง วิหารหลวง

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

เจ็ดทศวรรษ :

ราชภัฏเชียงใหม่กับงานสืบสานวัฒนธรรม

หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ

๓๐ ปี

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

พระเจ้าเสด็จมาเยือนแล้ว
ตจโสมล่องประกายแก้ว

เก็จระการ

ณ เรือนอนุสารสุนทร
๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๗

จากเวียงบัว...

สู่ราชภัฏเชียงใหม่

จากเวียงบัวนานชาติประวัติเขียน
คือโรงเรียนฝึกหัดครูผู้สั่งสอน
คนเป็นครูคุณค่าสถาพร
ที่แน่นอนนับเนื่องเอนกอนันต์

จากโรงเรียนฝึกหัดครูสุสมัย
วิทยาลัยครูเพื่อเรื่องสร้างสรรค์
สังคมมีปัญหาสารพัน
ร่วมฝ่าฟันสร้างคน...จนพันภัย

เหมือนไม้ใหญ่หยั่งรากยิ่งลงลึก
แผ่พุ่มร่มเงาอันหนาเบียดชิด
ทั้งอาจารย์ลูกศิษย์วิทยาลัย
คนเชียงใหม่ทั้งเมืองก็เลื่องลือ

ถึงวันนี้ไม้งามได้งามใหม่
"ราชภัฏ" เครื่องไกรว่องไควหรือ
ทงมนั้นบอกเรื่องราวที่เราคือ
ปราชญ์เลื่องชื่อแห่งพระองค์ทรงพระเจริญ

สำนักในพระกรุณาธิคุณทวม
ทุกคนร่วมแซ่ซ้องร้องสรรเสริญ
ปณิธานจิตมั่นร่วมกันเดิน
เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญในสังคม

เจ็ดสิบปีเดือนวันที่ผันผ่าน
ประสบการณ์นานนับที่ทับถม
เป็นผลึกแห่งปัญญาค่านิยม
ช่วยสร้างสม "ราชภัฏ" วัฒนา

สุนารี คันทณี

ปฐมลิขิต

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เมื่อครั้งยังใช้ชื่อว่า วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ได้เคยเขียน "เกรินกล่าวเล่าขาน" ไว้หนหนึ่งแล้ว ในคราวจัดพิมพ์หนังสือ "๗๐ ปี วิทยาลัยครูเชียงใหม่กับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมล้านนา" เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในวโรกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเรือนอนุสารสุนทร ณ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๗ ในหนังสือฉบับดังกล่าว มีข้อความยืนยันว่า สถาบันมุ่งมั่นจะสร้างหนังสือขึ้นอีกหนึ่งเล่ม มีลักษณะเป็นรวมบทความเชิงวิชาการอันเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมในรอบ ๗๐ ปีของสถาบันเอง และอาจจะมีการแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์วิจารณ์ไปถึงงานทางด้านวัฒนธรรมของสังคมและประเทศชาติด้วย ส่วนกำหนดออกหนังสือได้ประมาณไว้ปลายปีการศึกษา ๒๕๓๗ คือต้นปี ๒๕๓๘ นั้นเอง

บัดนี้ เสด็จพระราชดำเนินได้ลงหลักสำเร็จผลแล้ว โดยคณาจารย์ของสถาบันได้ร่วมแรงร่วมใจกันรวบรวมข้อมูลและเขียนแสดงความคิดเห็นกันอย่างจริงจัง จึงเกิด "จิตศรัทธา" ราชภัฏเชียงใหม่ กับงานสืบสานวัฒนธรรม" ฉบับนี้ขึ้น และกล่าวได้ว่าตรงตามจุดประสงค์ทั้ง ๓ ประการ คือ

- (๑) เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบการก่อตั้ง ๗๐ ปี ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่
- (๒) เพื่อร่วมเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ ๗๐๐ ปีเมืองเชียงใหม่
- (๓) เพื่อร่วมกิจกรรมปีแห่งการรณรงค์วัฒนธรรมไทย (พ.ศ. ๒๕๓๗-๔๐) ของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

สถาบันเห็นว่า ข้อมูลและความคิดเห็นทั้งหลายที่น่าเสนออยู่ในหนังสือฉบับนี้ คงไม่ใช่เรื่องเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย แต่ท่านผู้อ่านพึงพิจารณาแก่นสารและเลือกเฟ้นสาระเฉพาะส่วนที่ดีมีคุณค่าเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานสร้างสรรค์ทางด้านวัฒนธรรมของสังคมและประเทศชาติของเราต่อไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สายสมร สร้อยอินดี๊ะ)

อธิการบดีสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

เมษายน ๒๕๓๘

เจ็ดทศวรรษ :

ราชภัฏเชียงใหม่กับงานสืบสานวัฒนธรรม

ISBN 974 - 8150 - 60 - 7

จากเรียงบัว...สู่ ราชภัฏเชียงใหม่
ปฐมลิขิตของอธิการบดีสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

สุนารี กันสนีย์

สารบัญ

เจ็ดทศวรรษกับงานสืบสานวัฒนธรรม ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่	เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา	๑
หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา	จินตนา มัชฌมบุษ	๔
เอกลักษณ์ของคนศรีล้านนา	ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริวงศ์	๑๗
ความงามทางทัศนศิลป์ศิลปะล้านนา ในวัด ราชภัฏเชียงใหม่กับงานศึกษา และเผยแพร่เอกสารโบราณ	พิชัย กวรรณกุลสุนทร	๒๕
ความรักความภาคภูมิใจ	เรณู วิชาศิลป์	๓๗
ผูกพันไว้ที่ หอดจดหมายเหตุ การพัฒนาคุณภาพชีวิต	สายัณห์ บุรณไทย	๔๓
โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยว	ประยูร อ่ำไพพันธุ์	๔๔
กับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่	ฐิติทธิ์ ฐาติ	๕๗
วิธีการศึกษากฎมีปัญญาพื้นบ้าน เพื่อจัดเป็นองค์ความรู้	ดร.มงคล เอี่ยมล่ามรงค์	๖๔
หนทางการเผยแพร่		
และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ	ยงยุทธ ชีรศิลป์	๘๓
วัฒนธรรมทางจิต : สิ่งที่เราไม่รู้และไม่รู้	กัลยา ณ มิตตก	๘๔
อิมกาย - อิมใจ	ประสาธ อื่อนอก	๘๗
ปัจฉิมลิขิต	โกชัย สารีบุตร	๑๐๓

"สาระและทัศนะของผู้เขียนในหนังสือฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน
คณะผู้จัดทำและสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป"

จากโรงเรียนเปลี่ยนเป็น
แล้วเป็นชายภักดิ์เชียงใหม่
เจ็ดสิบปีเจริญวัย
ยิ่งเท่ายิ่งเจิดจ้า

วิทยาลัย
มุ่งหน้า
จรดรุ่ง
ยิ่งด้วยศักดิ์ศรี

เจ็ดทศวรรษกับงานสืบสานวัฒนธรรมของ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาที่เก่าแก่ของจังหวัดเชียงใหม่มานานถึงเจ็ดทศวรรษ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา นอกเหนือจากการสร้างครูอันเป็นจุดมุ่งหมายหลัก มาตั้งแต่แรกก่อตั้งแล้ว งานหนึ่งที่ดำเนินควบคู่กันมาก็คือการสืบสานวัฒนธรรมนั่นเอง ในอดีตตั้งแต่ครั้งยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูมณฑลพายัพ นั้น ได้จัดงานประจำปีเพื่อแสดงกิจการของโรงเรียนและการรื่นเริงของคณะนักเรียน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าชมงานร่วมกิจกรรมกีฬาวิ่งวัวคนหรือวิ่งเร็ว มีการแสดงเรื่องราววรรณกรรม

ล้านนา เช่น เรื่องเจ้าสุวัตร มีการออกร้านที่สนับสนุนงานทัศนกรรมศิลป์พื้นเมืองทั้งของประชาชนและโรงเรียนอื่นๆ ตลอดจนประกวดภาพวาดของนักเรียนทั่วทั้งมณฑลพายัพ งานส่วนนี้จัดปีละ ๗ วัน และพัฒนามาเป็นงานฤดูหนาวอันเป็นงานประจำปีของจังหวัดเชียงใหม่สืบมาจนปัจจุบัน

ในสมัยต่อมาเมื่อเป็นวิทยาลัยครูเชียงใหม่ มีนักศึกษาทั้งชายหญิง สิ่งที่ชาวเชียงใหม่รุ่นผู้ใหญ่ยังจำได้ก็คือความงดงามของศิลปะและการฟ้อนรำของ "ช่างฟ้อน" นักศึกษา

หญิงซึ่งมักพ่อนนำหน้าชวบนนักศึกษาและอาจารย์ในงานทอดกฐินประจำปี โดยที่ชวบนแห่เข้าเมืองให้ชาวบ้านชาวเมืองมีโอกาสร่วมทำบุญและอนุโมทนาทานกันพร้อมหน้าในสมัยที่การจราจรมิได้หนาแน่นอย่างปัจจุบัน ในเทศกาลลอยกระทงวิทยาลัยครูเชียงใหม่จะได้รับรางวัลชนะเลิศทุกปี ด้วยความงามของกระทงใหญ่ที่บรรจงสร้างสรรค์ด้วยศิลปะอันงดงาม ชวบนแห่ของชายหญิงในชุดพื้นเมือง และชุดระบำนำหน้ากระทงที่แสดงการพ่อนที่จับตา จับใจผู้ชมเสมอมา

ในระยะประมาณ ๓-๔ ทศวรรษที่ผ่านมา เชียงใหม่มีโอกาสต้อนรับแขกเมือง และราชอาณาจักรที่มาจากเชียงใหม่บ่อยครั้งทางจังหวัดเชียงใหม่ได้จัดการต้อนรับตามประเพณีอาทิ การพ่อนรับเสด็จ ณ ท่าอากาศยานเชียงใหม่ และมีคณะสุภาพสตรีในชุดพื้นเมืองโปรยปรายข้าวดอกดอกไม้รับเสด็จตลอดระยะทางที่ทรงนำแขกเมืองเสด็จพระราชดำเนินผ่าน กิจกรรมเหล่านี้ นักศึกษาจะได้รับเกียรติให้เป็นตัวแทนชาวเชียงใหม่ รวมทั้งคณะอาจารย์ก็มีโอกาสที่จะไปร่วมงาน และรับพระราชทานเลี้ยงข้าวแลงขันโตก ในฐานะผู้ต้อนรับด้วยทุกครั้ง จนกล่าวได้ว่าอาจารย์เป็นข้าราชการที่มีชุดพื้นเมืองและมีโอกาสสวมใส่บ่อยครั้งยิ่งกว่าปัจจุบัน และเป็นการเริ่มต้นงานสืบสานการแต่งกายพื้นเมืองมาก่อนนโยบายที่ประกาศเชิญชวนให้แต่งกายพื้นเมืองเสียอีก

ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๐ เมื่อมีหลักสูตรวิชาคติชาวบ้านสำหรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิชาเอกภาษาไทย เป็นผลให้ทั้งอาจารย์และนักศึกษาได้เริ่มต้น

ศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมท้องถิ่นกันอย่างจริงจัง อาทิเช่น ศึกษายักษ์ละล้าละนา เก็บข้อมูลอย่างเป็นหมวดหมู่ งานระยะเริ่มแรกได้จัดแสดงในรูปของนิทรรศการในห้องลายสือไท อันเป็นห้องสมุดของภาควิชาภาษาไทย โดยจัดออกเป็นหมวดความเชื่อ วานยา งานฝีมือชาวบ้าน และเอกสารโบราณ งานศึกษาค้นคว้ายังคงทำต่อมาจนปัจจุบัน พัฒนาไปตามลำดับจนเป็น “ศูนย์ส่งเสริมและศึกษาวัฒนธรรมล้านนาไทย” มีสถานที่แสดงนิทรรศการของศูนย์อย่างเป็นทางการเรียกว่าหอวัฒนธรรมท้องถิ่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ต่อมาได้ย้ายหอวัฒนธรรมจากฝ่ายอาคารหอสมุดมาอยู่ที่อาคาร ๑๘ จัดนิทรรศการแสดงผลภาพความเป็นอยู่ของชาวล้านนาตามวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีแก่นสารตามวัฒนธรรมเพื่อให้อนุชนได้เข้าใจ ในขณะเดียวกันศูนย์ได้พัฒนาขึ้นเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนทั้งจากวิทยาลัยครูเชียงใหม่ กรมการฝึกหัดครู และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมาจนปัจจุบัน และมีหน้าที่หลักตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ๖ ประการ คือ

๑. ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยงานด้านวัฒนธรรม
๒. อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนาและเผยแพร่วัฒนธรรม
๓. ส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น
๔. จัดดำเนินการหอวัฒนธรรม
๕. ผูกอบรมวิทยากร และบุคลากรด้านวัฒนธรรม

หน้าที่อื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายจาก คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมา วิทยาลัยครู เชียงใหม่ได้จัดนิทรรศการทางวัฒนธรรมและการแสดงดนตรีนาฏศิลป์ ทั้งในสถาบันและในรูปของ วัฒนธรรมสัญจร เพื่อเผยแพร่ดนตรีนาฏศิลป์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น และเริ่มการรวบรวมข้อมูล ทางวัฒนธรรมล้านนาอย่างเป็นระบบ รวมทั้ง การศึกษา ค้นคว้า วิจัยเรื่องของท้องถิ่นในสาขา ต่างๆ ในสมัยต่อมาเมื่อจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม เชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู เชียงใหม่ขึ้นแล้ว และมีอาคารถาวรเป็นสำนักงาน คือหอวัฒนธรรมที่อาคาร ๑๘ นั้น ศูนย์ได้จัด แสดงนิทรรศการสภาพความเป็นอยู่ของชาวล้านนา ซึ่งเคยแสดงในงานเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ สามกษัตริย์ และในงานฤดูหนาวมาแล้ว งานนี้เป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องบ้านล้านนาแบบต่างๆ ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน ส่วนต่างๆ ของบ้าน การใช้ประโยชน์ และต่อมาได้ จัดสร้างเรือนเครื่องผูก และบริเวณบ้านขึ้นหน้า หอวัฒนธรรม ใช้เป็นที่จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม บ่อยครั้ง นับว่าเป็นที่น่าสนใจจึงมีผู้คนมาชม นิทรรศการอยู่เนืองๆ มีทั้งคณะนักเรียน นักศึกษา ประชาชนตลอดจนแขกต่างประเทศเข้ามา ขอชมอยู่เสมอ และทางศูนย์ได้จัดเจ้าหน้าที่นำชม และอธิบายให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของชาวล้านนา ทำให้เข้าใจแก่นสารของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีส่วนที่ว่าด้วยงานหัตถกรรมศิลป์แขนงต่างๆ การแต่งกาย เครื่องถ้วย และประวัติศาสตร์ โบราณคดี ที่ค่อยๆ เพิ่มเติมตามลำดับ

วิทยาลัยครูเชียงใหม่มีโครงการประชุมสัมมนาเชิง วิชาการบ่อยครั้ง ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ใน ส่วนงานทางวัฒนธรรมนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้ ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัย พายัพจัดสัมมนาเรื่องเพลงพื้นบ้านล้านนาขึ้นเป็น ครั้งแรก ในปีต่อมาได้จัดสัมมนาเรื่องการจัด หอวัฒนธรรม โดยที่สัมมนาสมาชิกเป็นผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัดทั่วประเทศ และผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และวิทยาลัย ครูทั่วประเทศด้วย ต่อมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้จัดโครงการประชุมสัมมนาเชิงวิชาการด้านล้านนา คดีขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี เริ่มตั้งแต่เรื่องประวัติ ศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งได้รับความร่วมมือและ ความสนใจจากนักวิชาการทั่วประเทศ และเป็นผล ให้เกิดหนังสือทางวิชาการเรื่องล้านนาคดีหลายหัว ชื่อจากคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติ ศาสตร์ (สำนักนายกรัฐมนตรี) โดยที่งานส่วนใหญ่ กล่าวได้ว่าเป็นงานค้นคว้าและวิจัยของนักวิชาการ และอาจารย์ของวิทยาลัยครูเอง

ในปีต่อๆมาเป็นเรื่องศิลปกรรม ภาษาและ วรรณกรรม ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านและโลก หัตถ์ล้านนา แต่ละปีล้วนทำให้เกิดผลงานทางวิชา การที่เผยแพร่ไปทั่วประเทศและเป็นผลให้เกิด ความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาล้านนาคดีไป พร้อมกัน และหลังจากนั้นในปีต่อๆ มา ก็ยังมีการ สัมมนาทางวิชาการเป็นประจำ อาทิ "ทิศทาง การวิจัยและการพัฒนาทางวัฒนธรรมในภาคเหนือ (พ.ศ.๒๕๓๕)" และเรื่อง "ภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนาชนเผ่าไทยในประเทศ (ภาคเหนือตอนบน)" ใน ปีเดียวกัน อีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจคือศิลป สถาปัตยกรรมล้านนา : สภาพปัญหาและแนวทาง

๖. หน้าที่อื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายจาก คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมา วิทยาลัยครู เชียงใหม่ได้จัดนิทรรศการทางวัฒนธรรมและการแสดงดนตรีนาฏศิลป์ ทั้งในสถาบันและในรูปของ วัฒนธรรมสัญจร เพื่อเผยแพร่ดนตรีนาฏศิลป์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น และเริ่มการรวบรวมข้อมูล ทางวัฒนธรรมล้านนาอย่างเป็นระบบ รวมทั้ง การศึกษา ค้นคว้า วิจัยเรื่องของท้องถิ่นในสาขา ต่างๆ ในสมัยต่อมาเมื่อจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม เชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู เชียงใหม่ขึ้นแล้ว และมีอาคารถาวรเป็นสำนักงาน คือหอวัฒนธรรมที่อาคาร ๑๘ นั้น ศูนย์ได้จัด แสดงนิทรรศการสภาพความเป็นอยู่ของชาวล้าน นา ซึ่งเคยแสดงในงานเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ สามกษัตริย์ และในงานฤดูหนาวมาแล้ว งานนี้ เป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องบ้านล้านนาแบบ ต่างๆ ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน ส่วนต่างๆ ของบ้าน การใช้ประโยชน์ และต่อมาได้ จัดสร้างเรือนเครื่องผูก และบริเวณบ้านขึ้นหน้า หอวัฒนธรรม ใช้เป็นที่จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ปอยครั้ง นับว่าเป็นที่น่าสนใจจึงมีผู้คนมาชม นิทรรศการอยู่เนืองๆ มีทั้งคณะนักเรียน นัก ศึกษา ประชาชน ตลอดจนแขกต่างประเทศเข้ามา ขอชมอยู่เสมอ และทางศูนย์ได้จัดเจ้าหน้าที่นำชม และอธิบายให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของชาวล้านนา ทำให้เข้าใจแก่นสารของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ นั้นยังมีส่วนที่ว่าด้วยงานหัตถกรรมศิลป์แขนง ต่างๆ การแต่งกาย เครื่องถ้วย และประวัติศาสตร์ โบราณคดี ที่ค่อยๆ เพิ่มเติมตามลำดับ

วิทยาลัยครูเชียงใหม่มีโครงการประชุมสัมมนาเชิง วิชาการบ่อยครั้ง ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ใน ส่วนงานทางวัฒนธรรมนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้ ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัย พายัพจัดสัมมนาเรื่องเพลงพื้นบ้านล้านนาขึ้นเป็น ครั้งแรก ในปีต่อมาได้จัดสัมมนาเรื่องการจัด หอวัฒนธรรม โดยที่สัมมนาสมาชิกเป็นผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัดทั่วประเทศ และผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และวิทยาลัย ครูทั่วประเทศด้วย ต่อมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้จัดโครงการประชุมสัมมนาเชิงวิชาการด้านล้าน นาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี เริ่มตั้งแต่เรื่องประวัติ ศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งได้รับความร่วมมือและ ความสนใจจากนักวิชาการทั่วประเทศ และเป็นผล ให้เกิดหนังสือทางวิชาการเรื่องล้านนาคดีหลายหัว ชื่อจากคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติ ศาสตร์ (สำนักนายกรัฐมนตรี) โดยที่งานส่วนใหญ่ กล่าวได้ว่าเป็นงานค้นคว้าและวิจัยของนักวิชาการ และอาจารย์ของวิทยาลัยครูเอง

ในปีต่อมาเป็นเรื่องศิลปกรรม ภาษาและ วรรณกรรม ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านและโลก ทัศน์ล้านนา แต่ละปีล้วนทำให้เกิดผลงานทางวิชา การที่เผยแพร่ไปทั่วประเทศและเป็นผลให้เกิด ความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาล้านนาคดีไป พร้อมกัน และหลังจากนั้นในปีต่อมา ก็ยังมีการ สัมมนาทางวิชาการเป็นประจำ อาทิ "ทิศทางการ วิจัยและการพัฒนาทางวัฒนธรรมในภาคเหนือ (พ.ศ.๒๕๓๕)" และเรื่อง "ภูมิปัญญาชาวบ้านล้าน นาชนเผ่าไทยในประเทศ (ภาคเหนือตอนบน)" ใน ปีเดียวกัน อีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจคือศิลป สถาปัตยกรรมล้านนา : สภาพปัญหาและแนวทาง

กรรมการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ได้ร่วมกันวิจัยเรื่อง เอกลักษณะการแต่งกายแบบล้านนาในรอบศตวรรษที่ผ่านมาทั้งจากหลักฐานเอกสาร รูปถ่ายและการสัมภาษณ์ จนสามารถจัดทำเอกสารประกอบภาพแสดงการแต่งกายแบบต่างๆ ตามกาลเทศะ และได้จัดแสดงแบบไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ในงานสัมมนาการจัดทิวทัศน์วัฒนธรรม ต่อมาเอกสารเล่มนี้เป็นที่ต้องการทั้งจากประชาชน และหน่วยราชการอื่น จึงได้จัดพิมพ์และเผยแพร่ เป็นครั้งที่ ๒ ตลอดจนได้จัดแสดงแบบการแต่งกายเนื่องในวันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และถ่ายทอดให้แก่คณะครูในอำเภอเมืองได้นำไปเป็นแบบในการแต่งกายแบบพื้นเมืองที่เหมาะสม เรียบง่าย และสวยงามตลอดจนได้ยึดเป็นแบบในการแต่งกายในงานสำคัญ อาทิ การแต่งกายร่วมขบวนเชิญนำศักดิ์สิทธิ์ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ ๕ รอบ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐

ในด้านกิจการอนุรักษ์ ส่งเสริมเผยแพร่ภาษาและวรรณกรรมนั้น ในฐานะที่นครเชียงใหม่เคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา มาเกือบ ๗๐๐ ปี ความเจริญในทางอักษรศาสตร์ ปรากฏเด่นชัดเพราะมีตัวอักษรใช้เอง มีกวีทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิตรังสรรค์ผลงานจำนวนมาก และประเพณีคัดลอกหนังสือถวายวัดของชาวล้านนา ก็ยังทำให้จำนวนหนังสือทั้งใบลานและพับสา มีจำนวนมหาศาลตามหอไตรในวัดต่างๆ ทั้งนี้ยังไม่ับการสะสมของชาวบ้าน แต่วรรณกรรมเหล่านี้ ยังขาดผู้รู้ที่จะอ่าน ปรึกรวด และนำมาเผยแพร่ ทั้งนี้ก็เพราะการศึกษาแผนใหม่ที่จัดขึ้นเมื่อศตวรรษที่ผ่านมาเป็นผลให้ทุกคนละเลยทั้งตัวเมือง

และวรรณกรรมของตน ฉะนั้น ศูนย์วัฒนธรรมฯ จึงจัดโครงการส่งเสริมการอ่านและเขียนตัวอักษรล้านนาขึ้น เป็นโครงการต่อเนื่องและได้ทำติดต่อกันมาเป็นเวลานานนับทศวรรษ โดยเปิดสอนให้แก่อาจารย์ และนักศึกษาที่สนใจตลอดจนประชาชนทั่วไป โครงการนี้ได้ทำควบคู่กับโครงการปรึกรวดเอกสารโบราณที่มีอาจารย์ ผู้รู้ตลอดจนผู้ศึกษาได้ช่วยกันปรึกรวดเรื่องต่างๆ แล้วมีการตีพิมพ์เผยแพร่ขึ้นทุกปี หากจะรวมเอกสารที่ปรึกรวดแล้ว ก็มีมากมายหลายสิบเรื่อง ทั้งในสาขาประวัติศาสตร์ วรรณคดี ตำนานและศาสนา เป็นต้น (ดูรายละเอียดได้จากบทความในเล่มนี้เรื่อง ราชภัฏเชียงใหม่กับงานศึกษาและเผยแพร่เอกสารโบราณ)

โครงการที่ได้กระทำต่อเนื่องมาเป็นเวลานานอีกโครงการหนึ่งคือ การเชิดชูเกียรติบุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรม ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อส่งเสริมให้กำลังใจแก่ผู้ประกอบคุณงามความดี และโน้มน้าวให้ประชาชนทั่วไปสนใจอนุรักษ์และสร้างผลงานทางวัฒนธรรมยิ่งขึ้น ตลอดจนประชาสัมพันธ์ผลงานของผู้ได้รับการยกย่องให้แพร่หลายออกไป เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีในสังคม บุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรมที่ได้รับการเชิดชูเกียรติล้วนมีผลงานเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป และมีทั้งหญิง ชาย บรรพชิต แต่ละปีจะมีตั้งแต่ ๑-๔ ท่านในสาขาต่างๆ ทั้งมนุษยศาสตร์ ศิลปะ การช่างฝีมือ คหกรรมศาสตร์ กีฬาและนันทนาการ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทุกๆ ปี วิทยาลัยครูเชียงใหม่ จะมีการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน เอกสาร ตำราทางวัฒนธรรมทั้งจากการศึกษา ค้นคว้า การปรึกรวด

งานวิจัยทั้งของผู้รู้และคณาจารย์ ตลอดจนเอกสารทางวิชาการอันเนื่องมาจากการสัมมนาการประชุมเชิงปฏิบัติการ ฯลฯ เป็นจำนวนมาก อาทิ วัดสำคัญในนครเชียงใหม่ เล่ม ๑ และเล่ม ๒ อาจกล่าวได้ว่าเอกสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นที่สนใจและติดตามรวบรวมไว้ใช้ศึกษาของนักวิชาการทั่วไป ตลอดจนชาวต่างประเทศที่ศึกษาล้านนาคดี

งานสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่คณะกรรมการได้ร่วมกันจัดทำด้วยความอดสาหะวิริยะเป็นเวลาหลายปี คือการทำพจนานุกรมภาษาถิ่นภาคเหนือฉบับ ส.ว.ช. (กำลังอยู่ในระหว่างการตีพิมพ์) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ นับเป็นพจนานุกรมที่มีความสมบูรณ์ในแง่การอ่านเสียงคำเมือง และตัวเมือง เพราะจะเขียนทั้งตัวเมือง อักษรภาษาไทยกลางและตัวสัทอักษรกำกับเสียงอ่าน และมีคำอธิบายที่กระชับรัด การตีพิมพ์และพิสูจน์อักษรจึงต้องทำด้วยความประณีต และจะเป็นผลงานชิ้นหนึ่งที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่จัดทำเพื่อร่วมเฉลิมฉลองสมโภช ๗๐๐ ปีของนครเชียงใหม่ด้วย

ผลงานสืบสานวัฒนธรรมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมและเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจอย่างยิ่งในปัจจุบันก็คือ เรือนล้านนา-หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา (เรือนอนุสารสุนทร) อนุสนธิจากอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ บุคลากรดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมภาคเหนือประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๔ และคณะทายาทของหลวงอนุสาร

สุนทร เห็นว่าเรือนล้านนาที่แท้จริงกำลังจะสูญสลายไปหมดสิ้น ด้วยกระแสความนิยมวัฒนธรรมตะวันตก จึงคิดสร้างเรือนล้านนา ๑ หลัง มอบให้วิทยาลัยครูเชียงใหม่เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม การก่อสร้างเรือนแบบล้านนา เพื่อแสดงวิถีชีวิตชาวล้านนา และใช้จัดกิจกรรมต่างๆ ทางวัฒนธรรม โดยถ่ายแบบมาจากเรือนคำเที่ยง อันเป็นเรือนล้านนาที่คณะทายาทได้มอบแก่สยามสมาคมเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจึงได้จัดเรือนอนุสารสุนทรเป็นหอดนตรีพื้นบ้านล้านนา รวบรวมงานทางด้านศิลปะการแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นเมืองของภาคเหนือ และจัดส่วนหนึ่งไว้แสดงประวัติและผลงานของบุคลากรดีเด่นทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ นับว่าเรือนอนุสารสุนทรหรือหอดนตรีพื้นบ้านล้านนาแห่งนี้ เป็นที่สนใจของทุกคนที่ได้มาเห็นและเยี่ยมชม เพราะเป็นเรือนที่ให้ทั้งบรรยากาศและวิถีชีวิตแบบล้านนา และเป็นหอดนตรีที่สามารถชมของจริง ภาพและเสียงดนตรีชนิดต่างๆ ได้อีกด้วย เรือนอนุสารสุนทร (หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา) นี้ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ นี้

ปัจจุบันงานสืบสานวัฒนธรรมที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่กำลังทำติดต่อกับสืบเนื่องมาเป็นเวลาเกือบ ๑๐ ปี ก็คือ การตระเตรียมการเฉลิมฉลองสมโภช ๗๐๐ ปีของนครเชียงใหม่ กล่าวได้ว่า สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาที่พยายามร่วมมือกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน กระตุ้นให้หน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ได้ตระหนักถึงความสำคัญของบ้านเมือง เริ่มมาตั้งแต่งานผูกบรอมอาสาพิทักษ์วัฒนธรรม งานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ฯลฯ ตลอดจนการออกไปเป็นวิทยากรทางวัฒนธรรมแก่ชมรม สถานศึกษาต่างๆ ล้วนมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับบ้านเมืองให้เกิดความห่วงแทนในโบราณวัตถุสถาน ในขณะที่เดียวกันก็เริ่มงานจัดทำเอกสาร อาทิตรวจสอบเรื่องตำนานเมืองเชียงใหม่ ดวงเมืองเชียงใหม่ จัดทำเอกสารเพื่อเผยแพร่ความรู้ชุดเมืองเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ชุดที่ ๑ ในหัวข้อ

- การละเล่นพื้นเมืองเชียงใหม่
- อาหารพื้นเมืองเชียงใหม่
- เทคนิควิทยาพื้นบ้านเชียงใหม่
- โบราณวัตถุ โบราณสถานเมืองเชียงใหม่

นอกจากนี้ยังมีโครงการผลิตสื่อทางวัฒนธรรมเพื่อการเผยแพร่ไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง จัดเป็นโครงการต่อเนื่องระยะ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๓๙) โดยผลิตภาพเคลื่อนไหว ภาพยนตร์ประกอบเสียง สารคดีวิทยุ วิดิทัศน์ บทความและสารคดี ทั้งในด้านเครื่องดนตรี การแต่งกาย ศิลปหัตถกรรม ช่างพื้นบ้าน ภาษาและวรรณกรรม อาหารพื้นบ้าน แบบเรียนเร็วตัวเมือง จิตรกรรมฝาผนัง โบราณสถาน-โบราณวัตถุ ประเพณีความเชื่อ สถาปัตยกรรม และบุคลากรดีเด่นทางวัฒนธรรม

นอกจากงานทางวัฒนธรรมทั้งหมดที่เป็นงานท้องถิ่น และเผยแพร่ในประเทศแล้ว งานอีกด้านหนึ่งที่ศูนย์วัฒนธรรมฯ เพิ่งจะเริ่มดำเนินการ โดยประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติคือความร่วมมือทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ อันเป็นปีที่มีการเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีงานมรดกสิ่งทออาเซียน โดยที่เชียงใหม่ได้รับเกียรติเป็นเจ้าของสถานที่ และได้สืบค้นสิ่งทอของไทยลือในประเทศไทยเข้าร่วมงาน นับเป็นงานยิ่งใหญ่ที่ยังตรึงตาผู้ชมทั้งหลาย ผู้มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จกันโดยถ้วนหน้าอีกด้วย และอีกโครงการหนึ่งคือการสืบความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างล้านนา-ล้านช้าง กับความสัมพันธ์ระหว่างชนเผ่าไทยใน ๔ ประเทศคือ ไทย จีน ลาว และเวียดนาม ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อเตรียมการสัมมนาทางวิชาการใน พ.ศ. ๒๕๓๙ อันเป็นปีที่เฉลิมฉลองนครเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี และที่สำคัญยิ่งคือสถาบันราชภัฏเชียงใหม่จะพยายามจัดเตรียมงานให้สมบูรณ์แบบ อย่างเต็มความสามารถด้วยความตั้งใจที่จะให้เป็นงานทางวิชาการ เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสกาญจนาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยความจงรักภักดียิ่ง

ผลงานต่างๆ ทั้งหมดดังกล่าวมาแล้วนี้ บางเรื่องเป็นงานที่ทำเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว หลายเรื่องเป็นงานโครงการต่อเนื่องทั้งที่บางส่วนทำแล้ว และบางส่วนกำลังทำ และมีแผนที่จะทำต่อไปในอนาคต และคงจะมีอีกมากมายหลายส่วนที่ยังมิได้กล่าวถึง เพราะแม้จะไม่มีกิจกรรมมากมายใหญ่โต แต่ก็นับว่ามีอยู่เสมอมาเสมอทุกๆ ปี หากมีคำถามว่าเจ็ดทศวรรษกับงานสืบสานวัฒนธรรมนั้นสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ทำอะไร และมีสิ่งใดที่เป็นความภาคภูมิใจบ้าง พวกเราชาวสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ คงจะตอบได้ตรงกันว่า เราภาคภูมิใจกับงานทุกชิ้นที่ร่วมแรง ร่วมใจช่วยกันสร้างสรรค์ ไม่เพียงแต่เป็นงานของบุคลากรทุกหมู่เหล่าในสถาบัน แต่ยังเป็นความกรุณาความร่วมมือจากผู้รู้ทั้งหลายทั้งในระดับนักวิชาการ ประชาชนและพระภิกษุสงฆ์จำนวนมาก ที่กรุณาแก่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ พร้อมกับความเอื้ออำนวยทั้งจากจังหวัดเชียงใหม่ กรมการฝึกหัดครู สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ตลอดจนกองทุนและความเมตตาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ผลงานที่ปรากฏเป็นที่ประจักษ์และเผยแพร่ออกไปแล้ว รวมทั้งที่กำลังจะเผยแพร่ต่อไปทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมนั้น ควรเป็นองค์พยานว่าสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้เวลาเจ็ดทศวรรษที่ผ่านมาเพื่อสืบสานงานวัฒนธรรมอันเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ ตามกำลังและความสามารถเท่าที่เรามี เราเป็น อย่างเต็มกำลังร่างกาย แรงใจและสติปัญญา และเราจะสืบสานวัฒนธรรมต่อไปจนกระทั่งอนุชนได้รับรู้ เข้าใจและรับถ่ายทอดจากบรรพชน จนสามารถปรับปรนใช้ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สามารถคงเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างเต็มภาคภูมิ มีคุณค่า และมีแก่นสาร เจ็ดทศวรรษผ่านไป บัดนี้ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ได้รับพระราชทานนามเป็น “สถาบันราชภัฏเชียงใหม่” จึงคาดหวังไว้ว่า ทศวรรษต่อๆ ไปเราจะสืบสานงานวัฒนธรรมให้ลุ่มลึกและกว้างขวางออกไปด้วยเช่นกัน

หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา

จินตนา มัธยมบุรุษ

หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา

จินตนา มัชยมบุรุษ

ปรารภเหตุ

เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓ ท่านอดีตรองอธิการ รศ.ดร.มังกร ทองสुขดี ได้บรรยายเรื่อง การจัดสร้างเรือนล้านนา โดยที่ได้ไปพบเรือนล้านนาโบราณที่เจ้าของจะขายในราคา ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน) ซึ่งทางสถาบันราชภัฏเชียงใหม่จะจัดซื้อมาสร้างแทนเรือนไม้บัว หน้าอาคารศูนย์ศิลปวัฒนธรรม (อาคาร ๑๘) ขณะทำงานจากศูนย์ศิลปวัฒนธรรมก็ไปดูเรือนโบราณหลังดังกล่าว ซึ่งพบว่า รูปแบบเป็นสถาปัตยกรรมพื้นเมืองดั้งเดิมจริง ก็ได้เรียนปรึกษาท่านอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ที่ปรึกษาของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และประธานชมรมล้านนาอดีตเชียงใหม่ในขณะนั้น แล้ววางแผนว่า เมื่อสร้างแล้วจะนำอาคารที่มีรูปแบบ

สถาปัตยกรรมพื้นเมืองไปจัดทำอะไร มีวัตถุประสงค์ในด้านใดบ้าง จึงจะเกิดประโยชน์แก่นุชนชาวเชียงใหม่และชาวล้านนาในอนาคต ในที่ประชุมคณะทำงานก็ได้วางวัตถุประสงค์ไว้ ๔ ประการ กล่าวคือ

๑. เพื่อเป็นแบบอย่างศิลปวัฒนธรรมที่แสดงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย
๒. เพื่อใช้เป็นที่จัดแสดงวิถีชีวิตและความเชื่อตามประเพณีพิธีกรรมของชาวพื้นเมืองเชียงใหม่
๓. เพื่อใช้เป็นที่จัดนิทรรศการเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา
๔. เพื่อใช้เป็นที่จัดแสดงดนตรี - นาฏศิลป์พื้นเมืองตามวาระโอกาส

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะทำงานได้นำเสนอขออนุมัติสถาบัน เพื่อจัดซื้อ จัดสร้าง ต่อมาท่านอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ได้นำวัตถุประสงค์ที่คณะทำงานวางไว้ดังกล่าวปรึกษาทนายทหลวงอนุสารสุนทรทุกท่าน เพื่อจะจัดสร้างเรือนสถาปัตยกรรมล้านนาขึ้นอีก ๑ หลัง ซึ่งแต่เดิมทนายทได้เคยสร้างเรือนคำเที่ยง เป็นเรือนสถาปัตยกรรมล้านนาไว้ ณ สยามสมาคม กรุงเทพฯ แล้วหลังหนึ่ง เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงคุณหลวงอนุสารสุนทร ทางทนายทหลวงอนุสารสุนทรจึงได้สร้างเรือนอนุสารสุนทรในลักษณะเดียวกับเรือนคำเที่ยงให้กับสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ดังที่คณะทำงานได้วางไว้ นั้น โดยอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ในนามทนายทหลวงอนุสารได้ทำหนังสือถึงสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เรื่องการสร้างเรือนล้านนา (เรือนอนุสารสุนทร) เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงหลวงอนุสารสุนทร กรมการเมืองพิเศษแห่งนครเชียงใหม่ ซึ่งจะมีอายุครบ ๑๒๕ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๓๕

เรือนอนุสารสุนทร

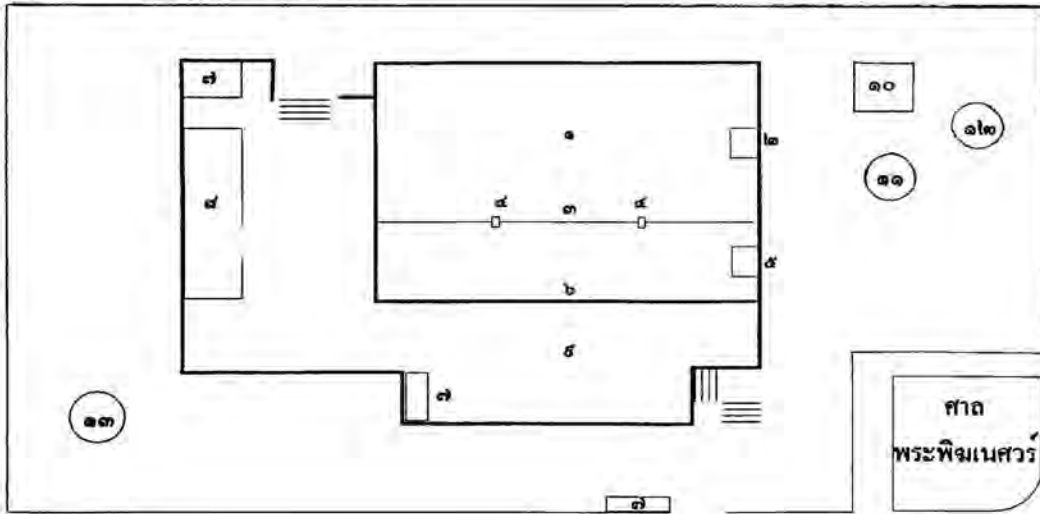
"เรือนอนุสารสุนทร" เป็นเรือนกาแลที่กองพัฒนาอาคารสถานที่ กรมการฝึกหัดครู ได้จำลองแบบมาจาก "เรือนคำเที่ยง" ซึ่งตั้งอยู่ที่สยามสมาคม ซอยอโคก กรุงเทพฯ โดยที่คณะทำงานของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ได้เดินทางไปทำพิธีสักการะบรรพชนของตระกูลชุตินา - นิมมานเหมินท์ ในวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๔ ณ เรือนคำเที่ยง สยามสมาคม โดยมีอาจารย์ยงยุทธ ธีรศิลป์ เป็นเจ้าพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคลและให้การดำเนินการก่อสร้างเป็นไปด้วยความเรียบร้อย กำหนดเวลายกเสาหมักโคลน ในวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๔ ตลอดระยะเวลาการก่อสร้าง อาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ได้เอาใจใส่ดูแลติดตามการก่อสร้าง โดยมี นายสำราญ จันทร์งษ์ เป็นผู้ทำการก่อสร้าง ผศ.จินตนา มัชฌมบุรุษ อาจารย์ยงยุทธ ธีรศิลป์ ประสานงานในนามของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และนายอาชว์ ชัยสวัสดิ์ ประสานงานในฐานะเลขานุการส่วนตัวของอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ การดำเนินการก่อสร้างเป็นไปอย่างรีบเร่ง เพื่อจะได้แล้วเสร็จทันวาระครบรอบวันเกิด ๑๒๕ ปี ของหลวงอนุสารสุนทร ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๕ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คณะกรรมการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมได้พยายามเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับล้านนาคดี จากคำบอกเล่าของอาจารย์

ไกรศรี นิรมานเหมินท์ ซึ่งมากมายหลายเรื่องที่เราไม่เคยรู้มาก่อนสมกับได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์แห่งล้านนา โดยเฉพาะส่วนประกอบของเรือน (ดูรายละเอียดจากเรื่อง เรือนกาแลและประเพณีความเชื่อในการปลูกเรือน ในล้านนา ของลมูล จันทน์หอม) นอกจากนั้นท่านได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับบรรพชนของท่าน โดยเฉพาะหลวงอนุสารสุนทร ซึ่งเป็นที่มาของเรือนอนุสารสุนทร ดังนี้ หลวงอนุสารสุนทร (สุนธีร์ ชูติมา) เกิดเดือน ๑๒ ปีเถาะ ณ บ้านทุ่งช้าง นครลำพูน มณฑลพายัพ (เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๐ หมู่บ้านไก่แก้ว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนปัจจุบัน) เป็นบุตรคนที่ ๔ ของนายด้อย และนางแว่น แซ่ฉั่ว พบว่าตลอดชีวิตของหลวงอนุสารสุนทร เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ มีความขยัน อดทน ไม่เอาเปรียบ มีความคิดสร้างสรรค์ (มีเรื่องราวที่เป็นตัวอย่างให้ลูกหลานได้ฟังและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เป็นความภาคภูมิใจของทายาทจนปัจจุบัน) และมองเห็นคุณค่าของการศึกษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ โดยการก่อตั้งโรงเรียนหม่องส่วยต่อ (ปัจจุบันคือโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์) ขึ้น และจ้างครูสอนภาษาอังกฤษจากมะละแหม่ง นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำในธรรม ทำนุบำรุงพุทธศาสนา โดยการปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่หลายวัด ทำคุณประโยชน์ให้กับบ้านเมือง สร้างสาธารณประโยชน์มากมาย เช่น โรงพยาบาลเทศบาลนครเชียงใหม่ สร้างตึกตลอด ตึกสงฆ์ โรงพยาบาลแมคคอกมิก สร้างศาลาเยาวชน ณ สุสานหายยา จนได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการเมืองพิเศษแห่งนครเชียงใหม่

จากวัตรปฏิบัติที่หลวงอนุสารสุนทรได้ทำเสมอมานั้น ได้ปลูกฝังอยู่ในจิตใจของทายาทของท่าน การสร้างเรือนอนุสารสุนทรเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทางทายาทของท่านร่วมกันสร้างสรรค์ โดยปรารถนาจากเหตุที่ว่า เรือนสถาปัตยกรรมล้านนาในปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลง เพราะประชาชนส่วนใหญ่หันไปสร้างเรือนแบบตะวันตก หรือแบบล้านนาประยุกต์ เป็นเหตุให้แบบเรือนล้านนาที่แท้จริงกำลังจะสูญสลาย อนุชนรุ่นหลังจะรู้จักเรือนล้านนาแต่เพียงในภาพถ่ายจากเอกสารเท่านั้น การสร้างเรือนอนุสารสุนทรขึ้นใหม่ เพื่อเป็นเรือนแปลคู่กับเรือนคำเที่ยง จึงเป็นเจตนารมณ์ของเหล่าทายาทที่จะให้เป็นแหล่งสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมล้านนา วิถีความเป็นอยู่ของชาวล้านนา ในช่วงสมัยหนึ่ง และที่สุดคือมีหอดนตรีพื้นบ้านล้านนาเกิดขึ้นด้วย

หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา (เรือนอนุสารสุนทร)

หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา เป็นห้องแสดงเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา พร้อมคำอธิบาย จำนวน ๑๐๐ กว่าชิ้น บริเวณที่จัด คือจัดไว้ในส่วนของห้องนอนของเรือนอนุสารสุนทร บรรพชนของตระกูล ชูติมา - นิรมานเทมิทร์ ดังแผนผังต่อไปนี้

๑. ห้องแสดงเครื่องดนตรีพื้นบ้าน (ห้องนอน)
๒. หิ้งบูชาบรรพบุรุษ
๓. เครื่องคอมพิวเตอร์
๔. ห้ายนต์
๕. หิ้งบูชาพระ
๖. เดีน
๗. ย้านน้ำ
๘. เซียนไฟ
๙. จาน (ชานเรือน)
๑๐. ทอกลอง
๑๑. บ่อน้ำ
๑๒. ต้นมะขามพระราชทานในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
๑๓. ต้นแก้วพระราชทานในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ลักษณะของการจัดนิทรรศการที่เรียกว่าเป็นหอดดนตรีพื้นบ้านนี้ เป็นการจัดนิทรรศการเฉพาะเรื่องเครื่องดนตรี ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยจำแนกเครื่องดนตรีออกเป็น ๔ ประเภท คือ ประเภทเครื่องดีด ประเภทเครื่องตี ประเภทเครื่องเป่า ซึ่งจะเห็นได้ว่า เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนานั้นมีทั้งที่เป็นวงสละสลวย ซึ่ง วงกลองแฉวง วงปี่พาทย์เมือง หรือวงกลองเต่งทั้ง วงกลองปูจา วงกลองม่าน ซึ่งการใช้ประโยชน์ของวงแต่ละประเภทไม่เหมือนกัน (ดูรายละเอียดใน ینگยุทธ ธีรศิลป์ และคณะ เรื่องการสัมมนา ล้านนาคดี : ประวัติศาสตร์และโบราณคดี, วิทยาลัยครูเชียงใหม่, ๒๕๒๘) และเพลงพื้นบ้านล้านนาที่นำมาบรรเลงกับเครื่องดนตรีในลักษณะประสมวงประเภทต่างๆ นั้น เป็นเพลงบรรเลงไม่มีการขับร้อง เช่น เพลง ล่องแม่ปิง เพลงถวายเพลงถ้ำ เพลงปราสาทไหว เพลงล่องม่าน เพลงพม่า เพลงเงี้ยว เพลงอื้อ เพลงขึ้น เชียงใหม่ เพลงจระเข้ เพลงเชียงแสน เพลงละม้าย เพลงสาวไหม เพลงปี่จุ่มห้า ฯลฯ

นั่นคือ เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่นำมาจัดแสดงอย่างเป็นระบบนั้น สามารถให้นักดนตรี “วงบัวระวง” ซึ่งเป็นวงรวมเอานักดนตรีพื้นเมืองที่เป็นข้าราชการประจำและชั่วคราวของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ทั้งที่เป็นอาจารย์ นักการภารโรง เจ้าหน้าที่ นักศึกษา และที่ปรึกษา ได้นำเครื่องดนตรีเหล่านี้มาเล่นในวาระโอกาสอันควร ทั้งที่เป็นงานเทศกาล งานของสถาบัน และกระจายไปถึงงานตามที่คุณขอมาเป็นบางครั้งบางคราว และทุกปายวันพฤหัสบดี ก็จะมีการเล่นดนตรีพื้นเมืองเป็นที่สนุกสนานอย่างยิ่ง และเป็นการซ้อมเพลง ซ้อมดนตรีให้เข้ากัน เพราะ ๗ วันเว้นดีดซ้อมดนตรี จะไม่เกิดกับนักดนตรี “วงบัวระวง” เลย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาแต่ละประเภท รวมทั้งสามารถฟังลีลาของเครื่องดนตรีดังกล่าว หอดดนตรีพื้นบ้านได้จัดข้อมูลดังกล่าวเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ระบบมัลติมีเดีย ซึ่งจะมีข้อมูลภาพ คำบรรยายและเสียง ให้กับทุกท่านที่เข้าชม และถ้าท่านเล่นดนตรีเป็น จะลองเล่นร่วมกับคณะวงดนตรีพื้นเมือง “วงบัวระวง” ก็จะช่วยทำให้บรรยากาศของหอดดนตรีพื้นบ้านล้านนามีชีวิตชีวา ทุกวันเว้นวันหยุดราชการ ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. หอดดนตรีพื้นบ้านล้านนาจะเปิดต้อนรับผู้มาเยือนในอัตราคนละ ๒๐ บาท เพื่อนำรายได้ไปซ่อมแซมเพิ่มเติมในส่วนที่จะต้องชำรุดในโอกาสต่อไปด้วย

ส่งท้าย

หอดดนตรีพื้นบ้านล้านนาจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าหายาทหลวงอนุสารสุนทรไม่เห็นความสำคัญในสถาปัตยกรรมเรือนล้านนาที่ถูกต้อง ทรงภูมิ ทรงคุณค่า และมีคุณูปการแก่วงการศึกษา ซึ่งท่านอาจารย์ไกรศรี นิรมานเหมินท์ ได้ริเริ่มและเป็นงานช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตของท่าน ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรมในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๕ แม้ว่างานการก่อสร้างยังไม่แล้ว แต่คุณแจ่มจิตต์ เลหาหัวฉม ก็เป็นผู้สืบสานงานต่อด้วยความยินดีและเต็มใจจนแล้วเสร็จในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๕ จึงทำพิธีขึ้นบ้านใหม่แบบพื้นเมือง แล้วส่งมอบให้กับสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมตามวัตถุประสงค์ ดังหนังสือมอบเรือนล้านนา (เรือนอนุสารสุนทร) ดังนี้

๑๐-๑๔ ถนนวิชัยานนท์
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐

๑๖ กันยายน ๒๕๓๕

เรื่อง มอบเรือนล้านนา (เรือนอนุสารสุนทร) ๑ หลัง

เรียน อธิการวิทยาลัยครูเชียงใหม่

ด้วยข้าพเจ้า นางแจ่มจิตต์ เลหาวิวัฒน์ โนนามทยาทหลวงอนุสารสุนทร ได้พิจารณาเห็นว่า ขณะนี้สถาปัตยกรรมแบบล้านนา กำลังได้รับความนิยมน้อยลง เพราะประชาชนส่วนใหญ่หันไปนิยมสร้างบ้านเรือนแบบตะวันตกหรือแบบล้านนาประยุกต์ เป็นเหตุให้แบบเรือนล้านนาที่แท้จริงกำลังจะสูญหายไปโดยเร็ว ต่อไปอนุชนรุ่นหลังจะรู้จักเรือนล้านนา ก็แต่เพียงในภาพถ่ายจากหนังสือหรือเอกสารเท่านั้น

ดังนั้น จึงมีความประสงค์ที่จะสร้างเรือนล้านนา ๑ หลัง มอบให้กับวิทยาลัยครูเชียงใหม่เพื่อเป็นข้อมูลการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมการก่อสร้างเรือนแบบล้านนา เพื่อแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวล้านนาในสมัยหนึ่ง และเป็นศูนย์ดนตรีพื้นบ้านล้านนา รวมทั้งใช้ในกิจกรรมต่างๆ ทางวัฒนธรรมของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ทั้งนี้โดยการจำลองแบบก่อสร้างจาก "เรือนคำเที่ยง" ที่สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ โดยให้ชื่อเรือนล้านนาว่า "เรือนอนุสารสุนทร" เพื่อเป็นอนุสรณ์หลวงอนุสารสุนทร กรมการเมืองพิเศษประจำจังหวัดเชียงใหม่ ในโอกาสครบรอบวันเกิด ๑๒๕ ปี และให้คู่กับ "เรือนคำเที่ยง" อนุสรณ์นางคำเที่ยง อนุสารสุนทร (ภรรยา) ที่สยามสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ ด้วย

ทั้งนี้โดยข้าพเจ้าจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างทั้งหมด และบัดนี้ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๕๐๐,๐๐๐ บาท (สามล้านห้าแสนบาทถ้วน) และได้มอบให้กับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ เพื่อให้ประโยชน์ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมตามวัตถุประสงค์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางแจ่มจิตต์ เลหาวิวัฒน์)

สำเนา

กรมการฝึกหัดครู (ในนามสถาบันราชภัฏเชียงใหม่) และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดเรือนอนุสารสุนทรเป็นหอดนตรีพื้นบ้านล้านนา จึงสนับสนุนงบประมาณในการจัดแสดงนิทรรศการเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา ซึ่งผู้ชมสามารถชมและฟังคำบรรยายรวมทั้งฟังเสียงดนตรีจากเครื่องคอมพิวเตอร์ได้ด้วยตนเอง ทางกรมการฝึกหัดครูได้กราบบังคมทูล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเปิดเรือนอนุสารสุนทร (หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา) ณ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ทุกคนต่างรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ที่ทรงพระกรุณา เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดเรือนอนุสารสุนทร หอดนตรีพื้นบ้านล้านนาในครั้งนั้น

หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา (เรือนอนุสารสุนทร) คงจะเป็นประโยชน์เอนกอนันต์ต่อวงวิชาการและบุคคลทุกวิชาชีพที่จะได้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละคนในโอกาสต่อไป

บรรณานุกรม

แจ่มจิตต์ เลขาหัวหน้า และกายาท. ประวัติสังเขปของหลวงอนุสารสุนทร. เชียงใหม่ : เอกสารอัดสำเนา. ม.ป.ป.

ลมุล จันทน์หอม. เรือนกาแล : ประเพณีความเชื่อการปลูกเรือนในล้านนา, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๗.

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. ดนตรีพื้นบ้านล้านนา, ที่ระลึกงานพระราชเพลิงศพ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ ๒๐ - ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๗, เชียงใหม่ : บริษัท กลางเวียงการพิมพ์, ๒๕๓๗.

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. บันทึกเหตุการณ์การสร้างเรือนอนุสารสุนทร และ จัดแสดงนิทรรศการ หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา, เชียงใหม่ : ๒๕๓๔ - ๒๕๓๗.

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. เรือนอนุสารสุนทร : หอดนตรีพื้นบ้าน, เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

เอกลักษณ์ของดนตรีล้านนา

ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์

เอกลักษณ์ของดนตรีล้านนา

ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์

บทนำ

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เอกลักษณ์ หมายถึง "ลักษณะที่มีเหมือนกัน หรือมีร่วมกัน" ดังนั้น เอกลักษณ์ของดนตรีล้านนา จึงหมายถึงลักษณะที่มีเหมือนกันหรือมีร่วมกันของดนตรี ทั้งหลายที่มีอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

เนื่องจากล้านนาเป็นชื่ออาณาจักรที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานถึง ๗ ศตวรรษ มรดกทาง ศิลปวัฒนธรรมที่ตกทอดจากอดีตถึงปัจจุบันจึงมีจำนวนมาก และมีร่องรอยของการผสมผสานและการ เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และตามอิทธิพลของผู้ที่ผลัดกันมีอำนาจเหนืออาณาจักรนี้ คำว่าล้านนาในฐานะคำ คุณศัพท์ จึงน่าจะหมายถึงลักษณะหรือคุณสมบัติที่เป็นกลางที่ประชาชนในทุกส่วนหรือส่วนใหญ่ของ อาณาจักรนี้ รู้สึกและยอมรับว่าเป็น "ของตน" โดยเกณฑ์นี้คำว่าล้านนาจึงเป็นคำอธิบายที่เหมาะสมกับ ศิลปวัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มภาษาไท - ลาว เป็นพิเศษ

ดนตรีล้านนาที่จะอภิปรายต่อไปนี้ก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ หมายถึงดนตรีที่แพร่หลาย ในกลุ่มภาษาไท - ลาว ซึ่งบางทีหมายความรวมถึงดนตรีที่รับอิทธิพลจากกลุ่มภาษาอื่นด้วย ซึ่งกลุ่มภาษาไท ได้รับมาปรับเปลี่ยนเป็นแบบฉบับของตนเองจนเป็นที่ยอมรับมานานแล้ว เช่น ดนตรีที่มีอิทธิพลของมอญซึ่งเป็น เจ้าของถิ่นเดิมส่วนหนึ่ง และของพม่าซึ่งเคยมีอำนาจเหนือล้านนาถึงสองศตวรรษเศษ เป็นต้น

เอกลักษณ์ของดนตรีนั้น ปกติสามารถอธิบายได้จากการศึกษาขององค์ประกอบดนตรีโดยตรง แต่บ่อยครั้งจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบนอกดนตรี ซึ่งเป็นบริบทที่สำคัญด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อ ศึกษาดนตรีที่มีวิวัฒนาการอยู่ในวัฒนธรรมมุขปาฐะอย่างเช่นดนตรีล้านนานี้ เป็นต้น เนื่องจากดนตรีใน วัฒนธรรมเช่นนี้ คือผลผลิตของสังคมในภาพรวมมากกว่าเป็นผลผลิตของศิลปินในฐานะปัจเจกบุคคล อย่าง ในวัฒนธรรมอุตสาหกรรม

เอกลักษณ์ดนตรีล้านนาจากองค์ประกอบดนตรี

องค์ประกอบที่เล็กที่สุดของดนตรีคือเสียง ซึ่งประกอบขึ้นเป็นหน่วยใหญ่คือ วรรณกรรมดนตรีในแบบแผนต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย การพิจารณาเอกลักษณ์ของดนตรีล้านนา จึงต้อง

เริ่มต้นด้วยการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเสียงดนตรีล้านนา ซึ่งประกอบด้วย ระบบเสียง (mode) ลีลัน (tone color) ความเข้ม (intensity) และความไพเราะ (beauty) ตามอุดมคติของชาวล้านนา

ระบบเสียงดนตรีล้านนาที่ยังไม่นำเอา **บันไดเสียงไดอะโทนิค** (diatonic scale) ของชาวตะวันตกเข้ามาเกี่ยวข้องนั้น เป็นระบบที่ไม่มี **ครึ่งเสียง** หรือ **เซมิโตน** (semitone) ซึ่งภายใน ๑ ช่วงทศ หรือ ๑ ออกเตป (octave) อาจมี ๕ เสียง หรือ ๖ เสียง หรือ ๗ เสียง ถ้ามี ๗ เสียง ก็มักมีช่วงห่างระหว่างเสียงข้างเคียงกัน เท่าๆกัน จนพอจะอนุโลมให้เป็น “ระบบเจ็ดเสียงลูกเท่า” (equidistant septatonic mode) ได้ ถ้าเป็นระบบ ๕ เสียง หรือ ๖ เสียง ก็คล้ายกับการงดเสียงบางเสียงในระบบ ๗ เสียง ทำให้เสียงข้างเคียงกันบางคู่ห่างกันมากขึ้น

ตัวอย่าง เทียบบันไดเสียงไดอะโทนิค กับระบบเสียงดนตรีล้านนาบางระบบ (ช่วงระหว่างเส้นต่อเส้น เท่ากับ ๑ เซมิโตน, ตัวเลขบนเส้นคือ ลำดับของเสียงในบันไดเสียง)

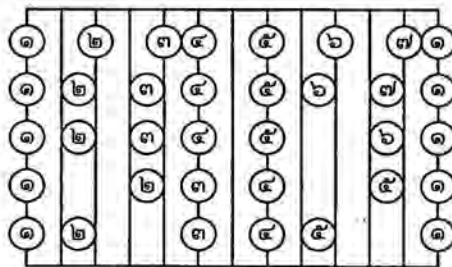
ไดอะโทนิคสเกล

ระบบ ๗ เสียงลูกเท่า

ระบบ ๖ เสียง

ระบบ ๕ เสียง

ระบบ ๕ เสียง

ตัวอย่างข้างต้นนี้ ได้จากการศึกษาเพลงพื้นบ้านประเภทขับร้องของชาวไทย ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ย่อย คือ ไทยยวน(คนเมือง) ไทยใหญ่ ไทยลื้อ และไทยเขิน ซึ่งเป็นประชากรหลักของอาณาจักรล้านนา เพลงของคนไทยทั้ง ๔ กลุ่ม ส่วนมากอยู่ในระบบ ๕ เสียง เพลงที่ใช้ระบบ ๖ เสียง และ ๗ เสียงนั้น พบในเพลงของไทยยวนกับไทยใหญ่ จึงอาจกล่าวในที่นี้ได้ว่า ลักษณะร่วมของระบบเสียงดนตรีดั้งเดิมของคนไทยล้านนา คือ ระบบ ๕ เสียง

ลีลันและความเข้มของเสียงดนตรี เป็นเนื้อหาที่ต้องพิจารณาอย่างละเอียดพอสมควร เนื่องจากมีอุดมคติของสังคมมาเกี่ยวข้องด้วย สังคมที่อ้างในที่นี้ เป็นสังคมเกษตรของชาวพุทธ ไม่ใช่สังคมเมืองที่เป็นผลผลิตของระบบการศึกษาแผนใหม่ ซึ่งดำเนินชีวิตในระบบอุตสาหกรรมมากกว่า

ในสังคมล้านนาแบบดั้งเดิม การขับร้องหรือบรรเลงทำนองใดๆ เสียงสูงหรือ “เสียงหน้อย” ถือว่าเป็นเสียงที่ไพเราะชวนฟังมากกว่าเสียงต่ำหรือ “เสียงใหญ่” ซึ่งชวนขบขันและผ่อนคลายมากกว่า ความนิยมนี้ปรากฏชัดในการเทศน์มหาเวสสันดรชาดก ผู้ที่มีเสียงสูงเยือกเย็นจะได้เทศน์กัณฑ์มหัศจรรย์ ในขณะที่ผู้ที่มีเสียงต่ำจะได้เทศน์กัณฑ์ซุก ในวงการดนตรี ผู้เขียนพบว่าระดับเสียงที่ใช้ในการขอ ไม่ว่าของช่างขอหรือ

ของวงดนตรี มักเป็นเสียงที่สูงใกล้เคียงกัน และเสียงของช่างซอจะต้องลอยเด่นออกมาชัดเจน ความสัมพันธ์เช่นนี้ระหว่างช่างซอกับวงปี่ซุมในซอเชียงใหม่ มีคำกล่าวที่ว่าช่างซอต้องมี “เสียงกินปี่”

การซอตามประเพณีล้านนา มิได้ใช้ปี่ซุมคลอ แต่ใช้ “ซอล้อ” (คำเรียก สะล้อของชาวน่าน) กับ “ปี่น” (คำเรียกซิงของชาวน่าน) ซึ่งมีเสียงแหลมและไม่ดังจนกลบเสียงช่างซอ

สะล้อและซิง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้แพร่หลายมากในการรวมเป็นวงดนตรีบรรเลง บางวงได้เพิ่มจำนวนและได้เพิ่มเครื่องดนตรีอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งขลุ่ยขนาดเล็กเสียงสูง (เสียงสูงกว่าขลุ่ยหลีบ) และเพิ่มเครื่องจังหวะที่เสียงไม่ดังมากด้วย คือ กลองสองหน้าขนาดเล็ก เรียกว่า กลองป่งป่ง กับฉาบเล็ก บางวงเพิ่มฉิ่งและกรับอันเป็นอิทธิพลจากดนตรีไทยสยามทางภาคกลาง

นอกจากนี้แล้ว ชาวล้านนายังมีดนตรีสำหรับใช้งานกลางแจ้ง ซึ่งจำเป็นต้องมีเสียงดังดนตรีประเภทนี้มีกลองเป็นเครื่องดนตรีสำคัญ และมีฆ้องกับฉาบร่วมด้วยเสมอ

กลองแต่ละประเภทที่มีใช้นั้น นอกจากมีเสียงที่ตั้งฟังชัดในท่ามกลางเสียงฆ้องและฉาบแล้ว ยังต้องมีสีสันของเสียงที่เป็นเครื่องวัดคุณภาพของกลองในด้านความไพเราะอีกด้วย กล่าวคือ กลองแฉวที่มีเสียงดี ต้องมีเสียง “ลูกปลาย” ดังกังวานยาวออกจากกันกลอง คุณสมบัตินี้ กลองกันยาวของชาวไทยใหญ่ก็มีเช่นกัน แต่เรียกเสียงจากกันกลองนี้ว่า “ลูกสั้น” กลองทั้งสองชนิดนี้เป็น “กลองรูปถ้วย” (goblet-shaped drum) เหมือนกัน และมีเครื่องญาติเป็น “กลองยาว” ที่แพร่หลายในภาคกลาง กับ “กลองตีนช้าง” ซึ่งได้รับความนิยมในกลุ่มชาวไทยลื้อในสิบสองพันนา

คุณสมบัติของฆ้องที่นำมาใช้ในวงประโคมก็เป็นสิ่งที่นักดนตรีล้านนาเห็นว่าสำคัญ ฆ้องที่ดีต้องมีเสียงดังยาวด้วย “โย” ซึ่งเป็น “เสียงซ้อน” (overtone) ที่กระเพื่อมไล่ตามเสียงพื้นฐาน ก่อนจะค่อยๆ แผ่วหายไป

วงดนตรีที่มีกลองเป็นหลักแทบทุกวง จะมีฆ้องทำหน้าที่ตียั้งจังหวะสม่ำเสมอ มีฉาบตีชัด ส่วนกลองมักมีหน้าที่ตีด้วยลิ้น ลีลา และน้ำหนักที่ผันแปรให้อารมณ์ต่างๆ ราวกับว่า กลองเป็นเครื่องดนตรีสำหรับเล่นทำนองมากกว่าเล่นหน้าทับตายตัว

เอกลักษณ์ดนตรีล้านนาในเชิงสังคม

เอกลักษณ์ของเสียงดนตรีเท่าที่อธิบายมานั้น เป็นตัวอย่างที่พิจารณาเฉพาะองค์ประกอบดนตรี ยังมีได้พิจารณาความสัมพันธ์กับสังคมด้วย

การประสมวงดนตรีล้านนาที่ค่อนข้างตายตัวนั้น เกิดจากการมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อของประชาชน ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการขัดเกลาทางสังคม

(socialization) บทบาทหน้าที่ดังกล่าวได้สืบทอดมาจนจนก่อนข้างจะลงตัว และเป็นบทบาทที่สอดคล้องกับจิตวิทยาของดนตรีด้วย

วงปี่ซุม หรือ ซอล็อกกับปิดน ที่ใช้กับซอเชียงใหม่ และซอน่านนั้น ไม่มีเครื่องจิงหวะประกอบ เนื่องจากต้องการเน้นที่คำซอ อันเป็นองค์ความรู้สำหรับประชาชน องค์ประกอบของดนตรีซอ จึงต้องเป็นไปเพื่อเร้าการสนองตอบทางจิตวิญญาณ (spiritual response) ซึ่งทำนองอันไพเราะและลีลาที่ค่อนข้างช้าจะเหมาะสม หากใช้เครื่องจิงหวะ จะทำให้เกิดการตอบสนองทางกาย (physical response) ทำให้ขาดการสำรวมในการฟัง ทั้งเสียงจิงหวะจะดังกลบคำซอ ทำให้หน้าที่ขัดเกลาทางสังคมของซอ ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ด้วย

การ “เห็ดความ” (เพลงพื้นบ้านไทยใหญ่) การขับลือ และเสรินของไทยจีน ก็มีได้ใช้เครื่องจิงหวะด้วยเช่นกัน ทั้งยังใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้นกว่าซอเชียงใหม่และซอน่านด้วย นับว่าการขับเพลงพื้นบ้านของคนไทยทั้ง ๔ กลุ่ม มีเอกลักษณ์ร่วมกันในเชิงสังคมด้วย

การ “เล่าคร่าว” (อ่านคร่าวด้วยทำนองเสนาะ) หรือ “อ้อโคลง” (อ่านโคลงด้วยทำนองเสนาะ) ตามบ้านในสมัยก่อนนั้น มักฟังกันในกลุ่มเล็กๆ ซึ่งประกอบด้วยญาติ เด็กๆ และเพื่อนบ้านใกล้เคียง บางคนเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องดนตรีประกอบก็ได้ ถ้าจะใช้ดูเหมือนว่าพิณเพียงจะเหมาะสมมากทั้งด้านการเพิ่มลีลาอันไพเราะน่าฟัง และด้านน้ำหนักของเสียง นำเสียดายที่การเล่าคร่าวและอ้อโคลงได้หมดบทบาทจากสังคมล้านนาไปแล้ว ทั้งพิณเพียงเองก็หายากยิ่งกว่าด้วย จึงน่าพิจารณาว่าสมควรทำอะไรต่อไปหรือไม่

วงฆ้องกลองที่ใช้ประกอบการฟ้อนรำและประโคมในขบวนแห่ต่างๆ มีการประสมวงที่เน้นจิงหวะมากกว่าทำนอง บางวงไม่มีเครื่องบรรเลงทำนองเลย ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมดังกล่าว เป็นกิจกรรมเคลื่อนไหว และต้องการให้คนมารวมกลุ่มและมีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก ความสนุกสนานครึกครื้นด้วยสรรพเสียงกับการเคลื่อนไหวเป็นเป้าหมายของงานประเภทนี้ องค์ประกอบดนตรีจึงต้องเน้นที่จิงหวะซึ่งเร้าการตอบสนองทางกายเป็นอย่างดี

การใช้ฆ้องตีเย็นจิงหวะอย่างสม่ำเสมอที่ดี การเป่าแนและเป่าปี่ซุมแบบ “ลมเดียว” ก็ดี เป็นเอกลักษณ์ของการเล่นดนตรีของชาวล้านนา และของชาติอื่นๆ อีกหลายชาติในเอเชียอาคเนย์นี้ เอกลักษณ์นี้ได้หมดสิ้นไปแล้วจากดนตรีของชาวตะวันตก นับแต่ระบบการเรียบเรียงเสียงประสานมีบทบาทอย่างสมบูรณ์เป็นต้นมา

จะเห็นได้ว่า ดนตรีล้านนาที่มีพัฒนามากับสังคมล้านนานั้น มีเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม และรับใช้ประโยชน์ที่สังคมคาดหวังจากดนตรีด้วย ดนตรีล้านนาจึงเป็นดนตรีที่ขึ้นกับบริบท (contextual music) มากกว่าเป็นดนตรีเพื่อฟังเฮาส (concert music)

บทสรุป

เอกลักษณ์ของดนตรีมิได้ขึ้นกับองค์ประกอบของดนตรีเท่านั้น หากยังขึ้นกับองค์ประกอบภายนอกดนตรี ซึ่งมักเป็นความคาดหวังของสังคมอีกด้วย หากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผลผลิตของสังคมก็มักจะต้องเปลี่ยนไปให้รับใช้สังคมนั้นๆ ได้ สังคมล้านนาในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า กำลังแตกเป็นเสี่ยงๆ เพราะสังคมเกษตรแบบชาวพุทธที่ยังคงมีอยู่ และถือว่าเป็นสังคมอนุรักษ์นิยมได้ในระดับหนึ่ง ขณะเดียวกัน สังคมอุตสาหกรรมซึ่งอยู่อีกซีกหนึ่ง กำลังขยายตัวออรอบด้าน และเกิดการกระทบกับสังคมเดิม การกระทบกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายลักษณะ ซึ่งมีทั้งลักษณะผสมผสานอย่างชาญฉลาดและอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์บ้าง ในเชิงต่อต้านบ้าง ปิดเบือนบ้าง ตลอดจนแบบที่ละทิ้งแบบแผนเดิมทั้งหมดบ้าง ในทางดนตรี ผลจากการกระทบทางวัฒนธรรม ปรากฏออกมาเป็นระลอก ๆ เช่น มีโฟล์คซองคำเมือง ซึ่งเป็นการผสมพันธุ์ระหว่าง ดนตรีตะวันตก กับ วรรณกรรมล้านนา นอกจากนี้มีลูกทุ่งคำเมือง และซอดีสโก้ ซึ่งเป็นการผสมศิลปะเช่นเดียวกับโฟล์คซองคำเมือง แต่ต่างกันที่รูปแบบของดนตรีตะวันตก และบรรยากาศที่ได้รับในนั้นปลาย

ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงใหม่มีหลักสูตรดนตรีที่บรรจุรายวิชาดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไม่ต่ำกว่า ๑๐ หน่วยกิต เพื่อให้นักศึกษาเลือกศึกษา และฝึกปฏิบัติตามความถนัด และความสนใจ เนื้อหาวิชาครอบคลุมองค์ความรู้อันเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และครอบคลุมการปฏิบัติเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจในเอกลักษณ์อย่างลึกซึ้ง และมีความคิดที่จะแสวงหาแนวทางปรับปรุงหรือสร้างสรรค์เอกลักษณ์ที่เหมาะสมกับสังคมล้านนาในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์ ดนตรีของชาวไทยใหญ่กับประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง (รายงานการวิจัยซึ่งได้รับ
ทุนมูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน, ๒๕๓๓)
- _____ มาตรฐานดนตรีพื้นบ้านล้านนา (ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ วิทยาลัยครูเชียงใหม่
๒๕๓๔) (อัคราเสนา)
- _____ "ดนตรีไทลื้อในสิบสองปันนา" สิบสองปันนา (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๖)
- _____ "ติ๊กลองร้องว่าในเชียงตุง" เรื่องเมืองเชียงตุง อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ
นฤมล เรืองรังษี บรรณาธิการ (เชียงใหม่ : สุวีริยาวิเทศน์, ๒๕๓๗)
- มณี พยอมยงค์ ประวัติและวรรณคดีล้านนา (เชียงใหม่ : คนเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๑๓)
- _____ วัฒนธรรมล้านนาไทย (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,
๒๕๑๘)
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ "การขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงในสังคมล้านนาไทย" สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ ต.ค. ๒๕๒๒ - มี.ค. ๒๕๒๓
- Arom, Simha "New Perspectives for the Description of Orally Transmitted Music"
TheWorld of Music vol.๒, ๑๙๘๑.
- Leosiripong, Prasit The Saw Vocal Music Tradition of the Khon Muang in Lanna, North
Thailand.(a masteral thesis, ๑๙๘๔)
- Lundin, Robert W. An Objective Psychology of Music_ (Newyork : The Ronald Press Co.,
๑๙๖๗)
- Needham, Rodney Percussion and Transition (lecture paper, Oxford University, ๑๙๖๗)
- Ong, Walter J. Orality and Literacy (London : Mathuen, ๑๙๘๒)

ความงามทางทัศนศิลป์
ของศิลปะล้านนา ในวัด

พิชัย วรรณกุลสุนทร

ความงามทางทัศนศิลป์ของ ศิลปะล้านนา ในวัด

พิชัย วรรณกุลสุนทร

เชียงใหม่ของเราในวันนี้ยังคงมนต์เสน่ห์ที่อยู่มิคลาย ราวกับพระนางสองพันปีอันลือชื่อ ใครๆก็อยากจะมีโอกาสสักครั้งในชีวิตมาเยือน เชียงใหม่ ที่ชาวต่างประเทศชื่นชมนักหนาจนขนานนามเมืองเชียงใหม่ของเราว่า CHIANGMAI : ROSES OF THE NORTH หรือ กุหลาบงามแห่งภาคเหนือ หรือ เชียงใหม่ ดินแดนแห่งกุหลาบงาม

สำหรับคนเชียงใหม่ที่มีอายุคราวเดียวกับผมคือราวๆสี่สิบห้าปีหรือเกินกว่านั้น คงยังจำความหลังที่เชียงใหม่ของเราดูมไปด้วยดอกกุหลาบพันธุ์งามต่างๆนานาได้ยากเต็มที เท่าที่จำได้ก็มี สวนกุหลาบของเชียงใหม่บนถนนห้วยแก้วราวยี่สิบปีก่อนโน้น ดูเหมือนจะเป็นสวนกุหลาบที่มีชื่อเสียงเนื่องจากทำเลสถานที่ตั้งนั้นอยู่บนถนนสายท่องเที่ยวที่สำคัญ นอกนั้นก็เห็นกุหลาบอยู่ประปรายตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีสีสันสวยงามและมีขนาดใหญ่จนต้องส่งเสียงฮือฮาออกมา นั่น ต้องยกให้สวนกุหลาบที่พระราชฐานภูกองศาหรือนิวสน์ ใครไปใครมาต้องขอแวะไปชมพระตำหนักภูกองศาและเดินเล่นชมสวนกุหลาบพร้อมทั้งชกรูปงามๆเป็นที่ระลึกกันถ้วนหน้า นอกจากนี้แล้วก็คงเป็นกุหลาบแปลงเล็กๆที่ท่านเจ้าของรีสอร์ททั้งหลายปลูกประดับสถานที่พอดูงามตาเท่านั้น

ส่วนที่นิยมปลูกกันตามบ้านเรือนโดยทั่วไปนั้น นับว่าเป็นส่วนน้อย เนื่องจากนิยมปลูกกันเฉพาะในกลุ่มของผู้ที่มีอันจะกินในระดับ พ่อเลี้ยงแม่เลี้ยง หรือ ข้าราชการระดับสูงกันเท่านั้น คงเป็นเพราะว่า การปลูกกุหลาบนั้นแม้ว่าสภาพดินฟ้าอากาศในเชียงใหม่จะเอื้อก็ตาม แต่กุหลาบซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ต่างประเทศนั้น ต้องการความเอาใจใส่ ทุนถนอมและการดูแลซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อยมากมาย ซึ่งเป็นภาระเกินไปสำหรับชาวบ้านสามัญชนจะทำได้

ดังนั้น ถ้าจะให้วิเคราะห์คำว่า เชียงใหม่ ดินแดนแห่งกุหลาบงาม แล้วละก็ คงต้องมีข้อสงสัยให้คำว่า กุหลาบ แปลว่า กุหลาบ

หรือมีความหมายอีกหลายนัย ซ่อนอยู่ในความหมายของคำว่า กุหลาบ

ความหมายแรกที่เข้าใจว่าคงคิดออกพร้อมกันนั้น คงไม่พ้นไปจากความหมายถึงสาวงามของเชียงใหม่ ซึ่งเรียกขานกันหลายนาม กุหลาบเวียงพิงค์บัว เอื้องดอยบัว สาวงามดอกคำใต้บัว ซึ่งล้วนแต่มีตำนานและชื่อเสียงในเชิงว่า ผู้หญิงในภาคเหนือนั้นมีความสวยงามแต่อ่อนหัดทางโลกีย์วิสัย จึงหลงง่ายและอะไรก็ง่ายตามมา

จนเป็นจุดขายทางการตลาดที่สำคัญที่ไม่พึงประสงค์ของคนเชียงใหม่

สรุปก็คือว่า คำขวัญหรือคำเลือดยุทธ์ที่ขยายคำว่าเชียงใหม่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญอันดับต้นๆ ของเมืองไทยนั้น น่าจะเพิ่งไปถึงที่ของดีที่ควรจะอวดกันจริงๆ ในบ้านเมืองเรา ยิ่งในปีนี้ทางราชการยกให้เป็นปีธงชัยในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมไทย ประจวบกับเรื่อง ๗๐๐ ปี เมืองเชียงใหม่

จึงสมควรยกเอาเรื่องนี้เป็นจุดขายที่แท้จริง

แต่ ...ก่อนอื่นก็น่าที่จะประชาสัมพันธ์หรือให้ความรู้แก่ทางเจ้าของบ้านเสียก่อนว่า เรามีอะไรดีที่ไหนด เนื่องจากผมเคยมีโอกาสไปเดินเที่ยวในต่างประเทศ หากไม่ได้ทำการบ้านไปก่อน มักต้องอาศัยคดีที่ว่า "หนทางอยู่ที่ปาก" เช่นในประเทศอิตาลี ผมถามไถ่ชาวบ้านที่เดินตามถนนแถวนั้น ประมาณว่าเจ็ดในสิบคนเขาสามารถบอกผมได้ว่า

ของดีที่ควรชมในบ้านเมืองเขาคืออะไร และอยู่ที่ไหน

สี่ในสิบคนนั้น สามารถอธิบายประวัติความเป็นมาโดยย่อๆ ได้

สองหรือสามครั้ง มีชาวบ้านที่ใจอารีอาสาทางไปด้วยความกระตือรือร้น พร้อมทั้งอธิบายด้วยภาษามือประกอบออกท่าทางซวกไชวจนผมตาลายไปหมด

ตัดกลับมาที่บ้านเรา หากให้นักท่องเที่ยวไปตามชาวบ้านคนเดินถนนว่า มาเชียงใหม่ควรไปดูอะไรที่ไหนด ? นั้น

เก้าในสิบคน คงตอบว่า ไม่รู้แฮะ...ต้องขอนึกก่อน

พอนึกออกแล้ว คงบอกว่า ดอยสุเทพ น้ำตกแม่กลาง ไร่ป่อสร้าง พอเขาบอกว่าไปมาแล้วทั้งหมดที่ว่านั้น... มีอะไรที่ดีย่ออีก

ซึ่งเกียจนึกให้ปวดเศ...พอเขาถามว่า How about Roses of the North ?

เลยพาเข้าช่องชะเลย!

ภาคเหนือที่นิยมปั้นปูนรูปช้างครั้งตัวล้อมฐานพระเจดีย์ หรือเช่นที่พระเจดีย์วัดช้างรอบที่กำแพงเพชรต่างกัน ที่ฐานพระเจดีย์เป็นแปดเหลี่ยมและตัวช้างประดับด้วยเครื่องทรงมากกว่าเท่านั้น จึงสันนิษฐานว่าน่าจะได้อิทธิพลแนวคิดมาจากพญาร่วง)ที่ถือกันว่าช้างเป็นสัตว์ชั้นสูงคู่บุญบารมีของกษัตริย์และเป็นสัตว์ที่คำจุนจักรวาล ในไตรภูมิพระร่วงรวมทั้งในชาดกยังกล่าวถึงในอดีตชาติของพระพุทธองค์ยังคงเสวยพระชาติเป็นพญาจันทันต์(ช้างหงา)มาแล้ว สูงขึ้นมาจากฐานช้างล้อมเป็นซุ้มจรณะนำด้านละสามซุ้ม จะนำกลางเป็นซุ้มซ้อน ถัดไปเป็นชั้นหลังคาบัวฉัตรและชั้นมลัยแปดเหลี่ยมลาดลดหลั่นขึ้นไปประดับฐานในผังแปดเหลี่ยมซึ่งรองรับองค์ระฆังกลมและเครื่องยอดแลดูสวยงามและยิ่งใหญ่

สิ่งที่เห็นถึงแนวคิดในทางศาสนาว่าการที่จะบรรลุถึงจุดสุดยอดในพระศาสนานั้น จำต้องมีฐานทางด้านจิตใจที่มั่นคงแข็งแรง คือการงดเว้นการกระทำความชั่วบาปหยาบช้าทั้งปวงคือ ศิล ประกอบไปด้วย การสั่งสมคุณงามความดีคือ บารมี สองสิ่งนี้เปรียบเสมือนเป็นฐานที่สำคัญ สามารถรองรับคำจุนองค์ระฆังซึ่งเปรียบดั่งกายหยุดสงบนิ่งเป็นสมาธิแล้ว ตั้งมั่นอยู่ รองรับสภาวะของจิตที่สงบนิ่งสู่สถานเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ปฐมฌานจนถึงปฐมฌานลดหลั่นกันขึ้นไปเป็นปล้องไฉนและปลียอด ซึ่งรองรับสภาวะของจิตขั้นสูงสุดคือวิมุติจิต การหลุดพ้นจากสิ่งติดข้องร้อยรัดทั้งปวง เปรียบดั่งยอดกลมเล็กของหยาดน้ำค้างที่ปลายพระเจดีย์ สูงสุดคือฉัตรอันเป็นเครื่องหมายแสดงพระอิสริยยศของกษัตริย์คือชาติกำเนิดของพระพุทธองค์ที่ทรงเป็นพระศาสดาประกาศทางสู่อิสรภาพแก่มนุษย์ทุกรูปทุกนาม

ครบดูพระเจดีย์เพียงองค์เดียวได้ความคิดลึกซึ้งถึงปานนั้น

เมื่อซุ่มดำหัวใจพอแล้ว ให้ย้ายตนเองมายืนอยู่ที่หน้าพระอุโบสถหลังเล็กๆที่อยู่ด้านทิศตะวันตกของพระเจดีย์ พระอุโบสถนี้ประกอบด้วยไม้ผสมก่ออิฐเพียงจะบูรณะเสร็จเมื่อ๔-๕ปีนี่เอง ความงดงามอยู่ที่ขนาดที่พองาม ไม่แสดงความใหญ่โตอลังการจนดูชาวบ้านอันเป็นลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมล้านนา ที่แสดงความสมถะเรียบง่ายและสันโดษ เหมาะสมกับจำนวนของคนที่ใช้งานและเป็นปัจจัยสร้างให้จิตสงบนิ่งได้ง่าย ภายในบรรจุศิลาจารึกกล่าวถึงการสร้างเมืองเชียงใหม่ของพญามังราย ผมขอเชิญชวนให้แง่มองหน้าขึ้นดูทรวดทรงที่มีสัดส่วนสวยงาม หลังคาซ้อนกันสองชั้น แผงด้านหน้าแบ่งออกเป็นสามส่วนมีขนาดใกล้เคียงกัน คือช่องกลางเป็นเสาไม้สักกลมใหญ่สองต้นที่รองรับคันทองเต็มต้นปัจจุบันผิวไม้สีกร่อนสีลงไปตามลวดลายของรักที่ปิดไว้ดูงามตาไปอีกแบบ กำหนดเป็นทางเข้าใหญ่ เหนือหัวเป็นหน้าบันทำด้วยไม้สักหนาแบ่งออกเป็นช่องเล็กๆหลายช่อง ภายในแกะลวดลายและตกแต่งด้วยปิดทอง ถัดลงมาคือไม้แกะแผ่นใหญ่รองรับหน้าบันสลักเป็นรูปร่างคล้ายโค้งคิ้วตามที่นิยมทำกันในภาคเหนือ

ดูเสร็จแล้วย้ายมาดูหอไตรที่สร้างเป็นทรงสองชั้นชั้นล่างก่ออิฐชั้นบนเป็นเครื่องไม้แกะสลักและปิดทอง หน้าบันแกะไม้เป็นลายก้านขดปิดทอง ตัวอาคารปิดทองลายฉลุรูปทวารบาลประกอบลายกระจังรอบ ใช้เป็นที่เก็บคัมภีร์สำคัญในพระศาสนาเช่นพระไตรปิฎกหรือปกรณ์ต่างๆ

ก่อนกลับแวะกราบนมัสการพระประธานในพระวิหารใหญ่ แล้วออกมาดูทรงพระวิหารที่สร้างเป็นหลังคาสามชั้น ตัวอาคารเป็นอิฐถือปูน ด้านบนเป็นเครื่องไม้ล้วน (ในพงศาวดารโยนกได้กล่าวถึง นายช่างกาดโถม ช่างเอกของพญามังรายผู้มีฝีมือสูงในการปรุงและประกอบเครื่องไม้ ทำเสร็จแล้วประกอบดูแล้วรื้อเพื่อนำขึ้นไปประกอบใหม่ โดยไม่ต้องพึ่งตะปู ในครั้งสร้างเวียงกุมกาม อันแสดงให้เห็นถึงความสามารถในระดับ

สูงของงานช่างไม้(ชาวล้านนา)แกะสลักเป็นลายก้านขดแล้วปิดทอง ผนังภายในบ้านด้วยแผ่นตะกั่วทาสีที่เรียกว่า จิน สะท้อนกับแสงอาทิตย์ในยามเช้าแลดูมั่งคั่งเหลือจะจับตาดูอย่างนัก

ดังนั้นควรบันทึกลงไปว่าเวลาที่เหมาะสมในการชมวัดเชียงใหม่ก็คือช่วงเวลาระหว่าง เจ็ดโมงเช้าถึงเก้าโมง จะได้รับสุนทรีย์รสอย่างคุ้มค่า

ก่อนตัดใจลาจากควรค้นหาดูว่า ลายก้านขดที่ออกแบบเป็นลายน้อยตัวน่ารักกำลังออกแรงดึงลายอย่างสุดแรงเกิดนั้น อยู่บริเวณใดของพระวิหาร บอกไปให้ก็ได้ว่าอยู่ไม่ไกลไม่ไกลจากโค้งคิ้วที่แกะเป็นลายรวงผึ้งที่มาได้หน้าบ้าน อ้อ! อีกอย่างหนึ่งใช้เวลาสักห้านาทีกับการพิจารณาความงามของซุ้มประตูทางเข้าพระวิหาร ด้านบนนั้นเป็นตัวนาคหางพันเป็นเกลียวขึ้นไปประดับด้วยกระจกลี ประติมากรรมเป็นทวารบาลลายรักปิดทองยืนพนมมืออภักขาพระวิหารอยู่ รับประกันความงามในระดับเคยลงเป็นหน้าปกหนังสือ ART IN THAILAND ของเยอรมันมาแล้ว จะบอกให้ (น่าเสียดายในปัจจุบันถูกเขียนขึ้นใหม่ เป็นฝีมือช่างปัจจุบันแล้ว)

เอาละครับ หากยังไม่หายมันในอารมณ์อันสุนทรีย์ ผมจะพาไปชมของดีของเราอีกที่หนึ่งอยู่ไม่ไกลด้วยครับ ออกจากวัดเชียงใหม่หันเลี้ยวขวาตรงไปทะเลถนนราชวิถี เลี้ยวขวาอีกทีตรงไปถึงสี่แยกอนุสาวรีย์สามกษัตริย์เลี้ยวซ้ายครับ เข้าถนนพระปกเกล้า ตรงไปจนถึงสี่แยกกลางเวียง ตรงไปประมาณสิบเมตรแล้วเลี้ยวขวาเข้าประตู วัดพันเตา เลยครับ

วัดพันเตา นี้มีชื่อเสียงมากทางด้านสถาปัตยกรรมคือ พระวิหาร ซึ่งแต่เดิมคือหอคำของพระเจ้ามโหตรประเทศ เจ้าครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๕ ต่อมาพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๗ ทรงโปรดอุทิศถวายเพื่อสร้างวัดพันเตาขึ้นเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๑๙ มีลักษณะเป็นเรือนโบราณที่สวยงามหลังหนึ่งของศิลปะล้านนา แม้ว่าจะมีการบูรณะมาหลายครั้งก็ยังคงรักษาลักษณะเดิมที่เด่นชัดเอาไว้ได้ คงทำแต่ส่วนฐานของอาคารที่ถูกฝนและความชื้นทำลายเป็นคอนกรีตและซ่อมผนังด้านหลังบางส่วน จากนั้นจึงเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา

ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมล้านนาคือการใช้ไม้สักเป็นวัสดุหลัก เสาทรงกลมและฝาสร้างด้วยเทคนิคคล้ายกับฝาไม้ประกนของอยุธยา แต่มีขนาดที่ใหญ่โตกว่ามากและให้ความรู้สึกหนักแน่นแข็งแรงกว่าและสร้างเป็นกรอบไม้ยึดเป็นรูปสี่เหลี่ยมแปดเหลี่ยมออกเป็นช่วงๆตรงติดกับเสา ภายในอัดด้วยแผ่นไม้ลูกฟักเป็นฝาผนังที่แข็งแรงและสวยงาม

ที่ผมเรียกให้มาดูเป็นพิเศษ นอกจากโครงสร้างของตัวอาคารแล้วเครื่องไม้ประดับตกแต่งของวัดนี้นับว่าเป็นยอด แต่งแบบพองามไม่กรุงกรัง ทำให้เกิดเอกภาพที่ชวนมองอย่างไม่รู้เบื่อ เหมือนหนิงงามที่รู้วาทนนั้นมีรูปร่างหน้าตาตรงตามอยู่แล้ว จึงแต่งองค์ทรงเครื่องประดับพอสมควรแก่การเสริมให้ตนงามพร้อม มิใช่ใจใจพอกพอกเครื่องประดับจนรปิดบังความงามเดิมจนหมดสิ้น

เริ่มต้นด้วยซุ้มประตูทางเข้าพระวิหารด้านหน้า แกะสลักด้วยไม้สักขนาดต่างกันเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วเลียนแบบหน้าบัน ภายในแกะเป็นรูปสัตว์นาชนิดประดับด้วยกระจกลีดูสวยงามจับตาดูอย่างนัก ประทานของภาพได้แก่กนกยูงตัวใหญ่กำลังอวดขนแพนหางยี่นคร่อมสัตว์คล้ายสุนัขที่นอนหมอบอยู่ สองข้างกระหนาบด้วยพญาลิงสองตัวท่าทางซึ้งขัง ย่อตัวแบกรับเอาพญานาคที่พุ่งปราดเลื้อยลงมาจากปากฟ้าไว้

ส่วนสุดของทางพญานาควัดเป็นยอดปราสาททรงยอดหยาดน้ำค้าง ด้านล่างสุดเป็นชอนไม้ใหญ่วางขวาง เป็นฐานสามเหลี่ยมประดับมุมสองข้างด้วยพญาหงส์สองตัวราชาพาหนะนำสู่ทิพยนิพพานตามคติของล้านนา นับว่าเป็นเครื่องไม้แกะสลักประดับด้วยกระจกสีที่สมบูรณ์และงามที่สุดของล้านนา จุดที่ยืนชมให้ได้ถนัดตา ต้องข้ามถนนออกมานอกวัดมายืนที่พุดบาทตรงกันข้ามจึงจะสาแก่ใจ ผมเคยยืนถ่ายรูปรวมสองชั่วโมงในช่วง หกโมงเช้าถึงแปดโมง หากคำมาบรรยายไม่ได้เลยครับในช่วงที่แสงแรกแห่งอรุณมาสาดไล่ลงบนขอบไม้รูปสัตว์ เหล่านั้น พลันเหมือนกับสัตว์เหล่านั้นล้วนมีชีวิตที่ได้รับพลังจากอาทิตย์อุทัย ที่เปล่งประกายออกสิ่ลั่นทอรุ่ง ฉายล้อเล่นกับแสงตะวันอยู่วิบวิบ จนในบางขณะทำให้ผมลืมหันตัวก้าวลงมายืนกลางถนนเพื่อหามุมถ่ายรูปให้ ถนัดใจ จนถูกรถบีบแตรไล่ตะเพิดอยู่หลายหน

จากนั้น ยังมีซุ้มหน้าต่างอีกสองซุ้ม ที่แกะเป็นซุ้มบันแถลงสอดไส้ด้วยลายแกะรูปใบพญางิ้วและ ดอกไม้ปิดทองประดับด้วยกระจกสี ในหน้าต่างกรุลายลูกกรงไม้ทรงลูกมะหวด ดูแปลกตาดี ผมเคยถ่ายภาพ ไปลงอวดเป็นแฟ้มและหน้าปกเอกสารการประชุมยุวชนนานาชาติ ในการประชุมเวิร์คคองเกรสที่อังกฤษจน เป็นที่ซิดซาด และได้รับการคัดเลือกให้เชียงใหม่เป็นสถานที่จัดประชุมนานาชาติ (๔๐ Th JCI - ASPAC CHIANGMAI '๙๐) เมื่อปีพ.ศ.๒๕๓๓ มาแล้ว

ที่น่าบ่นและกวนโมโหกวนตากวนปากพาให้ก่นเป็นอย่างยิ่งก็คือ ความไม่เอาไหนของเทศบาลบ้าน เราที่เวลาไปดูงานต่างประเทศนั้นลืมนิดจุดนี้มา คือการติดตั้งสายไฟกรงรังพาดกายไปมาในบริเวณโบราณสถานที่สวยงามเช่นนี้และคงเป็นทุกๆที่ด้วย อีกทั้งลัทธิไม่ลืมนานุญาตให้มีการสร้างตึกแถวตั้งติดประชิด รั้ววัด ทำให้ทำลายบรรยากาศและคุณค่าทางศิลปะลัทธิครั้นหมายแก่งระเนระนาดไปหมดทุกๆกระบวนการที่ ผมกล่าวอ้างมาข้างต้น

เป็นทัศนสะอูจาด(VISUAL POLLUTION)ที่เป็นมลพิษทางสายตา

ในประเทศเรามักพูดถึงและระวิงเตือนภัยกันเฉพาะในเรื่องของมลพิษด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือมลพิษที่มีผลกระทบต่อร่างกายโดยตรง เช่น ทางกายทางจมูกและหู แต่ไม่ได้เฉลียวใจถึงมลพิษที่ บั่นทอนทางจิตใจและทำลายความรู้สึกดีๆลงไป

เช่นความรู้สึกในด้านสุนทรียภาพ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์

หากยังเป็นอยู่เช่นนี้เรื่อยไป จะส่งผลให้จิตใจหยาบกระด้าง เสื่อมทรมานจากสุนทรียรสของสิ่งรอบข้าง ไม่แลเห็นและตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆที่อยู่ล้อมรอบตัว

คนรุ่นหลังจะเป็นเช่นไร

โบราณสถานที่แลดูทรงคุณค่านั้น ในสากลประเทศเขาต้องคำนึงถึงการเว้นระยะของพื้นที่ว่าง (SPACE) ให้มีพื้นที่ว่างพอสมควร เพื่อใช้พื้นที่ส่วนนั้นเป็นตัวกำหนดคุณค่าของรูปทรง(FORM)ทาง สถาปัตยกรรมให้ดูเด่นขึ้นมา ตามกฎง่ายๆของความสัมพันธ์ของรูปทรงกับเนื้อที่ว่าง(The Relationship of Space and Form) และกำหนดบริเวณพื้นที่โดยรอบให้เป็นเขตอนุรักษ์ห้ามสร้างสิ่งก่อสร้างขึ้นมาบดบัง ทัศนียภาพของโบราณสถาน เรื่องสายไฟไม่ต้องพูดถึง ต้องยึดใส่ท่อมุดดินลงไป บ่นไปก็เท่านั้น ปลงเสียว่า มาตรฐานในแง่สุนทรียภาพประกอบกับการวางผังเมืองของประเทศเรายังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากลก็แล้วกัน

ครับ เรามาเดินทางกันต่อดีกว่าเป็นไหนๆ ขยับเท้าก้าวเข้าสู่ถนนสามล้านอันเป็นที่ตั้งของวัดพระสิงห์รวมทิวहार อยู่นอกไกลดอกครับเดินไปก็ได้ ระหว่างทางผมจะได้เล่าประวัติคร่าวๆ ให้ฟังก่อน

วัดพระสิงห์นี้เป็นวัดที่มีคุณค่าทางศิลปะและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่อย่างยิ่ง เนื่องจากมีประวัติผูกพันกับราชวงศ์เชียงใหม่ยาวนานมากกว่า ๖๕๐ ปี จนในปัจจุบันเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก วัดพระสิงห์สร้างขึ้นโดย พญาผายู กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย เนื่องจากทรงสร้างพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระอัฐิของพระราชบิดา คือ พญาคำฟู เมื่อระหว่างปีพ.ศ. ๑๘๘๘-๑๘๙๘ ณ บริเวณทิศตะวันตกใกล้กับประตูสวนดอกซึ่งมีตลาดคืออยู่ใกล้ๆ ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดลีเชียงพระ (ชาวบ้านเรียกตลาดลิวว่า กาดลี) ซึ่งแปลว่า วัดตลาดเมือง ต่อมาในรัชสมัยของพญาแสนเมืองมา กษัตริย์ลำดับที่ ๘ แห่งราชวงศ์มังราย ได้อัญเชิญพระพุทธรูปซึ่งมีค่าประดิษฐานที่วัดนี้ จึงได้ชื่อว่าวัดพระสิงห์แต่นั้นมา

สิ่งที่เป็นที่เจ็ดหน้าสุดอันดับหนึ่งของวัดนี้ ต้องยกให้ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารลายคำ เราต้องเข้าไปดูก่อนถึงจะถูก เดินผ่านพระวิหารหลวงไปก่อน และอย่าเพิ่งแวะชมพระอุโบสถ เดินเลยไปอีกนิดเดียว นั่นไงครับ วิหารลายคำ

วิหารลายคำ เป็นสถาปัตยกรรมล้านนาที่นิยมสร้างขนาดเล็กๆ พองามตามอุปนิสัยของชาวล้านนาที่ “ไม่เบ่งจนคับฟ้า ก้มหน้าไม่จรดดิน” จะเห็นได้ว่าสิ่งก่อสร้างโดยทั่วไปของล้านนาจะสูงไม่เกินยอดไม้ กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ หลังคาวิหารสร้างซ้อนกันสามชั้น โดยมีด้านหลังสูงที่สุดและลดหลั่นลงมาจนถึงชั้นหน้าซึ่งเป็นบริเวณ ชุ่มประตูโขง ทางเข้าของพระวิหาร ด้านหลังมีการสร้างกุฎทรงมณฑปหรือปราสาทห้ายอดติดกับตัววิหารมีทางเข้าจากวิหารได้ เราเดินเข้าประตูโขงไปดีกว่า อย่าเพิ่งถามเรื่องประตูโขง เพราะเดี๋ยวจะอธิบายตอนพาไปดูพระอุโบสถ ตอนนั้นถอดรองเท้าแล้วเข้าไปกราบพระพุทธรูปสักพักก่อน

พอเงยหน้าขึ้นมวจากท่ากราบ ก็ตื่นตากับความงามของพระพุทธรูปองค์ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนแต่ๆปางมารวิชัยหรือเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า ปางผจญมาร ประทับเด่นอยู่ติดกับฉากหลังสีแดงสด ตบลายทองเป็นรูปชุ่มปราสาททอง ล่องลอยท่ามกลางหมู่เมฆที่พริ้วสะบัดไปด้วยแรงลม จากอำนาจของพญา มารที่หาญกล้ามาทวงถามสิทธิ์อันชอบธรรมในบัลลังก์ของพระองค์

ทำให้เกิดจิตนาการสร้างเป็นนิมิต... ณ โคนต้นโพธิ์อันร่มรื่น พระพุทธองค์ประทับนั่งสงบ ท่ามกลางกระแสคลื่นแห่งกิเลสรัยทั้งปวง ยังให้พญา มารแลสมุนร้ายระยอสะยบ พลางเคลื่อนพระหัตถ์ชี้พระกรลงสู่พื้นปฐธา

ดูก่อน มาร ราชันย์แห่งบาปเวร จงสำนึกแห่งดูในบารมีอันหาที่เปรียบมิได้ของเรา อันยากยิ่งที่มนุษย์และเทวดาจะพึงกระทำได้ ความเพ่งเพียรในบารมีทั้งปวงของเราอันนับชาติหาประมาณได้ไม่ สร้างสมขึ้นด้วยจิตปรารถนาในบัลลังก์ของพุทธภูมิบัลลังก์นี้เท่านั้น

ด้วยอำนาจแห่งสัจจะและกุศลบารมีของเจ้าชายสิทธัตถะแห่งศากยวงศ์ พระแม่ธรณีทาหนอยู่ได้ไม่ ต้องปรากฏกายออกมาขานรับรองพระบารมี ด้วยกระแสแห่งพระอุทกที่ทรงหยาดไว้ นับครั้งหาได้ไม่ ออกมาจากมุ่นมวยผมที่สยายกลายเป็นธารใหญ่ท่วมทับซัดเอาพญา มารแลสมุนสลายมลายไป

ครับ ความวิจิตรของทัศนศิลป์เช่นนี้ ทำให้ผมขนลุกทุกครั้งที่มีโอกาสมานั่งอยู่กับสภาพอันวิจิตรเหล่านี้ ล้วนเป็นบ่อเกิดของจินตนาการสรรค์สร้างสืบต่ออย่างไม่รู้จบ

เมื่อหายตื่นตื่นแล้ว ทันเหลียวมองรอบผนังที่มีจิตรกรรมฝาผนังรออยู่ ผนังด้านทิศเหนือเขียนเป็นเรื่องราวของ ผีมือสล่าช่างล้านนาแต่ๆ ส่วนทางด้านใต้เขียนเรื่องสุวรรณทงสนั้ยว่า เป็นผีมือของช่างเมืองกรุงมาปิดม่านกันเขียนประชันกัน

แท้จริงเป็นประการใด ต้องไปตาม เจ๊กเล็ง ศิลปินเดี่ยวคนแรกและคนเดียวในเวียงเจียงใหม่สมัยนั้น ที่ทำรูปถ่ายเขียนภาพเหมือนตนเอง(SELF - PORTRAIT เขียนนะ) นั่งคู่กอดเข่าอมยิ้ม สบายทรวดสะบัดเครา จ้องมองผู้คนทั้งหลายอยู่ในซุ้มกำแพงเหนือช่องหน้าต่างของภาพผนังทิศเหนือ ใครตาดีก็จะเห็นถือว่าเป็นข้อทดสอบการมาชมภาพครั้งนี้แล้วกัน

คุณค่าของภาพจิตรกรรมเรื่องสังข์ทองนี้ นอกจากจะถ่ายทอดให้เห็นถึงคติความเชื่อ ความเป็นอยู่ เครื่องใช้ ไม้สอยและเครื่องนุ่งห่มของชาวล้านนาในอดีตแล้ว คุณค่าทางศิลปะนั้นยังมีค่าอันดีที่แสดงให้เห็นถึงฝีมือในการใช้เส้น สี รูปทรง ได้อย่างงดงามมีเอกภาพ และคงเอกลักษณ์เฉพาะตัวเช่นการใช้โครงสีครามสดใสของฉากหลังตัดกับสีส้มแดงกับสีทองของรูปทรงคนและสถาปัตยกรรมลวดลายล้านนา คุณค่าอีกประการหนึ่งคือการแสดงออกในชั้นเชิงทางศิลปะอย่างซื่อๆตามพื้นความรู้ของตน มิได้พยายามปิดบังหรือลอกเลียนแบบช่างเมืองหลวง สร้างเสน่ห์ให้กับงานจิตรกรรมฝาผนังชิ้นนี้เป็นอย่างสูง

ช่วงภาพเด่นที่ไม่ควรพลาดคือ ภาพด้านทิศเหนือตอนนางยักษ์พันธุรัตสั่งให้บริวารระวางมิให้พระสังข์เข้าไปในเขตหวงห้าม ในภาพแสดงปราสาทและบรรยากาศของสถานที่อยู่ของนางยักษ์ พร้อมข้าทาสบริวาร การวางจังหวะของกลุ่มคนที่เป็นประธานของภาพตอนนี้ แบ่งออกเป็นหลายช่วงสัมพันธ์กันอย่างงดงามทั้งโครงสีอันอบอุ่นโทนน้ำตาลทองแซมเขียว ภาพนางพันธุรัตแปลงกายเป็นหญิงงามนั่งอยู่บนตั่งสั่งเสียดพระสังข์ห้ามมิให้ชุกชน ฉากหลังเป็นปราสาทแสดงรายละเอียดห้องหอต่างๆมีข้าทาสบริวารทยอยล่อกันอย่างมีความสุข บางนางแย้มม่านออกมาชม่ายตาให้กัน บ้างคืบหน้าหรือโยเลิกล้อกันชมบรรยากาศ

ที่เด็ดอยู่ที่ฉากหลังของนางพันธุรัตกำลังกำขีบ่าวไพร่อยู่นั้น ด้านหลังมีกระโทกชายนายหนึ่งนั่งยองๆ ใจเต้นไม่เป็นสำ เอามือเกาะขอบหน้าต่างนั่งตัวเกร็ง สายตาเพ่งดูสาวน้อยที่แอนตัวเอามือเสยผมหวดหวดทรงอยู่ในห้องข้างๆ เป็นภาพที่เรียกว่า “ภาพกอก” คือภาพที่แสดงชีวิตชาวบ้านที่เป็นอยู่อย่างโลภก็โลภขี้ขลาดที่ศิลปินวาดขึ้นเพื่อเป็นการแก้เครียดคลายเหงา สร้างรอยยิ้มให้ผุดขึ้นมาทั้งผู้เขียนและผู้ชม เรียกได้ว่ามีหลายรสชาติคลุกเคล้าให้ดูแล้ว “ม่วนขนาด”

ที่เป็นลักษณะเด่นแตกต่างจากภาพจิตรกรรมในสมัยอื่นๆคือ การใช้สีเขียวและสีน้ำเงินครามคลุมอยู่ทั่วไป ทำให้สีทองที่อยู่ตามปราสาทราชวังและตัวพระตัวนางเด่นลอยออกมา ไม่แพ้จิตรกรรมในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ที่นิยมใช้สีแดงชาดสดๆขี้สีทองให้ดูเด่น หูหราวลังการ เมื่อเปรียบกันแล้ว การใช้กลุ่มสีเขียวครามคลุมทั่วบริเวณของภาพจิตรกรรมทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกถึงความสงบทางจิตได้มากกว่า อันเป็นจุดหมายที่พึงปรารถนาของพุทธศาสนา

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งก็คือการใช้ เส้น ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญอยู่แล้วในงานจิตรกรรมไทย ที่แสดงออกถึงคุณค่าทางความงามด้วยการใช้เส้นขนาดต่างๆกัน สร้างรูปทรงและแบ่งเนื้อที่ของรูปทรงนั้นๆ ด้วยลวดลายต่างๆกัน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงมิติ ลึกตื้นใกล้ไกล และสร้างความเคลื่อนไหวที่เป็นลีลาอย่าง

ส่งงามด้วยเส้นได้อีกด้วย โดยทั่วไปแล้ว ถ้าจะวัดฝีมือของจิตรกรก็จะดูที่การใช้เส้นสาย ว่ามีความกล้าหาญ และแม่นยำเพียงไรในการสร้างความงามดังกล่าว

ดังนั้นการใช้เส้นตัดภาพเดินสายของจิตรกรรมวัดพระสิงห์นั้นนอกจากมีคุณสมบัติดังกล่าวครบถ้วนแล้ว การตัดเส้นใบหน้าของตัวละครยังมีลักษณะพิเศษเด่นเฉพาะของทางล้านนา คือการเขียนรูปหน้าที่กลมแป้นอันเป็นเค้าหน้าของ “คนเหนือ” ด้วยเส้นสีส้มอ่อน ตัดกับเส้นหนาหยาบของคิ้วที่ดูตกต่ำเป็นปื้น รับกับเส้นตาขอบตาที่ยาวเรียว เต้นที่สุดคือลักษณะการเขียนรูปปาก เป็นรูปกระจับอย่างแท้จริง โดยการวัดเส้นหยักรับกับเส้นร่องใต้จมูกของริมฝีปากบน และตัววัดเป็นรูปโค้งบางเฉียบของริมฝีปากล่าง แลดูริมฝีปากบนใหญ่กว่าริมฝีปากล่างมาก ทั้งหญิงชายมีลักษณะเดียวกัน เป็นลักษณะที่แปลกแตกต่างจากงานจิตรกรรมในภาคอื่นๆ

ลักษณะที่เด่นชัดของงานจิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำอีกอย่างหนึ่งก็คือ การระบายสีด้วยสีตำเหลืองบางๆอยู่ทั่วภาพ โดยเฉพาะบริเวณสถาปัตยกรรมและตามพื้นดิน ระบายเหลืองคล้ายกับแรงงา เพื่อสร้างให้เกิดมิติและปริมาตรซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

เมื่อชมภาพจิตรกรรมจนอึ้งตาและใจพอให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์แล้ว ตอนหาออกเชิญแฉะชมลวดลายปูนปั้นที่ซุ้มโขนและภาพทวารบาลลายรดน้ำปิดทองที่บ้านประตูพระอุโบสถเสียก่อน นัยว่างดงามยิ่งนัก

พระอุโบสถสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขโถงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ซุ้มทำด้วยปูนปั้นปิดทองประดับด้วยปูนปั้นรูปเทวดายืนประนมมือเฝ้าแทนอยู่สององค์ ซุ้มโขนนี้สร้างอย่างวิจิตรพิศดารประดับด้วยลวดลายปูนปั้นแบบผสมน้ำมันตั้งอ้ว หรือที่เรียกกันว่า “สะต่ายจีน” เป็นรูปลายพันคู่สัตว์นานาพันธุ์และดอกไม้ใบพฤกษา เหนือบานประตูไม้สัก ปั้นเป็นรูปธรรมจักร กระหนาบข้างด้วยหงส์สัตว์มงคลราชยานที่นำสู่ทิพย์นิพพานตามคติล้านนา เหนือขึ้นไปเป็นรูปพญานาคสองตัวเอาหางกระหวัดเกี่ยวพันขดขึ้นสูงรับกับยอดปราสาทสามชั้นที่รองรับอยู่ด้านหลัง นับว่าเป็นซุ้มโขนที่งดงามมากของบ้านเราและยังมีสภาพที่สมบูรณ์

ที่ผมติดใจมากจนไปวัดพระสิงห์ที่ไร่ต้องแวะไปดู มีความรู้สึกเหมือนกับไปหาญาติผู้ใหญ่ ก็คือภาพลายรดน้ำทวารบาลสี่องค์ที่บ้านประตูพระอุโบสถทั้งด้านหน้าและหลังนี้แหละ ดูได้ไม่รู้เบื่อ ลักษณะการใช้เส้นแม้ดูว่าไม่ลวดลายเวียนเวียนทากลับเหมือนสมัยอยุธยาจริงๆ แต่ถ้าจะเอาความบริสุทธิ์จากลายเส้นที่ถ่ายทอดออกมาจากหัวใจของจิตรกรแล้ว ภาพนี้กินขาด

ผมติดใจในความบริสุทธิ์ที่งดงาม อย่างช่างชาวบ้านที่วาดภาพตามสภาพความรู้ตน รู้อย่างไรวาดออกมาอย่างนั้น ไม่มีการเสแสร้งแก่งทำ ทำให้ภาพใบหน้าของเทวดาบริสุทธิ์ที่งดงามรับกันกับฉากหลังที่วาดเป็นรูปหงส์หรือไก่ฟ้าสองตัว กำลังหยานอยู่ในอากาศ ประสานด้วยกลุ่มเมฆที่ฟุ้งระบัดอย่างไม่ต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่วางไว้อย่างศิลปะอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์

ก่อนหันหลังก็ก้าวออกจากเขตบริเวณพระอุโบสถ ให้หันหลังกลับมาชมลายปูนปั้นประดับหน้าบันที่แบ่งออกเป็นช่องๆลดหลั่นกันไปอย่างงดงามตามสไตลล้านนา แต่ละช่องมีลายปูนปั้นรูปสัตว์ต่างๆในทิมพานต์ประดับอย่างวิจิตร ช่องใหญ่ที่สุดแบ่งเป็นรูปวงกลมใหญ่สองวง เมื่อดูในระยะไกลแลคล้ายกับมีดวงตากำลังจ้องมองอยู่ตลอดเวลาที่นั่นซึ่งอีกอย่างหนึ่งก็คือ เสาไม้ลักษณะขนาดใหญ่หน้าพระอุโบสถกลายเป็นรูปทรงแปดเหลี่ยม แต่ละเหลี่ยมไขว่ฝีมือแกะไม้เป็นร่องลึกลงไปเป็นรูปดอกไม้ใบไม้ในกรอบทรงแปดเหลี่ยมที่วาง

ซ้อนกันเรียงวัดขึ้นไปเป็นลวดลายอย่างน่าสรรเสริญในฝีมือเชิงช่างยิ่งนัก ยกที่ในปัจจุบันจะหาเชิงตัดเทียมกันได้ การคิดประดิษฐ์ลายในแต่ละช่องห้องทอ ก็ล้วนมีสัดส่วนที่เหมาะสมกับช่องไฟ และกิริยาการทอดจังหวะของดอกไม้ก็ดูงามรับกับการอบเหลี่ยม ใครอยากศึกษาในเรื่องลายล้านนา ให้มาดูลายที่นี่แล้วจะไม่ผิดหวังกลับไป นะจะบอกให้

ถ้ายังไม่เหนื่อยนัก ผมขอแนะนำของดีในวัดพระสิงห์อีกเป็นอันดับสุดท้าย เพราะอยู่ใกล้ประตูทางออกของวัดพอดีครับ เดินย้อนกลับมาทางพระวิหารใหญ่ ก็เห็นหอไตรอยู่ด้านข้างทางขวามือของพระวิหารหยุดยืนที่หน้าพระวิหารเพื่อชมภาพหอไตรทางด้านข้างในระยะใกล้ก่อนครับ อย่าเพิ่งเดินเข้าไปใกล้ จะได้เห็นความงามทางโครงสร้างของหอไตรนี้ก่อน

การชมความงามทางทัศนศิลป์นั้น ถ้าหากอยากได้รรถรสครบถ้วนแล้ว ให้ดูเสมือนหนึ่งดูหญิงงามในขณะจิตแรกนั้น ต้องหยุดนิ่งซึมซับรับเอาความงามของทรวดทรงมวลร่าง จนเกิดชวนะจิตปีติอิมเต็มด้วยกุศลแห่งความงามแล้ว จึงทอดสอตส่ายสายตามองรายละเอียดอื่น เพื่อเสริมปรุงแต่งรสแห่งสุนทรีย์นั้นกำซาบชานเพิ่มเติมขึ้นให้อิ่มเอมในขณะจิตที่สืบเนื่องต่อไป คล้ายกับผู้ที่นั่งพิจารณาอาหารที่วางอยู่เบื้องหน้านั้น รับรู้ความงามแห่งรูปทรงและสีกลิ่นตลอดจนสุดดมกลิ่นที่หอมสมกับชนิดแห่งอาหารนั้นเสียก่อน แล้วค่อยพิจารณาในรายละเอียดของส่วนประกอบอื่นไปที่ละชนิด พลังอือออนิยมชมชื่นในความช่างคิดประดิษฐ์ของผู้ทำ เสร็จแล้วจึงตักใส่ปากชิมรสแห่งทิพย์นั้น รอให้รสละลายผ่านลิ้นแล้วจึงค่อยดิชมในฝีมืออันแม่นยำในการปรุงรส เชิงคำนวณสัดส่วนแห่งรสทั้งหลายนั้นที่กำหนดเอาด้วยใจ หาได้ต้องอาศัยมาตรการซึ่งตวงตัก ให้ประดักประเดิดเสียอารมณ์แห่งความมั่นใจไปเสียเปล่าๆ เสร็จแล้วจึงค่อยอุทานออกมากว่า

สมแล้วหนอทั้ง รูป รส และกลิ่น อันประณีต ซึ่งเกิดขึ้นมาด้วยความวิจิตรแห่งจิต

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเคยอุทานอภัยพระวาจา ชมเสียงดนตรีและเพลงขับของเทวบุตรองค์หนึ่งที่ชั้นอาสาลูกพระองค์ด้วยเสียงอันไพเราะยามที่พระอินทร์ปรารถนาที่จะเข้าเฝ้า เช่นกันว่าเสียงร้องของเจ้าเข้ากับเสียงพิณ แลเสียงพิณนั้นก็สอดรับกับเสียงขับ เป็นท่วงทำนองเสนาะไพเราะยิ่งนัก หากผู้ตัดเทียมเสมอได้

ครับ กลับมาเรื่องของทรงของหอไตร ตั้งอยู่บนฐานศิลาขาว รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สูงประมาณ เก้าเมตรคูณสิบสองเมตร หลังคาทั้งด้านหน้าและหลังลดชั้นสองชั้น สองดับ ชั้นบนทำด้วยไม้ ชั้นล่างก่ออิฐทาบปูนขาว มีลายปูนปั้นนูนต่ำประดับโดยรอบ เป็นรูปเทพอารักษ์ บ้างยืนประนมมืออยู่หว่างอก บ้างอยู่ในท่าเหาะถือดอกไม้ทิพย์ ลีลาเยื้องกรายงามจับตาเหลือหลาย

นับว่าเป็นงานปูนปั้นที่งามสมบูรณ์แบบอันหาชมได้ยากในภาคเหนือ ที่ควรค่าแก่การศึกษา เมื่อครั้งสามสิบกว่าปีก่อนสมัยผมยังเป็นนักศึกษาศิลปะ เคยมานั่งร่างวาดภาพลายเส้นเทพเหล่านี้ด้วยความยากลำบาก เนื่องจากมือกับใจอ่อนหัดไม่ค่อยเชื่อฟังกันและกัน พลังคิดปนในใจว่า นี่ขนาดเราวาดด้วยดินสอบนกระดาษยังยากเย็นแสนเข็ญปานนี้ กินเวลาเป็นอาทิตย์จึงจะเสร็จ เทียบกับช่างสมัยก่อนท่านต้องก่ออิฐขึ้นมาเป็นโครงหยาบๆเสียก่อน แล้วจึงลงมือปั้นด้วยส่วนผสมของปูนที่เหมาะสม พอกันสดๆขณะนั้น มิต้องรกรุงรังไปด้วยภาพร่างภาพสเกลอย่างในปัจจุบัน มิหนำซ้ำยังต้องลงมือให้ไวฉับพลันเพื่อให้ทันก่อนปูนจะแห้งคามือ คิดดูเถิดว่าฝีมือล้ำเลิศทางชั้นกันขนาดไหน คงราวกับดินที่อยู่ห่างจากฟ้าเป็นแน่

ครับ มีแต่มือกับใจที่ประสานกันเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น จึงจะสร้างศิลปะชั้นยอดเช่นนี้ออกมาได้

เมื่อรู้เช่นนี้แล้ว คงไม่เสียเวลาปล่าววาระมั่งที่จะต้องสละเวลาเดินชมให้รอบ ค่อยๆพิจารณาไปที่ละรูป ดูความแตกต่างในความเหมือนกันอย่างน่าอัศจรรย์ในเรื่องของจังหวะของเครื่องหน้า ที่สถาบันเขาบรรจงปั้นปิดมือเป็นคิ้วคางงูปากที่ต่างกันในแต่ละองค์ ตลอดจนพิศดูลวดลายเชิงผ้านุ่ง ที่หามีลายซ้ำกันไม่ แต่ละองค์ก็ช่างคิดประดิษฐ์ให้ยกย้ายละม้ายคล้ายกันเท่านั้น เป็นการสอนถึงวิชาออกแบบลวดลายได้อย่างที่จะหาครูได้ในสมัยนี้เทียบได้

ถ้ายังมีเวลา กรุณาก้มตัวลงต่ำหน่อย จึงจะเห็นลายปูนปั้นที่ซ่อนอยู่ใต้เชิงบัวคว่ำที่รอบฐานหอไตร เป็นลวดลายสัตว์หิมพานต์ตามคติทางเหนือที่ชอบปั้นขอบเขียนรูปสัตว์หิมพานต์แสดงถึงจินตนาการและความช่างคิดช่างฝัน มีลวดลายและรูปทรงของสัตว์ต่างๆชนิดกัน นับว่าเป็นแหล่งในการศึกษาเรื่องของลายปูนปั้นได้เป็นอย่างดี

ก้มหน้านานไปก็จะมีเมื่อย ลองบริหารคอโดยแหงนหน้าขึ้นมามองสูงขึ้นไปตรงด้านหน้าของหอไตร ท่านจะตลึงกับลายอันวิจิตรของลายที่อยู่เหนือซุ้มประตูทางเข้าหอไตร ฝีมือปั้นปูนประดับกระจกลีแก้วเก็จุดูพรราวตะระยิบระยับจับตริงตาไม่กล้าย้ายไปไหน กลัวว่าเป็นเพียงภาพฝัน นานเท่านั้นจึงกล้ากระพริบตา

ผมจึงเข้าใจ ในเหตุผลหนึ่งของคติการสร้างอาคารของชาวล้านนาว่าต้องหันหน้าให้ตะวัน เหตุผลทางทัศนศิลป์นี้มีผลทางสายตายิ่งนัก ดังนั้นในยามเช้าตรู่เป็นเวลาที่ชาวบ้านออกมาทำบุญสร้างทานมหากุศลให้กับตนเองและครอบครัว ก็จะได้เห็นความงามขององค์ประกอบเหล่านี้ ที่ต้องแสงในยามอรุณสะท้อนแวววับงามจับใจ หนุนให้เกิดปีติอิมหังตาและใจอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน

มีน้ำเล่า ศิลปะและศาสนาในสมัยก่อนจึงมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับ เพราะสอดคล้องรองรับกับวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา เป็นประทีปนำทางสร้างความงดงามให้เกิดขึ้นทางประสาทตา ก่อน แล้วกล่อมเกลตาเพิ่มนำความประณีตแห่งสุนทรีย์เข้าสู่จิต ยกจิตให้มีคุณภาพทั้งงดงามอ่อนสลวย เพื่อที่จะได้กำกับกาย วาจา ใจ ที่ควรแก่การงานต่อไป เป็นจิตที่ได้รับความกล่อมเกลตาให้ประณีตแล้ว เป็นจิตที่เข้าใจในคุณค่าของธรรมชาติของสิ่งแวดล้อม เป็นจิตที่ละเอียดเกินกว่าที่จะหันไปทำร้ายและเบียดเบียนผู้อื่น เป็นจิตที่เข้าใจตนและเข้าใจสังคม เป็นจิตที่มีคุณภาพชีวิตที่แสดงการดำรงอยู่ของชีวิตที่ประเสริฐให้ประจักษ์ อันเป็นรากฐานแห่งความงามที่เสริมคุณภาพชีวิตของสังคมล้านนาสืบมา

ດຳນຸກງາຜູ້ຄົງ

ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນຜູ້ປຸກ
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ຂາບປົງ
 ທີ່ເຜົາຊື່ບາຊົງ
 ທີ່ບໍ່ເຜົາໄກ
 ທີ່ຊຸມສາທາດ
 ທີ່ບໍ່ເຜົາຊື່ຜູ້ສູນ
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນຜູ້ສູນ

ທີ່ບໍ່ໄດ້ຕາຄູ່
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນ
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນ
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນ
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນ
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນ
 ທີ່ບໍ່ໄດ້ສູນ

ราชภัฏเชียงใหม่

กึ่งงานศึกษาและเผยแพร่เอกสารโบราณ

เรณู วิชาศิลป์

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันแล้วว่า เอกสารโบราณของไทยในท้องถิ่นต่างๆ นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทย ในฐานะที่เป็นคลังบรรจุมิรู้ ทักษะและความเชื่ออันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่สืบทอดส่งต่อกันมาโดยไม่ขาดสายสู่คนรุ่นใหม่ ถ้อยคำที่จารึก จดจารลงบนวัสดุชนิดต่างๆ ย่อมมีนัยทางวัฒนธรรมแฝงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง กฎหมาย ระเบียบจารีต ความเชื่อและพิธีกรรม แห่งวิถีชีวิต เอกสารโบราณเหล่านี้เป็นหลักฐานซึ่งคงที่ ต่างจากภาษาพูดซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตามเวลาที่ผ่านไป คนไทยในแต่ละท้องถิ่นทั้งในและ

นอกประเทศไทยส่วนใหญ่มีภาษาเขียนของตนเอง แต่ละกลุ่มก็ได้บันทึกเรื่องราวของสังคมของตนไว้ในทุกๆ ด้าน ประเภทของเนื้อหาส่วนหนึ่ง แสดงถึงวัฒนธรรมร่วมกันของคนไทย ก่อนที่จะแยกจากกันไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศต่างๆ ในปัจจุบัน

ดินแดนล้านนาเคยเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรือง เลื่องลือในด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมมาช้านาน มีภาษาและตัวหนังสือที่มีลักษณะของตนเอง โดยเฉพาะตัวอักษรนั้นยังแพร่กระจายไปเป็นที่นิยมใช้ในดินแดนใกล้เคียงอีกด้วย ภาษาถิ่นล้านนายังคงรักษาคำไทยโบราณ

และปริญญาคุณล้าลึก ภูมิปัญญาไทยได้รับการบันทึกไว้บนแผ่นหิน แผ่นไม้ โลหะประเภทต่างๆ ใบลานและกระดาษสา ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันถูกเก็บไว้ตามวัด เอกสารพับสาบางส่วนที่เป็นประเภทตำรานั้นอาจมีอยู่ที่บ้านของปัญญาชนท้องถิ่นซึ่งยังมีความจำเป็นต้องใช้อยู่

สถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ ศึกษา ค้นคว้าและเผยแพร่คัมภีร์โบราณเหล่านั้น นี่คือหน้าที่สำคัญ และทุกสถาบันก็ตระหนักกันถ้วนทั่ว

สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รวบรวมคัมภีร์โบราณในภาคเหนือและถ่ายเป็นไมโครฟิล์มไว้ รวมทั้งจัดระบบไว้อย่างดี โดยแยกหมวดหมู่และประเภทของเอกสาร สะดวกสำหรับการบริการแก่ผู้สนใจทั่วไป

ส ำ นั ก ส ง เส ริ ม ตี ล ป วั ฒ น ฐ ร ร ม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีโครงการอนุรักษ์และซ่อมแซมคัมภีร์ใบลานพร้อมทั้งได้จัดทำบัญชีรายชื่อคัมภีร์ใบลานตามวัดต่างๆ ใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ และช่วยเหลือแนะนำทางวัดให้จัดเก็บรักษาอย่างถูกวิธีเพื่อยืดอายุของคัมภีร์ใบลาน นอกจากนี้ยังคัดเลือกมาถ่ายไมโครฟิล์มเก็บไว้ศึกษาต่อไปอีกด้วย

ในส่วนของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ นั้น ได้ดำเนินงานทนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการมาโดยตลอด ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้ตั้งเป็นหน่วยประจำคณะฯ ดำเนินงานในลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูลและหลักฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเบื้องต้น

แรก ทั้งในรูปแบบของการศึกษาคณานาม การทำสำเนาจารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และศึกษาเอกสารโบราณซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลขั้นต้นที่สำคัญยิ่ง

ด้านการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องท้องถิ่นนั้น สถาบันราชภัฏเชียงใหม่เป็นสถาบันแรกของการฝึกหัดครูที่ได้รับอนุมัติให้เปิดสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ต่อมาก็มีรายวิชาภาษาถิ่นวรรณกรรมท้องถิ่น ใน พ.ศ.๒๕๒๙ ทางกรมการฝึกหัดครู ได้อนุมัติให้เปิดโปรแกรมวิชาวัฒนธรรมศึกษาขึ้น จึงเปิดสอนรายวิชาเอกสารโบราณท้องถิ่น

บุคลากรของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้ปริวรรตเอกสารโบราณจากอักษรพื้นเมืองมาเป็นอักษรไทยปัจจุบันเพื่อเป็นข้อมูลขั้นต้นสำหรับนักวิชาการสาขาอื่นๆ โดยได้กระทำอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๙ จนถึงบัดนี้ มีงานปริวรรตทั้งประเภทตำนาน กฎหมาย ตำรา และวรรณกรรมคำวชอ รวมทั้งสิ้นประมาณ ๕๐ เรื่อง

ปัญหาหนึ่งในการอ่านเอกสารปริวรรตสำหรับบุคคลทั่วไปที่มีไซคนในท้องถิ่นคือ การไม่เข้าใจความหมายของคำศัพท์โบราณบางส่วนที่ปรากฏอยู่ ซึ่งอาจทำให้ขาดอรรถรสและเข้าใจสาระของเรื่องผิดพลาดไป ดังนั้นสถาบันจึงได้มีโครงการจัดทำพจนานุกรมคำศัพท์ล้านนาและคำที่ปรากฏในใบลาน (พ.ศ. ๒๕๒๙) โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิโตโยตา ประเทศญี่ปุ่น พจนานุกรมล้านนา และพจนานุกรมไทใหญ่ จากการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็น เครื่องมืออ่านเอกสารล้านนา และเอกสารไทกลุ่มอื่นต่อไป

การปริวรรตเอกสารโบราณบางชิ้น และการจัดทำพจนานุกรมล้านนา เราได้รับความร่วมมือจากบุคลากรสถาบันการศึกษาอื่น และปัญญาชนท้องถิ่นในจังหวัดภาคเหนือ งานจึงสำเร็จด้วยดี

ส่วนการศึกษาเรื่องอักษรท้องถิ่นนั้น นักศึกษาในสถาบันเรียนรายวิชาอักษรและเอกสารโบราณท้องถิ่น จารึกและอักษรวิจิตรท้องถิ่น รวมทั้งอาจารย์ผู้สอนได้แทรกการสอนหนังสือพื้นเมืองในรายวิชาภาษาถิ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๘ เป็นต้นมา ทางสถาบันเปิดสอนอักษรพื้นเมืองและอักษรไทใหญ่เป็นหลักสู่ตระยะสันสำหรับผู้สนใจทั่วไป นักศึกษาและผู้เรียนสามารถปริวรรตเอกสารโบราณได้และตีพิมพ์เผยแพร่หลายเล่มด้วยกัน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า อักษรพื้นเมืองล้านนาหรืออักษรธรรม แพร่กระจายไปในเชียงตุงและสิบสองปันนา ที่เรียกกันว่าอักษรไทเขินและอักษรไทลื้อ ดังนั้นสถาบันจึงส่งเสริมให้เลือกเอกสารสำคัญบางเรื่องของคนไทเขิน ไทลื้อมาปริวรรต นอกจากนี้ยังมีโครงการอ่านเอกสารโบราณของไทยใหญ่ในรัฐฉาน ประเทศพม่าและไทอาหมในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดียอีกด้วย

เอกสารชิ้นต้นเหล่านี้ยังเป็นที่ต้องการของนักวิชาการอยู่เสมอ เพราะการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทยจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากเอกสารโบราณ อนึ่ง ในการศึกษาเปรียบเทียบเอกสารของคนไท-ไทย กลุ่มต่างๆ จะช่วยให้เราได้ภาพวิวัฒนาการของวัฒนธรรมไทยได้ชัดเจนมากขึ้น ส่วนเนื้อหาสาระที่เหมือนกันของเอกสารโบราณที่ไม่ใช่ประเภทวรรณกรรมหรือ

เรื่องราวทางพุทธศาสนา อาจแสดงถึงวัฒนธรรมร่วมของคนไท-ไทย ก่อนที่จะแยกย้ายจากกัน

รายชื่อเอกสารที่ปริวรรตแล้ว

๑. โคลงหงส์ผาค่า ฉบับศาสตราจารย์มณี พยอมยงค์
๒. โคลงหงส์ผาค่า ฉบับอาจารย์ทวี สว่างปัญญากร
๓. มังรายศาสตร์ ฉบับนอตอง
๔. มังรายศาสตร์ ฉบับเส้าไห้
๕. มังรายศาสตร์ ฉบับวัดไชยสถาน
๖. ตำราพรหมชาติ ฉบับวัดช่วงสิงห์
๗. ตำราพรหมชาติและโหราศาสตร์ ฉบับไทยยวน
๘. ตำรายาลิบสองพันนา
๙. ตำนานฮ่อ
๑๐. ตำนานเมืองยอง
๑๑. ตำนานเมืองละแวก
๑๒. ตำนานเมืองละแวกและสลีจ้อน
๑๓. ตำนานพระยาเจือง เล่ม ๑ เล่ม ๒
๑๔. ตำนานตุงครลีพื้นเมืองเชียงตุง
๑๕. ตำนานเมืองพะเยา
๑๖. ตำนานเมืองพะเยาและคำเล่นคำวซอ
๑๗. ตำนานพะเยาและคำวคำเล่นเป็นแท้
๑๘. ตำนานพระแก้ว
๑๙. ตำนานหนองสะเนา
๒๐. ตำนานเมืองแกน
๒๑. ธรรมมูลลกันไตร
๒๒. บั๊วะระวงหงส์อมตย์
๒๓. บั๊วะระวงไกรสร
๒๔. มหาชาติล้านนา นครกัณฑ์
๒๕. แก้วมโนทัยและโพธิปักขิยธรรม ๓๗
๒๖. สมมุตราชและประเพณี ๖ ประการ

- ๒๗. กฎหมายพระเจ้าล้านและตำนานพระเจ้าให้
- ๒๘. กฎหมายวัดกาศา
- ๒๙. กฎหมายเจ้าน่าน
- ๓๐. กฎหมายพระยามังราย
- ๓๑. ธรรมศาสตร์สี่พหุสอน
- ๓๒. ธรรมศาสตร์ราชกือนา
- ๓๓. ธรรมศาสตร์หลวงคลองตัดคำ
- ๓๔. อนุโลมฎีกากฎหมายโบราณ
- ๓๕. มังรายธรรมศาสตร์
- ๓๖. ราชกถาเมืองน่าน
- ๓๗. หัตถกรรมวินิจฉัย บาลีฎีการวมสมมุตราช
- ๓๘. ประวัติวัดในเชียงใหม่
- ๓๙. รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่
- ๔๐. ลำนวนและสุภาษิตไทเขิน
- ๔๑. ตำรายาวัดช่วงสิงห์
- ๔๒. กำเนิดหลวง (ตำราโหราศาสตร์และพรหมชาติฉบับไถลื้อ)
- ๔๓. เชื้อเครือแสนหวี ๑๒ พันนา
- ๔๔. พงศาวดารไทยเขียนด้วยอักษรพื้นเมือง (ฉบับคัดลอกของอาจารย์ถิน รัตกนก)

- ๔๕. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับต่างๆ (เพื่อตรวจสอบเปรียบเทียบ)
- ๔๖. เชียงใหม่ปางเดิม
- ๔๗. ตำราโหราศาสตร์ของพม่า
- ๔๘. พงศาวดารเมืองหลวงน้ำทา

เอกสารลำดับที่ ๔๑-๔๘ ยังไม่ได้ จัดพิมพ์เผยแพร่

เอกสารปริวรรตที่มีรายชื่อดังกล่าว (๑-๓๙) ได้จำหน่ายไปเกือบหมดแล้ว สถาบันราชภัฏเชียงใหม่มีนโยบายที่จะส่งเสริมการปริวรรตต่อไปอีก นอกจากนี้ ที่หอวัฒนธรรมของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ยังจัดห้องสำหรับศึกษาค้นคว้าเรื่องอักษรพื้นเมืองและจัดเก็บต้นฉบับเอกสารโบราณ สำเนาเอกสารโบราณทั้งของ ล้านนาและของคนไทยกลุ่มต่างๆ ซึ่งมีผู้มอบให้แก่ทางสถาบันฯ ที่สนใจข้อมูลเหล่านี้จะติดต่อขอศึกษาค้นคว้าได้ที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ราชภัฏเชียงใหม่กับงานศึกษาและเผยแพร่เอกสารโบราณจะยังคงดำเนินต่อไป เพราะผลที่ทำมาแล้วจนปรากฏเป็นขึ้นเป็นอันขึ้นอย่างชัดเจนในปัจจุบัน ย่อมเป็นตัวอย่างที่ดีที่จะทำนายอนาคตได้ว่า งานด้านนี้จะเจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างแน่นอน

ความรัก ความภูมิใจ

ผูกพันไว้ที่หอจดหมายเหตุ

สายัณห์ บุรณไทย

ด้วยสองมือของบัณฑิต
ด้วยคุณธรรมและจรรยา
จะก้าวไปด้วยใจมั่น
ด้วยดวงจิตบัณฑิตแท้

ด้วยความคิดมุ่งพัฒนา
ด้วยศรัทธาไม่เปลี่ยนแปลง
จะฝ่าฟันอย่างแน่วแน่
มิใช่แค่ปณิญา

วันบัณฑิตานุสรณ์
๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

ความรัก ความภูมิใจ ผูกพันไว้ที่หอจดหมายเหตุ

สายัณห์ บุรณไทย

ปรารภความ

หอจดหมายเหตุสถาบันราชภัฏและเมือง
เชียงใหม่เป็นความดีของท่านอธิการ ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์สายสมร สร้อยอินตะ เมื่อท่านอ่าน
ข่าวในมติชน บนเครื่องบินเที่ยวกลับจาก
กรุงเทพฯวันหนึ่ง ได้ตัดข่าวการสัมมนาเพื่อรวบรวม
แนวความคิดในการสร้างหอจดหมายเหตุ ที่
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดขึ้น ท่านอธิการ
ได้ปรึกษา รศ.โกชัย สาริกบุตร ถึงเรื่องนี้ แต่
รศ.โกชัย ท่านไม่วางพอนที่จะลงมือทำได้ แต่ยินดี

ให้ความสนับสนุนเต็มที่ ต่อจากนั้นท่านอธิการก็ได้
ส่งอาจารย์ของเราไปร่วมสัมมนาที่มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ กลับมาพร้อมกับแนวทางในการ
ดำเนินงานของหอจดหมายเหตุของสถาบัน ท่าน
อธิการได้ให้แนวปฏิบัติอย่างกลางๆ ว่า เนื่องจาก
หอจดหมายเหตุยังไม่ถึงประมาณของตนเอง แต่
ประสงค์จะให้มีโอกาสเกิดขึ้นในสถาบันของเรา จึงขอ
ให้ไปสังกัดอยู่กับศูนย์ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นงาน
รวบรวม อนุรักษ์ พัฒนา ที่ใกล้เคียงกัน เมื่อจะ
เกิดในศูนย์ศิลปวัฒนธรรมก็ต้องมีสถานที่สำหรับ

เป็นหน่วยปฏิบัติการ เป็นที่เก็บ รวบรวม อนุรักษ์ และวิเคราะห์วิจัยได้ หอศิลปะวัฒนธรรมก็ตั้งใจจะ ยกให้ ๑ ห้อง บนชั้น ๓ ของหอศิลปะวัฒนธรรม และที่ห้องนี้คงจะเป็นจุดตั้งครุภัณฑ์อื่นๆ ของหอจดหมายเหตุของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ต่อไป

หอจดหมายเหตุของสถาบันจะให้ประโยชน์แก่ผู้บริหารของสถาบัน ในแง่ของการหาแนวทางในการตัดสินใจ หากหอจดหมายเหตุได้ รวบรวมและบันทึกการพัฒนาของสถาบันทั้ง ๗ สาขาเข้าไว้ ไม่ว่าจะในด้านบริหารบุคลากร ด้านวิชาการ ด้านอาคารสถานที่ ด้านสโมสร องค์การของนักศึกษา งานบริการ งานวัฒนธรรม หรือการส่งเสริมการวิจัยที่ผ่านมาว่า ผู้บริหาร สถาบันแนวโน้มในการตัดสินใจอย่างไร มีผลกระทบต่อนโยบายอย่างไร ข้อมูลส่วนนี้จะเป็นแนวทางต่อการตัดสินใจของผู้บริหารในชุด ปัจจุบัน ได้ดีที่สุดใน

หอจดหมายเหตุของสถาบันจะเป็นจุด เชื่อมต่อระหว่างอดีตและปัจจุบัน ทั้งในเชิงประวัติ ความเป็นมา ความรัก ความศรัทธาผูกพันของ คิษย์เก่ากับคิษย์ปัจจุบัน และในเชิงสร้างสรรค์ทาง ด้านวิชาการ และการให้บริการแก่สังคม มีคิษย์เก่าเป็นจำนวนมากที่รุ่นเก่าเป็นรุ่นแรกๆ เมื่อได้ เข้ามาในสถาบันแล้ว ต้องใจหาย งง จำภาพใน อดีตของสถาบันตนเองไม่ได้เลย อาคารที่เราเคย นั่งเรียนมันหายไปไหน หอพักที่เราเคยนอนเคย อยู่ไปสถิตเสียที่ไหน มันใจหายจริงๆ ทำอย่างไร จึงจะเชื่อมต่อภาพในอดีตกับปัจจุบันให้เข้ากันได้ ในเรื่องนี้ ท่านอธิการผู้ช่วยศาสตราจารย์สายสมร สร้อยอินตะ ได้เป็นประธานในการประชุมอาจารย์ รุ่นแรกและคิษย์เก่า ณ หอประชุมสำนักงาน อธิการ วันนั้นมีผู้มาร่วมประชุมกันมาก เช่น

อาจารย์พุ่ม กีฟ้าแปง อาจารย์นเรศ คำเจริญ อาจารย์สวิง งามลักษณ์ อาจารย์สมศักดิ์ พิชัยศิริ อาจารย์ทินรัตน์ ทองเขียว อาจารย์พระศักดิ์ ทองด้วง อาจารย์ณรงค์ พันันตา อาจารย์สมมูล จันทน์หอม อาจารย์จิตราภรณ์ สุทธาวาส อาจารย์เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา อาจารย์จินตนา มัชฌมบุรุษ ฯลฯ (ขอภัยที่ไม่ได้เอ่ยนามทั้งหมด) ทางด้านคิษย์เก่าก็มี ผศ.อำนาจ อุ้นคำเมือง จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รศ.นคร พันธุ์รงค์ จาก โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีอาจารย์จากโรงเรียน สตรีวัฒโนทัย จากเขตการศึกษา ๘ จาก ศึกษาธิการอำเภอ และจังหวัดเชียงใหม่ จากโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ จากโรงเรียนวัดช่างเคี่ยน ฯลฯ ได้มาปรึกษาหารือกันในการที่จะหลอมรวมสิ่ง ที่มีคุณค่าของสถาบันไว้ในหอจดหมายเหตุฯ โดยเฉพาะการสร้างตึกใหม่ขึ้นแทนที่ตึกเก่า

รศ.นคร พันธุ์รงค์ และเพื่อนสมาชิกคิษย์เก่าต่างให้ความเห็นไว้ว่า น่าจะมีรูปตึกเก่าติดตั้งไว้ ณ ตึกใหม่ เพื่อให้ทราบว่าได้เดิมที่เดียวก่อนจะ สร้างตึกใหม่นี้ อาคารหลังเก่ารูปร่างหน้าตาเป็น ไร คนรุ่นเก่าจะได้มีโอกาสฟื้นความหลังได้ บ้าง ซึ่งเป็นเรื่องดีงาม และน่าเคารพทำตาม โดยเฉพาะฝ่ายอาคารสถานที่น่าจะรับไว้พิจารณา

ประวัติของสถาบันอันยาวนาน ๗๐ ปีนั้น ส่วนใหญ่ก็อยู่ในมือ ในหนังสือ และเอกสาร ทำ อย่างไรจะให้ประจักษ์แก่สายตาเป็นรูปธรรมได้ ไครมากก็มองเห็น ๗๐ ปีนี้เราจะสร้างอะไรไว้ให้เป็น ที่เตือนใจแก่สถาบัน ตลอดจนลูกศิษย์และบุคคล ทั่วไป เข้ามาในสถาบันก็จะพบที่ระลึกในโอกาส ผลองครบรอบ ๗๐ ปี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ หอจดหมายเหตุสถาบันฯ ก็ได้แต่หวังไว้ ส่วนการ

ตัดสินใจต้องร่วมกันทุกฝ่าย ทั้งอาจารย์ นักศึกษา บุคลากร คิษย์เก่า กศ.บป. ซึ่งเป็นแรงสำคัญ น่าจะให้เข้ามาร่วมสร้างอนุสรณ์นี้ด้วยกัน

ชาวราชภัฏเชียงใหม่นั้นอยู่กับความเก่าแก่จนชินชา มองอะไรก็ไม่ตื่นตาตื่นใจ องค์กรพระพิฆเนศวร์ก็ดี ต้นไม้อันเป็นสัญลักษณ์ของสถาบันก็ดี ลีขงประจำสถาบันก็ดี มองมาและก็มองไป ผ่านมาก็ผ่านไป เป็นการผ่านไปอย่างเฉยเมย ไม่รับรู้ แล้วคุณค่า ความศรัทธา ความรักสามัคคีอันเป็นเลือดเนื้อที่ไหลรุนแรงจะเกิดขึ้นได้อย่างไร เคยมีการปรึกษาในที่ประชุม กรรมการบริหารและกรรมการประจำวิทยาลัย เพื่อหาความลงตัวในเรื่องต้นไม้ประจำสถาบัน และลีประจำสถาบันว่า มันคืออะไรกันแน่ โดยเฉพาะลีประจำวิทยาลัยนั้น คำเหลืองหรือเหลืองดำ ถ้าเหลืองดำ บนผืนธงสีเหลืองก็จะขึ้นอยู่บนสีดำ แต่ขณะนี้ เรามีธงสีประจำของวิทยาลัยทั้ง ๒ แบบ คือดำอยู่บน และเหลืองอยู่บนก็มี เรื่องสีและต้นไม้ประจำวิทยาลัยก็ยังคงไม่ลงตัวจนกระทั่งทุกวันนี้ หอจดหมายเหตุหวังว่า น่าจะมีผู้รู้ ผู้ใส่ใจในเรื่องนี้ จัดสัมมนาเป็นการภายในของสถาบันสักครั้งหรือหนึ่งวัน เพื่อความเป็นสิริมงคลร่วมกันของเราชาวราชภัฏเชียงใหม่ทุกคน

เครื่องแบบนักศึกษา ชุดพิธี ชุดเรียน ปกติ ชุดกีฬา ชุดกิจกรรมนักศึกษา งานฟ้อน งานกฐิน งานลอยกระทง พิธีไหว้ครู ล้วนเป็นความสนใจที่หอจดหมายเหตุประสงค์จะเก็บรวบรวมไว้ หากอาจารย์และนักศึกษาตลอดจนศิษย์เก่าท่านใดมีต้นฉบับ มีต้นแบบ ทางหอจดหมายเหตุจะทำ

สำเนาขึ้นมาแล้วคืนต้นฉบับ จึงขอความร่วมมือมายังทุกท่านด้วย เพื่อสถาบันของเรา

สถาบันควรจะมีห้องเกียรติยศ ห้องเกียรติคุณ ซึ่งอาจรวบรวมเกียรติคุณของสถาบันที่ได้รับยกย่อง เช่น ได้รับการยกย่องให้เป็นสถาบันที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดีเด่น รวบรวมเกียรติคุณของผู้บริหาร คณาจารย์ที่ได้รับรางวัลอันเป็นเกียรติคุณ โดยเฉพาะเกียรติคุณของนักศึกษา และเกียรติคุณของศิษย์เก่าผู้มีชื่อเสียงและผู้มีผลงานดีเด่น น่าจะได้รวบรวมไว้ในห้องเกียรติคุณนี้ นักการเมือง นักเขียน นักบริหาร นักเศรษฐกรกิจการค้า นักลงทุน เกษตรกรดีเด่นทั้งหลายน่าจะได้นำมารวบรวมไว้ อย่างน้อยคนมาเห็นเข้า จะได้ร้องอย่างมหัศจรรย์ใจว่า มาลา คำจันทร์ นักเขียนซีไรต์นี้เป็นศิษย์เก่าวิทยาลัยครูเชียงใหม่หรือไม่

สิ่งที่หอจดหมายเหตุต้องทำโดยหน้าที่ คือ

การเก็บรวบรวมเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้บริหาร วิเคราะห์วิจัย รวบรวม ออกมาให้เห็นเป็นแนวทาง ซึ่งเรื่องนี้ต้องอาศัยแรงงาน อาศัยเวลา อาศัยพลังสมองที่จะต้องศึกษา วิเคราะห์วิจัย และต้องการกำลังคนสำหรับที่จะมาร่วมกันศึกษา เพราะหอจดหมายเหตุมิใช่ที่รวมกันของกองเอกสารหรือกองฝุ่น แต่จะต้องศึกษาให้เห็นความเคลื่อนไหว ให้คนเข้าไปชมแล้วได้ประโยชน์ ได้ความรู้ลึกและแง่คิดจากหอจดหมายเหตุด้วย

ถ้าเป็นไปได้ หอจดหมายเหตุน่าจะรวบรวมเรื่องราวของเมืองเชียงใหม่ด้วย เมื่อครั้ง

เจ้าพระยาโกษาปาน เอกอัครราชทูตไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศสนั้น นอกจากจะมีเรื่องราวตามประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีข้อมูลที่หอจดหมายเหตุของเมืองได้เก็บรวบรวมไว้อีกที่หนึ่ง ซึ่งยังความประหลาดใจมาก ทั้งนี้เพราะหอจดหมายเหตุของเมืองจะเก็บรวบรวมเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเข้าไว้ นานไปเรื่องราวเหล่านั้นอาจลืมหรือหาแนวสืบค้นได้ยาก แม้แต่เหตุการณ์ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดประชุมสัมมนา เรื่องโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน หอประชุมวิทยาลัยครูเชียงใหม่ เมื่อหลายปีมาแล้ว ก็ยังหาแนวสืบค้นรายละเอียดได้ยากนัก เป็นเพราะว่าไม่มีผู้บันทึกเรื่องราวไว้ให้เป็นจดหมายเหตุได้อ่านได้ศึกษากันนั่นเอง

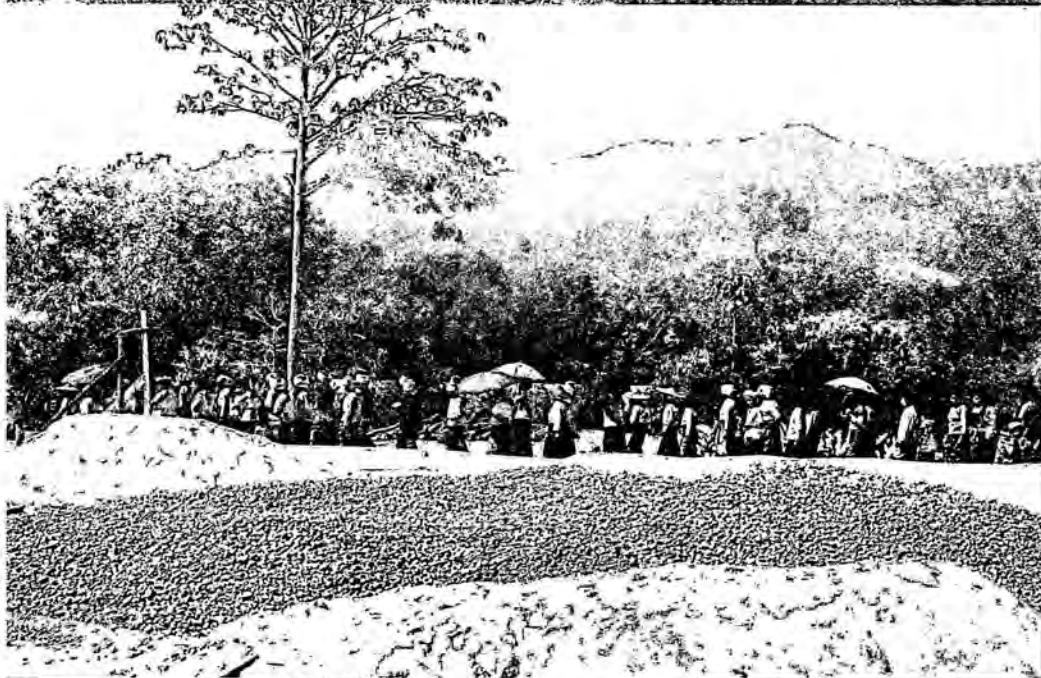
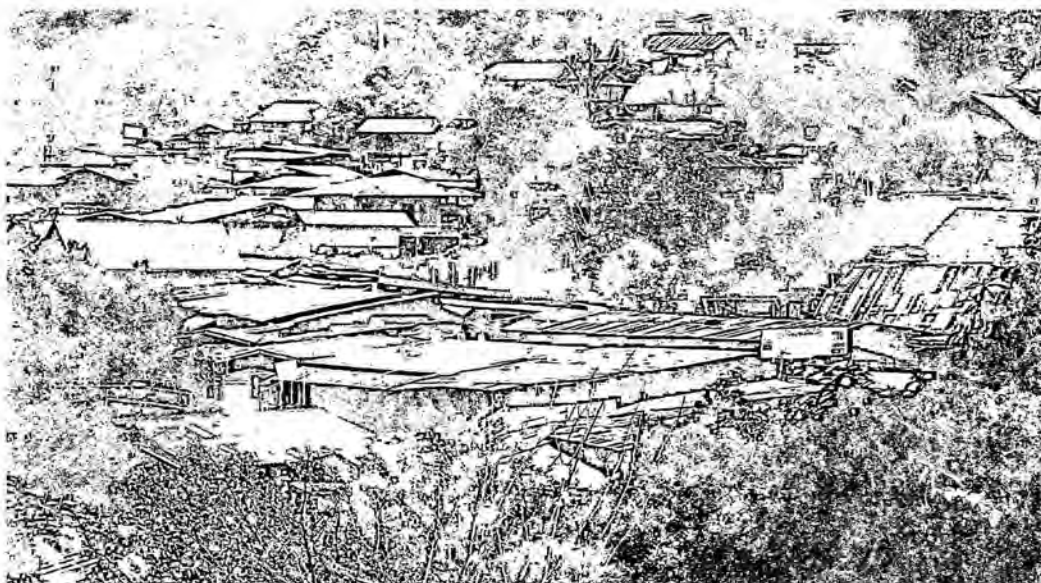
หอจดหมายเหตุ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการทำงานรวบรวมศึกษาร่วมกัน ให้ข้อมูล เสียสละ วัตถุสิ่งของ เพื่อการเก็บรักษาเอาไว้ให้เป็นเกียรติประวัติของสถาบัน และต้องอาศัยเวลา จะมีใครเห็นความสำคัญให้ความตระหนักต่อข้อมูลจดหมายเหตุ จะมีใครมาใช้ข้อมูลของหอจดหมายเหตุ หอจดหมายเหตุจะทำงานได้ประสบผลสำเร็จอย่างไร ล้วนต้องอาศัยแรงใจ ความร่วมมือ จากท่านผู้บริหาร คณาจารย์ องค์กรนักศึกษา นักศึกษา ศิษย์เก่าทั้งภาคปกติและภาคนอกเวลาที่เข้าใจในงานของหอจดหมายเหตุ เพราะหอจดหมายเหตุนั้นเป็นวัฒนธรรมของคนอีกระดับหนึ่งที่จะมองเห็นประโยชน์ เห็นความจำเป็น รู้คุณค่า และยกย่องให้มีความสำคัญ

การพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

ประยูร อัมไพพันธ์

การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

ประยูร อำไพพันธุ์¹

ชีวิตที่มีความสุขโดยสมบูรณ์ และชีวิตที่ผดุงสังคมให้มีความสงบ ศานติ ย่อมหมายถึงชีวิตที่มีคุณภาพ คุณภาพชีวิตเกิดขึ้นได้ด้วยการบวนการหล่อหลอมพฤติกรรมดีจนซึมซับปรับเป็นความคิด ความเชื่อ และลักษณะนิสัยอันดานพฤติกรรมดีมีคุณของมนุษย์ย่อมได้รับการปรับ

เป็นแบบอย่างยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันต่อมา เพื่อพัฒนาชีวิตอนุชนให้มีคุณภาพตามที่สังคมมุ่งหวัง พฤติกรรมดีมีคุณที่เป็นแบบแผนของสังคมก็ได้รับการปรับเป็นวัฒนธรรมอันเป็นธรรมแห่งความวัฒนาสถาพรของมนุษย์สืบต่อกันมา อนึ่งพฤติกรรมของคนที่แสดงออกย่อมป่ง

¹ข้าราชการบำนาญ อธิการอริการ ฝ่ายวางแผนและพัฒนา วิทยาลัยครูเชียงใหม่

บอก ความคิด ความเชื่อ และลักษณะนิสัย สันดานของคนๆ นั้น เช่นเดียวกันพฤติกรรมโดยรวมของชนกลุ่มใด ก็ย่อมบ่งบอกความคิด ความเชื่อ และลักษณะนิสัยสันดานของชนกลุ่มนั้นๆ วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งดัชนีชี้บ่งคุณภาพชีวิต และเป็นกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของชน หากคนใดใช้ปัญญาและสติเลือกสรร วัฒนธรรมและยกระดับวัฒนธรรมให้สูงขึ้น คุณภาพชีวิตของชนนั้นย่อมมีระดับสูงขึ้นด้วย

คุณภาพชีวิตระดับใดที่สังคมปรารถนาโดยเฉพาะสังคมไทย ย่อมเป็นการยากยิ่งที่ใครจะกำหนดอย่างเป็นรูปธรรม คุณภาพชีวิตเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการตีค่าของพฤติกรรมต่างๆ ที่แตกต่างกันระหว่างบุคคล กลุ่มและสังคม การกำหนดค่าของพฤติกรรมที่บ่งชี้คุณภาพชีวิต อาจตีค่าได้ ๒ วิธีคือ ค่าทางวัตถุวิสัย (Objective Value) ซึ่งกำหนดในระบบปัจจัยและอรรถประโยชน์ และค่าทางจิตวิสัย (Subjective Value) ซึ่งกำหนดตามค่านิยมของสังคม Jerry D.Stockdale (ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ อ้างถึง : ๒๕๒๙) กำหนดคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตไม่ได้เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการกินดี อยู่ดี ทางด้านวัตถุอย่างเดียว แม้ว่าปัจจัยในการครองชีพขั้นพื้นฐานนั้นมีความจำเป็นก็ตาม แต่คุณภาพชีวิตจะต้องประกอบด้วย สุขภาพทางจิต (Psychologically Health) ความสามารถในการสร้างสรรค์ (Creativity) ความมีศักดิ์ศรี (Dignity) การได้รับการยอมรับว่าเป็นที่รักของคนอื่น การปราศจากความกลัว ความกังวลใจ ดร.ลิปบนนท์ เกตุทัต ก็กำหนดคุณภาพชีวิตคล้ายกันว่าคุณภาพชีวิต คือชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม

ล้อมทางสังคม และสามารถปรับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเอง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดร.พิทยา สายหู ก็ได้กำหนดไว้คล้ายกันว่า ชีวิตที่มีคุณภาพ คือชีวิตที่ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นในสังคม คนรวยไม่จำเป็นต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีเสมอไป ในทางตรงข้ามคนที่ไม่ยากจนเกินไป ก็ไม่จำเป็นต้องขาดคุณภาพชีวิตหรืออาจมีคุณภาพชีวิตได้ เมื่อพิจารณาการกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ ระดับคุณภาพชีวิตจะเห็นว่าเป็นการยาก เนื่องจากคุณภาพชีวิต เกิดจากความเกี่ยวเนื่องทั้งคุณภาพจิต ความคิด สติปัญญา พฤติกรรมที่แสดงออก และปัจจัยอันเป็นผลบ่งชี้ แต่คุณภาพจิต ความคิด และสติปัญญา น่าจะเป็นปฐมปัจจัยเป้าหมายสำคัญที่ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิต

การยกระดับคุณภาพจิต ความคิด สติปัญญา และพฤติกรรม อาจกระทำได้ด้วยมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งมี ๓ มิติได้แก่ มิติทางจิตใจ มิติทางสังคม และมิติทางวัตถุ

มิติทางจิตใจ เป็นมิติสำคัญยิ่ง เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของจิตใจดังพระยาอนูมาน ราชชนกล่าวไว้ สิ่งทั้งหลายมีจิตใจมาก่อน มีใจประเสริฐสุด สำเร็จแล้วด้วยใจ ดังคาถาธรรมบท องค์ธรรมสำคัญที่นำไปสู่การบรรลุประโยชน์อนาคตที่พระพุทธองค์ทรงชี้คือ

การรู้จักชีวิตแท้จรัสรู้สภาวะแท้จริงของชีวิต รู้กฎและกระบวนการของชีวิต รู้ความต้องการแท้จริงของชีวิต รู้องค์ประกอบและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต และรู้หนทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหาของชีวิต

ในยุคโลกาภิวัตน์ อันเป็นยุคไร้พรมแดนเกิดขึ้นซึ่งข่าวสารข้อมูลและรูปแบบพฤติกรรม มนุษย์ในสังคมต่างดำรงชีวิตท่ามกลางกระแสหลากหลายแห่งพฤติกรรมทางสังคมที่ไหลเลื่อนมาจากสังคมต่างๆ ในหลายแหล่งของโลก กระแสพฤติกรรมทางสังคมย่อมมีอิทธิพลหล่อหลอมชีวิต ทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษ เช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ที่เรารับประทาน ทั้งนี้ขึ้นกับการเลือกสรรสิ่งเหล่านั้นด้วยปัญญาและสติ ใครสามารถใช้ปัญญาและสติในระดับที่ดีมาก ก็ย่อมสามารถเลือกสรรตัวแบบพฤติกรรมทางสังคมที่ดีมีคุณ และรับมาปรับเป็นพฤติกรรมส่วนตน ทำให้ตนมีความสุขได้ และทำให้สังคมมีความสงบสันติ ระดับคุณภาพชีวิตย่อมขึ้นกับระดับวัฒนธรรมที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติ ระดับคุณภาพจิตที่สูงย่อมหมายถึงจิตที่มีความเจริญองงาม จิตที่มีธรรม มีอารมณ์ผ่องแผ้ว สามารถควบคุมความต้องการให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมได้ ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีในระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ ในทางพุทธศาสนาได้กำหนดจิตใจที่มีธรรม เพื่อพัฒนาระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีประการสำคัญดังนี้

จิตที่สงบ หมายถึงจิตที่ไม่ยินดี ยินร้าย กระวนกระวายไม่กระเพื่อมรุนแรงต่อสิ่งที่ได้รับ หรือสูญเสีย

จิตที่มีขันติ หมายถึงจิตที่มีความอดทน อดทนต่อสภาวะการณ์ อดทนต่อ รูป เสียง กลิ่น รส

จิตที่มีสังขะ หมายถึงจิตที่มีความซื่อสัตย์ ทั้งต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อหน้าที่การงาน

จิตที่มีจาคะ หมายถึงจิตที่มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่โอบอ้อมอารี สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน มีน้ำใจมีความเสียสละ

จิตที่มีความเมตตา หมายถึงจิตที่มีความรัก ความปรารถนาดี และให้อภัย

จิตที่มีมุทิตา หมายถึงจิตที่มีความยินดีที่ผู้อื่นได้รับประโยชน์สุข ปราศจากความอิจฉา ริษยาด้วยประการทั้งปวง

จิตที่มีธรรมดังกล่าว ย่อมเป็นจิตที่องงาม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงควรพัฒนาจิต และใช้จิตเป็น ปรุพื้นฐานในการต่อต้านความทุกข์ สร้างสภาวะแห่งการดำเนินชีวิตให้มีความสุข จิตเป็นพื้นฐานหลักของความเป็นมนุษย์ บุคคลจะสมบูรณ์ได้เพราะมีจิตใจที่สมบูรณ์ จิตที่มีธรรมหรือมีโนธรรมย่อมเป็นตัวบงการให้เกิดวิจรรณญาณในการวินิจฉัย หรือประเมินสถานการณ์อันนำไปสู่การดำเนินกิจกรรม หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นคุณ อนึ่งการมีหิริโอตตปะหะหรือความละอายต่อบาป ซึ่งจะควบคุมไม่ให้บุคคลกระทำการใดๆ ที่สะท้อนถึงการขาดความซื่อสัตย์ ขาดความสุจริตทั้งในที่ลับและที่แจ้ง

มิติทางสังคม เป็นอีกมิติหนึ่งของวัฒนธรรม มิติทางสังคมเป็นมิติที่เกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ โดยเหตุที่วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน พฤติกรรมร่วมของมนุษย์จึงเป็นแบบแผนที่สังคมนั้นๆ ยอมรับแล้วถ่ายทอดให้แก่กันด้วยการสั่งสอน และเรียนรู้แล้วสืบต่อๆ กันมา

เป็นประเพณีปรัมปรา และศิลปะลายขยายตัวเป็น ความเจริญวัฒนาโดยลำดับจนเกิดเป็นนิสัยสังคม (พระยาอนุมานราชธน:๒๕๑๐) วัฒนธรรมทาง สังคมมีฐานมาจาก ศาสนา อุดมการณ์ ค่านิยม ความคิด ความเชื่อและเจตคติของคนในสังคม ซึ่งแสดงออกเป็นกระบวนพฤติกรรมที่มีรหัสฐาน การยกระดับคุณภาพชีวิตนอกจากยกระดับคุณ ภาพจิตแล้ว ยังควรยกระดับกระบวนพฤติกรรม อันเป็นมิติทางสังคมควบคู่กันไป ได้แก่ พิธีการ ภาษา การศึกษา และศาสนา

พิธีการ ในทางมนุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural anthropology) หมายถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎหมายที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่นพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิด หมั้น แต่งงาน บวช ตาย ปहुกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ การทำไร่ ทำอาชีพ เป็นต้น ตลอดจนความสัมพันธ์ทางครอบครัวและ เครือญาติ ขนบธรรมเนียมใดที่บุคคลในสังคม ยอมรับยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็น ความนิยมหรือเป็นวิถีแห่งชีวิต หากผู้ใดละเมิด หรือฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติ ก็จะได้รับความไม่พอใจจาก สังคม

ภาษา ทุกสังคมมีภาษาพูด ส่วนภาษา เขียนมีในบางสังคม นักสังคมวิทยา กล่าวว่า ถ้า สังคมปราศจากเสียงภาษา มนุษย์ก็จะมีวัฒนธรรมอันแท้จริง (อุทัย หิรัญโต : ๒๕๒๖) การใช้ ภาษามีผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและภาษา มีความสำคัญต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม

การศึกษา ทุกสังคมมีการศึกษาแบบรูป นัย ส่วนการศึกษาแบบรูปนัยนั้นมีในบางสังคม

การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ความเจริญ และพัฒนาอันไม่รู้จักจบสิ้น ตั้งแต่แรกเกิดจนสูญ สิ้นแห่งชีวิต การหาความรู้ ด้วยตนเองจาก ประสบการณ์ต่างๆ ในครอบครัว ในสังคม จาก อาชีพก็นับว่าเป็นการศึกษา แต่เดิมการศึกษามี ศูนย์ปฏิบัติการอยู่ในครอบครัวมีการเรียนด้วย การเอาอย่างหรือด้วยการร่วมทดลองปฏิบัติ จึง เน้นหนักไปในทางการศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลธรรมจรรยา ในระยะหลังจึงมีการ เปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการศึกษาเพื่อฝึกฝนคนเพื่อ รับผิดชอบต่อสังคมและเพื่อการศึกษาอาชีพ

ศาสนา ศาสนาเป็นระบบความเชื่อและ การปฏิบัติที่สังคมยอมรับร่วมกันว่ามีความศักดิ์ สิทธิ์ เป็นระบบสัญลักษณ์ซึ่งปฏิบัติการเพื่อวาง รากฐานอารมณ์และสิ่งเร้าใจ ที่มีพลังซึ่งและ มั่นคงไว้ในตัวมนุษย์ โดยทำให้มนุษย์เข้าใจ ระเบียบสำหรับการดำรงชีวิต และโดยการกำหนด ความถูกต้องเป็นจริง ศาสนามีลักษณะการแสดง ออกอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. เป็นการแสดงออก ทางทฤษฎี หรือระบบแห่งความเชื่อ ๒.เป็นการ แสดงออกทางปฏิบัติหรือระบบแห่งการกราบไหว้ บูชา และ ๓. เป็นการแสดงออก ทางสังคมวิทยา หรือระบบความสัมพันธ์แห่ง สังคม (Joachim Wach) ทุกศาสนามีพิธีกรรม หรือการปฏิบัติ การปฏิบัติเป็นมาตรฐานทางวัฒน ธรรมซึ่งหมายถึงพฤติกรรมสังคมอันละเอียดอ่อน ที่ถูกกำหนดขึ้น

มิติทางวัตถุ เป็นอีกมิติหนึ่งของวัฒนธรรม มิติทางวัตถุเป็นมิติที่เกี่ยวกับรูปธรรมอันเกิดจาก ภูมิปัญญา ค่านิยม อุดมการณ์ ความรู้สึกนึกคิด แสดงออกให้ประจักษ์แล้วถ่ายทอดเป็นมรดกทาง สังคม สุนทรนุหลัง มรดกทางวัฒนธรรมนี้

ย่อม่อธิบายถึงธรรมชาติของมนุษย์และอธิบายถึงวิธีแห่งการดำรงชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ มิติทางวัตถุ หมายถึงสิ่งประดิษฐ์ สิ่งก่อสร้างตลอดจนวรรณกรรม ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับตกแต่ง เพลงกล่อมลูก นิทาน สุภาษิต เป็นต้น ทุกสังคมจะมีสิ่งเหล่านี้ ที่มีลักษณะเฉพาะ อันเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและโลกทัศน์

ศิลปวัตถุ เป็นผลิตรกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสะท้อนถ่ายทอดความชัดเจนในทางสร้างสรรค์ที่ได้รับจาก การต่อสู้ของชีวิตทั้งทางธรรมชาติและสังคม ผลิตรกรรมที่สร้างขึ้นนั้น ประกอบด้วย ความงดงามน่าพิงชม ประกอบด้วยความจริงที่มีรูปแบบอันตรึงตรา และประกอบด้วยความประณีตเป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็นอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

คติชาวบ้าน เป็นความเชื่อปรากฏในรูปของนิยาย เทพนิยาย เพลง และสุภาษิต คติชาวบ้านมักเป็นมุขปาฐก เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา เช่นความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ พระแม่ธรณี เรื่องการเกิดมนุษย์เรื่องนรก สวรรค์ เทพนิยาย เป็นบ่อเกิดของความเชื่อ เป็นมูลเหตุให้เกิดคำสอนและจริยธรรมในหมู่คน เทพนิยายให้ความสนุกสนานแก่เด็กๆ มากเท่ากับให้ประโยชน์แก่ผู้ใหญ่

สุภาษิต เป็นคำพูดสั้นๆ หรือถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้นมีความหมายลึกซึ้ง กินความหมายมากให้เหตุผล ข้อเท็จจริง หลักความจริงมีข้อความสละสลวยกินใจ เป็นคำสั่งสอนและมีคติอยู่ในตัว

ประยุกต์การวิทยา (Technology) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ปรากฏในมิติทางวัตถุสะท้อนถ่ายทอดความคิดความสามารถอันเกิดจากภูมิปัญญา ประยุกต์การวิทยาเป็นความสามารถในการใช้ความรู้และใช้เครื่องมือของมนุษย์เพื่อการผลิตหรือประกอบกิจกรรมต่างๆ ในสังคมซึ่งสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพในสมัยหนึ่งและพัฒนาต่อมา

การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมตามระบบความคิดดังกล่าว ควรเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งการยอมรับและเคารพภูมิปัญญาของคนในสังคม และควรเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งการฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติให้มีระดับสูงขึ้นไปโดยเหตุที่ความรู้สึกรู้จักคิด ความเชื่อ ทัศนคติเหล่านี้สะสมหยั่งรากฐานในตัวบุคคล ตั้งแต่เกิดและพัฒนาเรื่อยมา สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ในเรื่องต่างๆ ทั้งที่เป็นเรื่องใหญ่ เรื่องเล็ก เรื่องสำคัญ เรื่องไร้สาระ เรื่องการงาน เรื่องการละเล่น เรื่องเกี่ยวกับวัตถุ และเรื่องเกี่ยวกับความคิด การผันระบบความคิดสู่การปฏิบัติ เน้นที่ปัจเจกบุคคลและองค์การสังคม นับแต่ครอบครัวจนถึงองค์การสูงสุดของประเทศในระดับปฏิบัติควรเน้นที่มิติทางจิตใจ แล้วพัฒนาในมิติทางสังคมและมิติทางวัตถุอย่างมีความประสานสัมพันธ์กัน เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยยึดองค์ธรรมของพุทธองค์ในการรู้แจ้งเรื่องชีวิต เพื่อนำไปสู่การบรรลุประโยชน์สุขสูงสุดในอนาคตของส่วนปัจเจกบุคคลและสังคมสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- ประยูร อ่ำไพพันธ์ และคณะ : การศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลว ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ชาวพื้นที่สูง โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม ของหน่วยงานที่ปฏิบัติงาน ในพื้นที่สูง, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๕.
- พัทยา สายหู "ประชากรศึกษา กับการปรับปรุงคุณภาพชีวิต" เอกสารประกอบการ สัมมนาประชากรศึกษากับการปรับปรุงคุณภาพชีวิต,วิทยาลัยวิชา การศึกษาและกรรมการฝึกหัดครู กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, ๒๕๑๖.
- ลิปปนันท์ เกตุทัต "ระบบการศึกษาช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างไร" เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการครั้งที่๓. ณ คณะสังคมศาสตร์ และ มนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๒.
- ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ "คุณภาพชีวิต ความหมาย องค์ประกอบ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง" แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรไทย,มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๔.
- อนุภานราชธน,พระยา ปอเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค ๑, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๑๐.
- อุทัย หิรัญโต สารานุกรมศัพท์ สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์ อักษร, ๒๕๒๖.

การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่

ชูสิทธิ์ ชูชาติ

การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่

ชุลีพร ชูชาติ¹

ตอนที่ ๑

แรงจูงใจในการศึกษา

ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมท่องเที่ยว นอกจากทำให้เกิดการจ้างงาน การกระจายรายได้ การนำเงินตราเข้าประเทศ และการกระจายความเจริญสู่ท้องถิ่นแล้ว ยังทำให้เกิดการส่งเสริมอนุรักษ์ เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม เกิดความเข้าใจ และความเป็นมิตรไมตรีระหว่างมวลมนุษยชาติ ในขณะที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อในทางบวก อุตสาหกรรมดังกล่าวก็ส่งผลในทางลบเช่นเดียวกัน ถ้าไม่วางมาตรการป้องกันในแนวทางที่รัดกุม และขาดความร่วมมือจากหน่วยธุรกิจ นักท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้อง

เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างยิ่ง และมีผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงถูกโจมตีว่าก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่นสินค้าราคาแพง เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ

ฯลฯ และส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม หรือเป็นตัวทำลายวัฒนธรรม

จากเหตุผลดังกล่าวแล้ว จึงเขียนบทความนี้ขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม มิใช่เกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ยังมีปัจจัยอื่นอีกหลายประการที่ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นก่อนการท่องเที่ยวของมวลชน ในการศึกษาได้ยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ เพราะเป็นเมืองท่องเที่ยว และมีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ความหมายของวัฒนธรรม

ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ วัฒนธรรม หมายถึงสิ่งที่ดึกดำบรรพ์และมีคุณค่าซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติ หรือแสดงออกมานานในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมและศิลปกรรม

¹ อาจารย์ประจำโปรแกรมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

อันมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่สมควรแก่การอนุรักษ์

นักวิชาการทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดขึ้นและสร้างขึ้นมาเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคม ทั้งเป็นสิ่งที่มิระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบเป็นที่ยอมรับกันภายในสังคมนั้นๆ ซึ่งในทัศนะของบุคคลภายนอกแล้วจะมีความเป็นเอกลักษณ์

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในท้องถิ่นเกิดจากปัจจัยหลายประการ ท้องถิ่นมิได้อยู่โดดเดี่ยวแต่สัมพันธ์กับสังคมเมืองหลายๆ ด้าน เมื่อเมืองสัมพันธ์กับต่างประเทศ วัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมต่างประเทศจึงเข้าไปปะทะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมท้องถิ่น

พาหะที่นำวัฒนธรรมเข้าหมู่บ้านเกิดจากสื่อมวลชน สถาบันการศึกษา การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร กฎหมายหรือกลไกอื่นๆ ของรัฐ การท่องเที่ยวเป็นเพียงส่วนหนึ่งในจำนวนหลายๆ องค์ประกอบที่กล่าวมาแล้ว

ล้านนาไทยแผ่นดินแห่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตลอดกาล

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมล้านนาแบ่งได้เป็น ๔ ระยะ

๑. ล้านนาจากราชวงศ์มังรายถึงพม่าปกครองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๓๑๗)

๒. ล้านนาประเทศราชของกรุงเทพฯ (พ.ศ. ๒๓๑๗-๒๔๒๗)

๓. ล้านนภายใต้การปกครองของกรุงเทพฯ สมัยราชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๒๗-๒๔๗๕)

๔. ล้านนภายใต้อาณาจักรระบอบราชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๗๕ ปัจจุบัน)

๑. ล้านนาจากราชวงศ์มังรายถึงพม่าปกครองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๓๑๗)

กระแสนแห่งประวัติศาสตร์ของสังคมล้านนาย่อมเป็นสังขรณ์ และปรากฏเป็นภาพลักษณ์ที่แน่นอนว่า ตลอดเวลา ๗๐๐ ปี นับตั้งแต่พ่อขุนมังราย (พ.ศ. ๑๘๐๕-๑๘๕๕) ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระยาลวจิงกราช แห่งนครเงินยาง ได้ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. ๑๘๓๙ และสถาปนาราชวงศ์มังราย ปกครองอาณาจักรล้านนาหรือดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นเวลา ๒๖๒ ปี (พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๑๐๑) ก่อนเสียดินแดนให้แก่พม่าใน พ.ศ. ๒๑๐๑ หลังจากนั้นประมาณ ๒๑๖ ปีก็ตกอยู่ใต้อาณาจักรของพม่า ถึงแม้จะเป็นอิสระหรืออยู่ภายใต้การปกครองของกรุงเทพฯหรืออยุธยาบ้างก็ระยะสั้น

หลังจากพม่าเข้าปกครองเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่นๆ ในภาคเหนือ ประชาชนในดินแดนดังกล่าวก็ได้รับอิทธิพลจากพม่า ทั้งในด้านศิลปะและวิถีชีวิต เช่น การสร้างวัด เจดีย์ หรือการสร้างรูปสิงห์ที่ประตูวัด การนับถือพระอุปัฏฐก โดยเชื่อว่าถ้าได้มีการบิณฑบาตแก่พระอุปัฏฐกแล้วจะประสบโชคกลาง ดังนั้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันพุธ (เบ็งปัด) ประชาชนในเชียงใหม่จะออกไป

บาตรประมาณเวลา ๐๔.๐๐-๐๕.๐๐ น. เพราะมีความเชื่อว่าพระอุปกตุดอกบิณฑบาตในวันเวลาดังกล่าว การบวชเณร การพ้อนม่าน ตลอดจนอาหารบางอย่าง เช่น แกงยังเล ก็เป็นวัฒนธรรมพม่า แม้กระทั่งเมืองเชียงใหม่ในสมัย ๑๐๐ ปี ก่อนก็ยังมีบางคนเรียกว่า “ชิมเม”

ที่กล่าวมานี้คือตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีได้เกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่เกิดจากระบบการเมืองการปกครองและการผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรม

๒. ล้านนาประเทศราชของกรุงเทพฯ (พ.ศ. ๒๓๑๗-๒๔๒๗)

ในปี พ.ศ. ๒๓๑๗ กองทัพของล้านนาร่วมกับกองทัพจากเมืองหลวงกรุงธนบุรี ได้ขับไล่พม่าออกจากล้านนาไทยเป็นผลสำเร็จ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๗-๒๔๒๗ ล้านนาไทยจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ในฐานะประเทศราช อำนาจการปกครองในล้านนาไทยมีอำนาจสิทธิขาด แต่นโยบายด้านการทหารและต่างประเทศต้องได้รับการยินยอมจากกรุงเทพฯ หลังจาก พ.ศ. ๒๔๒๗ เป็นต้นมา อำนาจการปกครองภายในทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ การคลัง และการรักษาความสงบภายในต้องสิ้นสุดลง เพราะกรุงเทพฯ ส่งข้าหลวงเทศาภิบาลปกครองเมืองเชียงใหม่ และหัวเมืองฝ่ายเหนือแทนเจ้าเมือง หรือพระเจ้าแผ่นดินแห่งประเทศราช เจ้าเมืองยังคงมีตำแหน่ง แต่ได้ลดบทบาททุกๆ ด้าน จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๖๙ จึงได้ประกาศยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง

๓. ล้านนภายใต้อำนาจปกครองของกรุงเทพฯ สมัยราชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๒๗-๒๔๗๕)

การเปลี่ยนแปลงด้านระบบการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ ทำให้การหลั่งไหลของวัฒนธรรมส่วนกลางเข้าสู่อาณาจักรล้านนาไทยมากยิ่งขึ้น วัฒนธรรมบางอย่างก็ถูกต่อต้าน เช่น การเก็บภาษีอากรโดยผ่านนายภาษีอากร ทำให้เกิดกบฏชาวนาที่อำเภอสันทรายภายใต้อำนาจของพญาผาบ ในพ.ศ. ๒๔๓๒หรือบางครั้งก็ผสมกลมกลืนและยินยอมรับวัฒนธรรมจากกรุงเทพฯ

หลังจากได้สร้างทางรถไฟสายเหนือถึงนครลำปางใน พ.ศ.๒๔๕๔ และถึงเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ ประกอบกับการจัดตั้งแผนกโฆษณาการขึ้นในกรมรถไฟหลวง ในพ.ศ.๒๔๖๗ และมีนโยบายให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวสู่ภาคเหนือดินแดนล้านนา กระแสวัฒนธรรมจากส่วนกลางซึ่งผนวกกับกระแสวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งเข้ามากับขุนนาง พ่อค้าจากกรุงเทพฯ และลูกหลานของเจ้านายฝ่ายเหนือที่กลับจากกรุงเทพฯ และต่างประเทศ ตลอดจนชาวต่างชาติซึ่งเข้ามาค้าขาย ทำป่าไม้ และประกอบอาชีพอื่นๆ ในภาคเหนือ ต่างก็มีส่วนในการเร่งเร้ากัดกร่อนทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ในระหว่างพ.ศ.๒๔๒๗-๒๔๗๕ กรุงเทพฯ ได้เข้ามาปกครองเชียงใหม่โดยตรง ภายใต้การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เจ้าประเทศราชฝ่ายเหนือหมดอำนาจทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ จะมีบ้างก็ด้านวัฒนธรรมซึ่งยังคงเป็นศูนย์รวมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนในท้องถิ่น เมื่อศูนย์อำนาจเปลี่ยนจาก

เชียงใหม่มาถึงกรุงเทพฯ การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมด้านการผลิต ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่วิถีชีวิตอื่นๆ

วัฒนธรรมด้านการผลิตในสังคมล้านนาเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ ผลผลิตที่ได้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วนคือ

๑. ค่าเช่า
๒. ค่าภาษีหรือส่วย
๓. บริโภค ถ้าเหลือบ้างก็ขายหรือแลกเปลี่ยนกับผลิตผลที่หายาก

วัตถุประสงค์ในการผลิตก็เพื่อใช้บริโภค ชาวล้านนาในหมู่บ้านจะเป็นทั้งผู้ผลิตและบริโภค เช่น ปลูกฝ้ายเพื่อทอผ้าใช้เอง ซ้อมผ้าไหม ผ้าแพรหรือเสื้อผ้าสำเร็จรูปบ้างก็เฉพาะชนชั้นเจ้านายหรือพ่อค้าผู้มีเงิน แต่ก็ส่วนน้อย ที่อยู่อาศัยส่วนมากก็ใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้สัก ไม้ไผ่ หลังคาบ้านก็มุงด้วยหญ้าคา ใบตองตึง ขวานาหรือขุนนางผู้มีฐานะดีก็อาจใช้ “ดินขอ” หรือกระเบื้องดินเผาซึ่งผลิตในท้องถิ่น ใช้เตาเผาไม้แทนเตาปูนเพื่อยึดไม้เข้าด้วยกัน บ้านรุ่นเก่าๆ ก็มักมี “กาแล” ที่เหนือจั่วของหลังคา

ยารักษาโรค สมุนไพรพื้นบ้านเป็นแหล่งยารักษาโรคที่สำคัญ หมอยาได้แก่ เจ้าอาวาสประจำวัด หรือ “ครูบา” วัดนอกจากจะเป็นแหล่งรวมตำรายาพื้นบ้านแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมวิถีชีวิตของชาวบ้านเกือบทุกๆ อย่าง นับตั้งแต่เกิดจนตาย “ครูบา” เป็นหมอยา หมอดู หมอครู (ครู) หมอไสยเวท (คาถาอาคม) ฯลฯ นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน เป็นแหล่ง

ความสนุกสนานรื่นเริงด้วย เพราะวัดเป็นสถานที่จัดการแสดงให้แก่หมู่บ้าน ดังนั้นศูนย์รวมวัฒนธรรมของชาวบ้านที่แท้จริงคือวัด ไม่ใช่สถานที่ราชการ เพราะวัดจัดกิจกรรมจากความร่วมมือ แต่สถานที่ราชการจัดกิจกรรมจากอำนาจของกฎหมาย

อาหาร ชาวนาในล้านนาปลูกข้าวเพื่อบริโภคไม่ใช่เพื่อขาย เพราะในสมัยก่อนการพัฒนาคมนาคมทางบกหรือก่อน พ.ศ. ๒๔๖๔ ไม่มีทางรถไฟถึงเชียงใหม่ จึงไม่มีพาหนะในการลำเลียงข้าวออกสู่ภาคกลางและส่งออกต่างประเทศ การปลูกข้าวจึงปลูกไว้บริโภคเองและแลกเปลี่ยนกับผลผลิตซึ่งหายากในหมู่บ้าน เช่น แลกข้าวกับเกลือ แลกข้าวกับเมี่ยง หรือแลกข้าวกับภาชนะเครื่องปั้นดินเผา อาหารอื่นๆ เช่น ปลาเนื้อสัตว์ ผัก ก็จัดทำได้ตามธรรมชาติ หรือเลี้ยงไว้ภายในไร่นาเพื่อบริโภค แผ่นดินล้านนาเมื่อ ๑๐๐ ปีก่อนอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าวเหมือนสุโขทัยในอดีต

ดังนั้นปัจจัย ๔ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ส่วนมากแล้วจะผลิตเพื่อใช้เอง การแลกเปลี่ยนมีบ้างแต่ก็เบาบาง สังคมล้านนาจึงเป็นสังคมผลิตเพื่อยังชีพ ชุมชนการค้าเกิดขึ้นบ้างในเมืองแต่ก็ได้กระจายแพร่กตัวเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านเช่นปัจจุบันนี้ ในหมู่บ้านไม่มีตลาด ชาวนาต้องเดินทางมาซื้อสินค้าจำเป็นบางอย่างในเมือง ตั้งแต่ ๐๔.๐๐ นาฬิกาหรือก่อนเวลานั้นทำให้เกิด “ก้าตมั่ว” หรือ ตลาดเช้าตรู่ (๐๕.๐๐-๐๗.๐๐ น.) ในบางท้องถิ่นสำหรับบางท้องถิ่นซึ่งอยู่ใกล้ถนน ก็พัฒนาเป็น “ตลาดนัด” คือตลาดที่พ่อค้า แม่ค้า นำสินค้ามา

จำหน่ายเพียงสัปดาห์ละ ๑ วัน ตลาดนัดคงเกิดภายหลัง “กาคมัว” และเกิดหลังจากสร้างทางรถยนต์เข้าสู่ชนบทแล้ว

เมื่อกรุงเทพฯ เข้ามาปกครองเชียงใหม่โดยตรงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๗ หรือประมาณ ๑๑๐ ปีมาแล้ว สิ่งที่กรุงเทพฯ นำเข้ามามิใช่การปกครองอย่างเดียว ระบบเศรษฐกิจ ศาล วัฒนธรรม ประเพณีอื่นๆ ก็ได้ตามเข้ามาในล้านนาด้วย ระบบเศรษฐกิจค้าขายอย่างเสรี ซึ่งกรุงเทพฯ ได้รับไว้ และเปิดการค้าขายอย่างเสรีกับอังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ขยายตัวเข้าสู่ดินแดนล้านนาไทยด้วย สินค้าจากต่างประเทศ ได้แก่ ผ้า ด้าย ไม้ขีดไฟ น้ำมัน ก๊าซ เทียนไข เครื่องใช้ซึ่งทำด้วยโลหะ เช่น มีด จอบ พั่ว ภาชนะเครื่องใช้ในครัวเรือน ยารักษาโรค และสิ่งของอุปโภคบริโภคอื่นๆ ได้บรรทุกเรือแม่ปะหรือเรือหางแมงป่อง จากกรุงเทพฯ ส่งแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิง ขึ้นสู่เชียงใหม่ ใ้ระยะเวลาดินทางประมาณ ๒ เดือน หรือมากกว่านั้น บางขบวนเรือเมื่อถึงปากน้ำโผล่ (ปากน้ำโพ) นครสวรรค์ ก็มุ่งหน้าสู่ลำน้ำวังไปยังนครลำปาง และบางขบวนเรือสู่ลำน้ำน่านมุ่งสู่อุตรดิตถ์ และจังหวัดน่านต่อไป สำหรับเรือสินค้าซึ่งล่องจากเชียงใหม่สู่กรุงเทพฯ ใช้เวลาล่องเรือประมาณ ๑ เดือน ข้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำในแม่น้ำ ก็นำผลิตผลจากป่า เช่น หนังสัตว์ เขาสัตว์ ครั่ง ฯลฯ ล่องลงมาขายที่กรุงเทพฯ แล้วซื้อผลิตผลหรือสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นไปจำหน่ายในภาคเหนือ นายฮ้อยหรือพ่อค้าเรือเป็นชาวจีน และพ่อค้าเรือเหล่านี้คือกลุ่มเศรษฐีเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน

การล่องไหลของสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในภาคเหนือ ทำให้ชาวนาเริ่มเปลี่ยน

วิถีชีวิตในการผลิตคือเริ่มผลิตเพื่อขาย เพื่อจะได้นำเงินมาซื้อสินค้าสำเร็จรูป เช่น ซื้อมันน้ำมันก๊าดจุดไฟแทนขี้ยาหรือน้ำมันยางผสมเปลือกไม้ ซื่อไม้ขีดไฟแทนการใช้เหล็กตีกับหินให้เกิดประกายไฟ ชาวนาบางคนอาจซื้อด้ายเพื่อทอผ้าแทนการปลูกฝ้าย

หลังจากได้เริ่มพัฒนาทางบกคือ ขยายทางเดินเท้าเป็นทางเกวียน เชื่อมหัวเมืองในภาคเหนือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๗ สร้างทางรถไฟใน พ.ศ. ๒๔๕๙ และต่อมาขยายถึงเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ การล่องไหลของสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรมก็เข้าสู่ภาคเหนือได้รวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น ประกอบกับชาวนาก็ได้เริ่มการผลิตเพื่อขาย ได้ใช้เงินซื้อสินค้าสะดวกขึ้นอย่างไรก็ตามก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ ในภาคเหนือของประเทศไทย ยังคงใช้ระบบการแลกเปลี่ยน (Barter System) ควบคุมกับระบบเงินตรา ซึ่งมีทั้งเงินไทยและเงินรูปีหรือเงินแถบ (๑ แถบ ราคา ๗๕-๘๕ สตางค์) เหตุที่ใช้เงินแถบเพราะเชียงใหม่ใกล้ชิดและค้าขายกับพม่า เมื่ออังกฤษปกครองพม่าและนำเงินแถบหรือรูปีมาใช้ เชียงใหม่หรือจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือจึงยอมรับเงินรูปีควบคู่กับเงินบาทของไทย

ความเจริญทางวัตถุในระบบเศรษฐกิจใหม่ทำให้ชาวล้านนาที่มีความจำเป็นต้องผลิตเพื่อขาย นำเงินมาซื้อสินค้าสำเร็จรูป เพราะสะดวกสบายและทันสมัยมากกว่า การรับระบบการปกครองและระบบเศรษฐกิจใหม่เป็นจุดเริ่มต้นทำให้วิถีชีวิตของชาวล้านนาเปลี่ยนเข้าสู่ยุคใหม่ อันเป็นการปูพื้นฐานสู่การเปลี่ยนแปลงมายังวิถีชีวิตในปัจจุบัน

๔. ล้านนาภายใต้การปกครอง ของระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ปัจจุบัน)

๔.๑ ระยะ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐
ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตย อาจกล่าว
ได้ว่า แม้จะมีการสร้างทางรถยนต์ถึงเชียงใหม่และ
ดินแดนต่างๆ ในภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
พื้นที่ตั้งของจังหวัดและอำเภอ ประชาชนในล้าน
นาก็ยังคงค่อนข้างบริสุทธิ์ในเรื่องของวัฒนธรรม
ซึ่งเป็นวัฒนธรรมผสมระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับ
วัฒนธรรมใหม่จากภาคกลางซึ่งรับไว้ในระหว่าง
พ.ศ. ๒๔๒๗ - ๒๔๗๕ วัฒนธรรมผสมเหล่านี้
สังเกตได้จากอาคารบ้านเรือน เป็นแบบอาคารไม้
สัก ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา ใบตองตึง หรือ
ดินขอแบบเก่า ผสมกับอาคารตึกแบบยุโรป
หลังคามุงกระเบื้อง หรือบ้านไม้สักยอดหน้าจั่ว
เป็นยอดแหลมหรือ "สารนัย" แทน "กาแล" การ
เปลี่ยนแปลงอาคารบ้านเรือนเป็นแบบศิลปะยุโรป
เกิดขึ้นเฉพาะในเขตบ้านขุนนางหรือพ่อค้าในเมือง
เชียงใหม่ สำหรับหมู่บ้านนอกเมือง หรือรอบเมือง
ส่วนมากยังคงรูปแบบดั้งเดิมไว้

การแต่งกายของชาวเชียงใหม่และล้านนา
ไทย สตรีจะเกล้าผมมวย นุ่งผ้าซิ่น และสวมเสื้อ
แขนกระบอก สำหรับผู้ชายถ้าเป็นชาวนาในหมู่บ้านก็สวมเสื้อม่อข้อม หรือเสื้อคอจีน นุ่งกางเกง
สะดอ การสักตามลำตัว เช่น ขา ลดน้อยลง จะมี
บ้างเฉพาะผู้สูงอายุ ในอดีตชาวล้านนาจะมีรอยสัก
ตั้งแต่สะตือถึงขาจนดูแล้วดำด้วยรอยหมึก เหมือน
นุ่งกางเกง ทำให้ชาวล้านนาถูกเรียกว่า "ลาวพุง
ดำ"

เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากโรงงานมีบทบาทมาก
ขึ้น เริ่มใช้สวมแทนแทนเสื้อผ้าทอมือ การเปลี่ยน
แปลงเรื่องการแต่งกายของชาวล้านนา นอกจาก
เป็นเพราะสมัยนิยมแล้วยังมีผลมาจากระบบกฎ
หมายหรือพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ
เกี่ยวกับเรื่องสร้างชาตินิยมในยุค "มาลानาชาติให้
พันภัย" สมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นผู้
นำประเทศ ที่สั่งเลิกการแต่งกายแบบโบราณ ให้
ประชาชนสวมหมวก นุ่งกางเกง และสวมเสื้อผ้า
แบบตะวันตก นอกจากนี้ยังสั่งเลิกกินหมาก และ
ให้โค่นต้นหมาก ต้นพลู กฎหมายดังกล่าวบังคับ
ใช้ในล้านนาไทยเช่นเดียวกัน และส่งผลกระทบต่อ
ทั้งในเมืองและในชนบท แต่ชนบทห่างไกลได้รับ
น้อยกว่า

ในด้านอาหารก็มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อขาย
มากขึ้น อาหารตามธรรมชาติเริ่มลดน้อยลง ด้าน
การรักษาโรค โรงพยาบาลและแพทย์แผนปัจจุบัน
เริ่มเข้ามามีบทบาทแทน "ครูบา" ในการรักษาโรค
ภัยไข้เจ็บตำรายาโบราณเริ่มถูกทอดทิ้ง ใบลาน
ตำรายาบางครั้งก็ถูกเผาหรือปล่อยให้แมลงกัดกิน
เพราะไร้ประโยชน์

ในด้านประเพณี วัฒนธรรมเริ่มรับอิทธิพล
จากภาคกลางมากยิ่งขึ้น เช่น นิยมการแต่งงาน
แบบรดน้ำแทนการผูกข้อมือตามประเพณีเดิม
การบวชเณรเริ่มลดน้อยลง เพราะเด็กชายต้อง
เรียนหนังสือที่โรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่
มีบทบาทในด้านการเรียนการสอนแทนวัด ครู
อาจารย์มีบทบาทในการสอนแทนพระหรือครูบา
ประเพณีบางอย่าง เช่น ลอยกระทง สงกรานต์
เริ่มจัดงานให้ยิ่งใหญ่แตกต่างจากเดิม เพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยว มีการลอยกระทงใหญ่ ควบคู่

กับการลอยกระทงเล็ก และกระทงสายหรือกระทงที่ทำจากกาบกล้วยลอยครั้งละหลายๆ ใบ บางครั้งก็เท่ากับอายุผู้ลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์เชียงใหม่ เริ่มเป็นที่รู้จักของประชาชนภาคอื่นๆ พร้อมๆ กับการจัดงานฤดูหนาวของเชียงใหม่ เพื่อประกวดนางสาวถิ่นไทยงาม ความสวยงามของสาวเหนือเป็นที่มาของนิยายสาวเครือฟ้า สามปอย หลวง และเพลงอมตะของวงดนตรีสุนทราภรณ์ รวมทั้งบทเพลงของนักร้องอื่นๆ ที่ล้วนทำให้เมืองเหนือและเชียงใหม่มีเสน่ห์มากยิ่งขึ้น

๔.๒ ระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ปัจจุบัน
รัฐบาลได้พัฒนาการคมนาคมทางบกในภาคเหนือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยเริ่มสร้างทางเกวียนเชื่อมเมืองต่างๆ หรือสร้างทางเกวียนเชื่อมระหว่างสถานีรถไฟกับจังหวัดทางไกลได้พัฒนาติดต่อกันมา จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๒ -๒๔๘๘) งานพัฒนาจึงได้หยุดชะงัก แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ได้พัฒนาการคมนาคมทางบกอีกครั้งหนึ่ง โดยขยายทางเกวียนเป็นทางรถยนต์ออกไปยังอำเภอต่างๆ เมื่อถนนขยายตัวออกไป ความเจริญและวัฒนธรรมใหม่ก็หลั่งไหลสู่ชนบทสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๔ -๒๕๐๙) มีผลต่อการเร่งสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต (Infrastructure) ออกสู่ชนบทมากยิ่งขึ้น ถนน ไฟฟ้า และกิจการสาธารณูปโภคอื่นๆ เช่น เชื้อนํยันฮี รวมทั้งถนนสายใหม่ เชื่อมระหว่างลำปาง เชียงใหม่ ซึ่งตัดตรงและรวดเร็วขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๐ -๒๕๑๔) ได้กำหนดให้

เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของภาคเหนือทั้งด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ในเดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๑๒ ได้มีการประชุมทางวิชาการของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (PATA) ครั้งที่ ๙ ที่หอประชุมคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ ๕๐๐ คน จาก ๓๕ ประเทศ การประชุมครั้งนี้เป็นการเปิดเมืองเชียงใหม่ให้ชาวต่างชาติได้สัมผัส เพื่อผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกสำคัญที่เกิดตามมาได้แก่โรงแรมมาตรฐาน คือ โรงแรมสุริวงค์ และโรงแรมรินคำ ทั้งสองโรงแรมเป็นโรงแรมที่ดีเยี่ยมและสมบูรณ์แบบในขณะนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็มีโรงแรมเชียงใหม่

สำหรับการขายสินค้าพื้นเมืองสองฟากถนนท่าแพ ติดต่อกันมายังถนนช้างคลาน ในเวลากลางคืนนั้นได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๕ แต่ไม่มากนัก ต่อมาเมื่อโรงแรมสุริวงค์ เชียงอินทร์ และเชียงใหม่พลาส (โรงแรมรอยัล ปริ๊นเซส) ได้เปิดดำเนินการ การขายสินค้าพื้นเมืองสองฟากถนนหน้าโรงแรมสุริวงค์จึงเพิ่มมากยิ่งขึ้นในเวลากลางคืน

ประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๘ โรงงานผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำเครื่องเงิน เครื่องเงินได้ขยายตัวไปยังถนนสายเชียงใหม่ - สันกำแพง และขยายตัวมากขึ้นหลัง พ.ศ.๒๕๒๗ เป็นต้นมา ในระยะเดียวกันนี้ก็ได้เกิดการขยายตัวของโรงงานแกะสลักไม้เพื่อทำของที่ระลึกที่บ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ความเติบโตด้านการท่องเที่ยวซึ่งเริ่มต้นเห็นเด่นชัดตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๕ ได้ขยายตัวก่อให้เกิด

เกิดหมู่บ้านผลิตของที่ระลึกเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว เช่น หมู่บ้านสองฟากถนนสายสันกำแพง หมู่บ้านถวาย หมู่บ้านสองฟากถนนแมริม-สะเมิง หลังปี พ.ศ.๒๕๓๐ หมู่บ้านดังกล่าวแล้ว ได้พัฒนาออกไปเต็มรูปแบบดังที่เห็นในปัจจุบัน

ในด้านการคมนาคม ได้ขยายถนนหลายสายออกสู่ชนบทที่ห่างไกล เดิมทีเดียวเชียงใหม่มีถนนที่สำคัญเชื่อมกับเขตอำเภอรอบนอก คือ ถนนสายเหนือจากตัวเมืองเชียงใหม่ถึงอำเภอฝาง ถนนสายตะวันตกเฉียงเหนือจากเชียงใหม่ถึงสันกำแพง และเชียงใหม่-ดอยสะเก็ด ถนนสายใต้จากเชียงใหม่ถึงอำเภอฮอด นอกจากนี้ก็ยังมีถนนเชียงใหม่-ลำพูน-ป่าซาง บ้านโฮ่ง ลี้-เถิน-ลำปาง และถนนเชื่อมติดต่อกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือและภาคกลาง

ในปี พ.ศ.๒๕๑๑ ได้สร้างถนนสายเชียงใหม่-ลำปางสายใหม่ เพื่อเชื่อมกับถนนสายเอเชีย ซึ่งมาจากเชียงราย ปีพ.ศ. ๒๕๑๙ ได้สร้างถนนสายดอยสะเก็ด-เวียงป่าเป้า-เชียงราย ในปีพ.ศ.๒๕๒๗ ได้พัฒนาถนนสายแมริม-สะเมิงให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นผลให้เกิดรีสอร์ทมากมาย บริเวณฟากถนนดังกล่าว หลังปีพ.ศ.๒๕๒๕ ถนนเชื่อมระหว่างอำเภอกับหมู่บ้านชนบทได้พัฒนาดีขึ้นและขยายตัวมากขึ้นกว่าเดิม การขยายตัวของถนนออกไปอย่างทั่วถึงในหมู่บ้านชนบท มีส่วนทำให้ชนบทปะทะกับสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น การท่องเที่ยวถ่ายเททางด้านวัฒนธรรมก็กระทำได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ในด้านการสื่อสาร ก่อนพ.ศ.๒๕๒๐ เชียงใหม่มีโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์เพียง

ช่องเดียว แต่ ๒-๓ ปีหลังจากนั้น ได้มีโทรทัศน์สีของกองทัพบก ช่อง ๗ และช่อง ๕ ติดตามด้วยโทรทัศน์ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ช่อง ๙ และช่อง ๓ ระบบโทรทัศน์ได้แพร่ขยายจากเมืองสู่อำเภอ และชนบทมากขึ้น

การขยายตัวของโทรทัศน์ออกสู่ชนบทในอำเภอต่างๆ ของเชียงใหม่และภาคเหนือบางจังหวัดอย่างรวดเร็ว ประสานกันอย่างดีกับการขยายตัวด้านไฟฟ้าออกสู่ชนบท ประกอบกับการขยายแบบผ่อนส่งที่ทำให้ประชาชนมีอำนาจในการซื้อมากขึ้น โทรทัศน์เกือบทุกช่องจึงมีบทบาทต่อประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าภาพยนตร์จีนกำลังภายใน รายการเกมส์โชว์ ดนตรี มวย ภาพยนตร์ไทย ฯลฯ

ในปัจจุบัน อิทธิพลของโทรทัศน์เป็นตัวทำลายวัฒนธรรมอย่างรุนแรงเพราะรายการโทรทัศน์ส่วนใหญ่ให้ความบันเทิงมากกว่าสาระความรู้ และประชาชนนิยมชมโทรทัศน์มากกว่าฟังข่าววิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ เพราะสามารถสัมผัสด้วยตา หู และเกิดอารมณ์ความรู้สึกได้ดีกว่าสื่อมวลชนอย่างอื่น สื่อมวลชนดังกล่าวแล้วใช้ภาษีของประชาชนแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะคนกลุ่มน้อยในระบบผูกขาดรายการ แล้วเผยแพร่ภาพในเชิงทำลายวัฒนธรรมออกสู่มวลชน

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และการรับวัฒนธรรมใหม่เป็นสิ่งปกติในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แต่การรับสิ่งใหม่ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความถูกต้องและไม่ขัดต่อกฎของศีลธรรม และแบบแผนของวิถีชีวิตที่ดี การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็น แต่ควรสอดคล้องกับกฎของธรรมชาติหรือความดีความ

งาม ความเหมาะสมที่เป็นลักษณะสากล ในขณะที่เดียวกันต้องสอดคล้องกับสภาวะท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงควรเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และผลประโยชน์ตกอยู่กับคนส่วนใหญ่ มิใช่ตกอยู่กับคนส่วนน้อย

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมมิได้เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเดียว เพราะสมัยที่ไม่มีการท่องเที่ยวของมวลชน วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ถูกทำลายโดยวัฒนธรรมต่างชาติ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่นของเชียงใหม่เกิดจากองค์ประกอบหลายๆ ด้าน เช่น นโยบายของรัฐ กลไกของรัฐ การพัฒนาการสื่อสาร การคมนาคม สื่อมวลชน การศึกษา และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีกหลายประการ การท่องเที่ยวเป็นแต่เพียงองค์ประกอบหนึ่งที่เลื่อนไหลเข้าสู่หมู่บ้านได้ช้าและปริมาณน้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับวิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ การเอี่ยวยวจึงควรกระทำพร้อมกันหลายๆ จุด มิใช่เน้นจุดใดจุดหนึ่ง โดยเฉพาะ และควรเริ่มต้นที่จุดสำคัญอันเป็นปัจจัยหลักก่อน

ตอนที่ ๒

ราชภัฏเชียงใหม่กับการท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ.๒๕๒๖ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการแรงงานในท้องถิ่น ศึกษาเน้นเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยปรากฏว่า ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะภาคธุรกิจ ต้องการแรงงานด้าน

การท่องเที่ยวเป็นอันดับ๑ โดยเฉพาะในสาขา มัคคุเทศก์ การโรงแรม และภัตตาคาร

ในปี พ.ศ.๒๕๒๗ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู เปิดโอกาสให้สถาบัน ราชภัฏเชียงใหม่เป็นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น สามารถผลิตบัณฑิตสาขาวิชาการต่างๆ ในระดับปริญญาตรี เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงใหม่จึงได้เปิดสอน โปรแกรมธุรกิจการท่องเที่ยวระดับอนุปริญญา เป็นครั้งแรกในปีพ.ศ.๒๕๒๘ ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

๑. เพื่อผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เพื่อตอบสนองผลงานจากการวิจัยในปี พ.ศ.๒๕๒๖

๒. ความพร้อมของสถาบันการศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมหลายประการ อาทิเช่น

๒.๑ ลักษณะสาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นลักษณะวิชา สหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งต้องใช้บุคลากรหลายสาขาวิชาช่วยสอน เช่น ภาษา ศิลปะ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา ฯลฯ สถาบันมีภาควิชาดังกล่าวเป็นฐานรองรับในการเปิดสาขาวิชาชีพใหม่ ประกอบกับอาจารย์บางคนมีประสบการณ์ จากการทำงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมบริการมาก่อน เช่น เป็นมัคคุเทศก์ พนักงานโรงแรม ร้านอาหาร ฯลฯ เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มีวิทยาการในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถและยินดีให้ความร่วมมือในการเปิดสอนในสาขาวิชาชีพดังกล่าวแล้ว

๒.๒ งบประมาณ เนื่องจากมีภาคี วิชาเการองรับอยู่แล้ว การจัดทรวาสตุ คุรภันท์ใหม่ก็ไม่ต้องลงทุนมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปิดสอนในระยะแรกเน้นทางด้านมัคคุเทศก์

* ตอนที่ ๑ นำมาจากจุลสารการท่องเที่ยว ททท. ฉบับปีที่ ๑๒ เล่มที่ ๑ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๑๖
ตอนที่ ๒ เขียนเพิ่มเติมเมื่อธันวาคม ๒๕๓๗

การลงทุนเพื่อการเรียนการสอนก็น้อยกว่าสาขา
ด้านการโรงแรม

๓. ความพร้อมของจังหวัดเชียงใหม่
เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจและการ
ท่องเที่ยวของภาคเหนือ ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว
จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง มี
ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ประวัติ
ศาสตร์ โบราณสถานและวัฒนธรรม ซึ่งค่อนข้าง
หลากหลาย (Diversity) และเป็นเอกลักษณะ
(Unity) เฉพาะในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ใน
ด้านสถานประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวพบ
ว่า ในพ.ศ.๒๕๒๗ จังหวัดเชียงใหม่มีโรงแรม
๑๒๓ แห่ง มีห้องพัก ๕,๕๓๖ ห้อง มีแขกเข้าพัก
จำนวน ๕๑๗,๒๖๐ คน (TAT๑๙๘๕ : ๖๖) มาก
กว่าจังหวัดภูเก็ตในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งมี
นักท่องเที่ยวเข้าพักโรงแรมเพียง ๓๔๐,๙๕๐ คน
ในปีพ.ศ.๒๕๒๗ ประเทศไทยมีรายได้จากการ
ท่องเที่ยวเป็นอันดับ ๑ (๒๗,๓๑๗ ล้านบาท) ชาว
อันดับ ๒ (๒๕,๙๓๒ ล้านบาท) และเสื้อผ้า
สำเร็จรูปอันดับ ๓ (๑๙,๑๕๕ ล้านบาท)

จากความเหมาะสมทางด้านทรัพยากรการ
ท่องเที่ยว แนวโน้มการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ
กำลังคนในสถาบันการศึกษา และความต้องการ
แรงงานในท้องถิ่น จึงทำให้สถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่เปิดสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวหลัก
สูตร ๒ ปีระดับอนุปริญญาขึ้นเป็นครั้งแรก ใน
ปีพ.ศ.๒๕๒๘ หลังจากการทดลองเปิดระดับ
อนุปริญญาได้ ๔ ปี จึงเปิดสอนระดับปริญญาตรี
ขึ้นเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ.๒๕๓๑

ในปัจจุบันหลักสูตรสาขาอุตสาหกรรมท่อง
เที่ยวมี ๒ ระดับคือ

๑.ระดับอนุปริญญา ๒ ปี เปิดสอนธุรกิจ
การท่องเที่ยว

๒.ระดับปริญญาตรี ๔ ปี เปิดสอนอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยว

ระดับอนุปริญญา เน้นผลิตแรงงานในระยะ
ขาดแคลนเป็นแรงงานระดับกลาง เมื่อสภาวะการ
ขาดแคลนแรงงานเบาบาง ก็จะเลิกผลิตซึ่งคาดว่า
จะเลิกผลิตประมาณปี พ.ศ.๒๕๓๙ ระดับ
ปริญญาตรีมุ่งผลิตแรงงานในระดับกลาง และ
เตรียมพื้นฐานเพื่อหาประสบการณ์ในการเป็นผู้
บริหาร หรือพนักงานอาวุโสของหน่วยธุรกิจทาง
ด้านนี้ต่อไป

สำหรับหลักสูตรในการเรียนการสอน เน้นภาค
ปฏิบัติควบคู่กับทฤษฎี และแนวคิดเชิงปรัชญา ใน
การรับใช้ทั้งระบบธุรกิจ และมนุษยนิยมที่มีความ
รู้และคุณธรรม มุ่งให้เป็นผู้นำในการวางรากฐาน
ด้านธุรกิจ และแนวความคิดในการพัฒนา
เศรษฐกิจ สังคมที่ดีงาม

หลักสูตรประกอบด้วย

๑. ภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ
และเลือกเรียนภาษาญี่ปุ่น เกาหลี จีนกลาง
ฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน หรือสเปน อีก
๑ ภาษา หรือมากกว่า ๑ ภาษาก็ได้

๒. สาขาวิชาชีพด้านการนำเที่ยว การโรงแรม
การขนส่ง และพนักงานขายในร้านขายของที่ระลึก

๓. สาขาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่น วิชา
การตลาด การจัดการธุรกิจ จิตวิทยา ศิลปะ

วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม
วิทยา ฯลฯ

๔. การฝึกงาน แบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ

๔.๑ เตรียมการก่อนฝึกงาน ระยะนี้ให้นักศึกษาฝึกงานในสถาบันการศึกษา แล้วออกไปสังเกตการปฏิบัติงานในสถานประกอบการจริง

๔.๒ การฝึกงาน ระยะนี้ให้นักศึกษาฝึกงานจริงๆ ในสถานประกอบการตามที่นักศึกษาสนใจ เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม ร้านอาหารของที่ระลึก บริษัท สายการบิน ฯลฯ การเรียนดังกล่าวแล้ว นักศึกษาจะได้รับทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ตลอดจนได้ประสบการณ์จริงในสถานประกอบการ

นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๘ จนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๓๗) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้ผลิตนักศึกษาภาคปกติ ระดับอนุปริญญาธุรกิจการท่องเที่ยวมาแล้วจำนวน ๓๑๕ คน และระดับปริญญาตรีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำนวน ๗๐ คน

รวม ๓๘๕ คน นักศึกษาส่วนมากทำงานในบริษัทนำเที่ยว เพราะรายได้ดี งานอิสระ และมีโอกาสได้เป็นตัวแทนของประเทศ หรือ "ทูตทางด้านวัฒนธรรม"

สำหรับงานด้านโรงแรมหรือสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องก็มีบ้างแต่จำนวนน้อย เหตุผลก็เพราะว่ารายได้ไม่ดี มีการบีบบังคับมากเกินไป มีกฎกติกามากมาย และต้องใช้เวลานานในการก้าวขึ้นเป็นผู้บริหารระดับสูง

นอกจากนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น สำหรับบุคคลที่ทำงานแล้ว จึงได้เปิดสอนสาขาวิชาธุรกิจการท่องเที่ยวภาคนอกเวลา ในวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๒ มีนักศึกษาเรียนจบในระดับอนุปริญญาประมาณ ๑๕๐ คน ปฏิบัติงานในบริษัทนำเที่ยว โรงแรม หรือประกอบอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง

ถึงแม้ว่าสถาบันราชภัฏเชียงใหม่จะเปิดสอนวิชาชีพ แต่ปรัชญาสำคัญซึ่งจะต้องปลูกฝังควบคู่กันคือด้านคุณธรรม เพื่อให้คนเป็นคนดี มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อสังคม ให้เป็นคุณธรรมที่ฝังแน่นควบคู่กับความยั่งยืนของสถาบันตลอดไป สถาบันนี้ได้ผลิตบัณฑิตด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบธุรกิจอย่างเดียว แต่บัณฑิตดังกล่าวแล้วจะต้องมีความคิด พิจารณา กล้าชี้้นำคำจูนสังคมในทางที่ดีงาม มีจุดยืนอยู่บนคุณธรรม ศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดี เป้าหมายความสำเร็จของชีวิตมิได้อยู่ที่ความมั่งคั่งอย่างเดียว แต่ที่สำคัญกว่านั้น คือทำอะไร จึงจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเหมาะสมกับอัตภาพ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ คิดแบ่งปันส่วนเกินของทรัพยากรที่ตนเองครอบครองให้แก่สังคมและโลกบ้าง เพราะสังคมที่สงบสุข ย่อมทำให้ชีวิตทุกชีวิตของสังคมสงบสุขด้วย ปฏิกริยาถูกไข่อันนี้คือสังคมนี่แท้จริง และนี่คือคำร้องขอจากโปรแกรมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

วิธีการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อจัดเป็นองค์ความรู้

ดร. มงคล เอี่ยมสำอางค์

วิธีการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อจัดเป็นองค์ความรู้

ดร. มงคล เอี่ยมสำอางค์

ภูมิปัญญาพื้นบ้านคืออะไร

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) อาจพบปรากฏในรูปคำขวัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ก็ได้ แล้วแต่บริบทของการใช้คำนั้น ๆ ในบทความบางชิ้นกล่าวถึงภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ขยายครอบคลุมไปทั้งชาติและเรียกว่า ภูมิปัญญาไทย^(๑)(๒)^(๓) ก็มี ในที่นี้ขอใช้ตามที่บรรณาธิการกำหนดไว้ก่อนแล้วคือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาพื้นบ้านสำคัญอย่างไร

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นเดียวกัน พื้นบ้านเดียวกัน ที่สั่งสมสืบทอดกันมา ทั้งโดยประสบการณ์ตรง หรือโดยทางอ้อมผ่านการเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือผู้รู้ในท้องถิ่น หรือโดยทางประเพณี จารีตและพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นความรู้ความสามารถในการจัดการ แก้ปัญหา ปรับตัวให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขตามควรแก่อัตภาพ และมีการเรียนรู้สืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนและเผ่าพันธุ์ของวิถีชีวิตชาวบ้านในท้องถิ่น (๔)(๕)(๖)

* รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

^(๑) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๓, หน้า ๓

^(๒) เสรี พงศ์พิศ, **คืนสู่รากเหง้า**, เขียนวรรณ, ๒๕๓๕, หน้า ๑๔๕, อ้างจาก สวช. ๒๕๓๓, หน้า ๓

^(๓) ประเวศ วะสี, "การสร้างสรรภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา" **ชุมชนพัฒนา**, ๒๕๓๐, หน้า ๗๘, อ้างจาก สวช. ๒๕๓๓, หน้า ๓

^(๔) ยิ่งยง, ๒๕๓๗, หน้า ๒๐

^(๕) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๓, หน้า ๒

^(๖) เสรี พงศ์พิศ, **ทิศทางหมู่บ้านไทย**, ๒๕๓๓, หน้า ๓๐, อ้างจาก สวช. ๒๕๓๓, หน้า ๓

การศึกษาและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญา นอกจากจะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพที่สืบทอดต่อโยง^(๙) เข้ากับรากเหง้า พื้นเพในอดีตของตนเองได้อย่างเหมาะสมอย่างเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้สามารถปรับตัวในสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรีแล้ว การสร้างภูมิปัญญายังเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ปัญหาของชุมชน^(๑๐) อีกด้วย

ปกรณ์ จริงสูงเนิน^(๑๑) เสนอในเอกสาร แนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนบนพื้นที่สูง ว่า ภูมิปัญญาเป็นสาเหตุหลักที่นำไปสู่พฤติกรรมต่าง ๆ หากไปในทางลบก็คือการก่อปัญหา หากไปในทางดี ก็คือการแก้ปัญหา ทั้งที่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบนิเวศ ดังนั้นการวางแผนพัฒนา แก้ปัญหาต่าง ๆ นั้นแท้จริงควรจะเป็นการวางแผนพัฒนา "ภูมิปัญญา" ปกรณ์เปรียบเทียบว่า ภูมิปัญญา เป็นเสมือนคัมภีร์ ขณะที่ยุติปัญญาของการพัฒนาต่าง ๆ (ระบบนิเวศ, ระบบเศรษฐกิจ, ระบบสังคม ฯลฯ) เป็นกงล้อและพฤติกรรมของบุคคลเปรียบได้เสมือนซี่ล้อ

องค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นอย่างไร

การจำแนกองค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้านนั้นอาจมีการจัดกันได้หลายวิธี แล้วแต่ฐานในการพิจารณาที่แตกต่างกัน^(๑๒) เช่น ถ้าใช้ลักษณะที่เป็นนามธรรม-รูปธรรมเป็นฐาน ก็อาจแบ่งได้เป็น ภูมิธรรม อันเป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต คุณค่าและความหมาย ของสิ่งเกี่ยวข้องกับชีวิต กับที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความจำเป็นในการดำรงชีวิต และพัฒนาคุณภาพชีวิต

^(๙) สุวช. ๒๕๓๓. หน้า ๕

^(๑๐) ปกรณ์. มภ.มปพ. อ้างจาก สิลขารณ์ และปกรณ์. ๒๕๓๗. หน้า ๔๓-๔๔

^(๑๑) ปกรณ์. อ้างแล้ว

^(๑๒) เทียบเคียงได้จากข้อสังเกตเกี่ยวกับการจัดประเภทของงานวิจัย ในเอกสาร

เฉพาะด้าน ด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ นาฏกรรม การค้าขาย การผลิต เป็นต้น ^(๑๑)

ถ้าใช้ความเป็นรากเหง้าของการแก้ปัญหา ^(๑๒) มาเป็นฐานก็อาจแบ่งได้เป็น ความรู้สำนึก รับผิดชอบ ต่อศิลปกรรมและสิ่งต่าง ๆ อย่างหนึ่ง ความรู้ในเรื่องการบริหาร การจัดการให้เกิดพลัง โดยอยู่บนพื้นฐานสำนึกที่ถูกต้องอย่างหนึ่ง กับความรู้เรื่องเทคนิควิธีการปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องตรงกันสนิทกับองค์ประกอบที่สำคัญของความสำเร็จ หรือการพัฒนา ^(๑๓) ซึ่ง ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้สรุปเชิงอธิบายจากคำตอบของชาวบ้านต่อคำถามที่ว่า หมู่บ้านที่ "ล้มสลาย" ไปแล้ว กลับฟื้นตัวขึ้นได้อย่างไร ประกอบกับแนวคิดของท่านสรุปไว้ได้เป็นสามองค์ประกอบคือ

๑. ต้องมีธรรมะ มีความเอื้ออาทรต่อกัน คิดช่วยกัน ไม่เอาเปรียบกัน พัฒนาความดี ต่าง ๆ
๒. ต้องมีการมารวมตัวกัน มีผู้นำขึ้นหลายคนทั้งหญิงและชาย มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นซึ่งถือ เป็นองค์กร การที่มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้น ทำให้มีการจัดการ
๓. ต้องมีการเรียนรู้ พยายามเรียนรู้ว่าทำอะไรดีไม่ดี หากความรู้ เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

ทั้งสามองค์ประกอบนี้มาผนวกกันทำให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่ สามารถที่จะเอาชนะอุปสรรค ทุกชนิดได้ แก่ความยากจนได้ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ แก้ปัญหาสังคมให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่น ชุมชนเป็นปึกแผ่น สดหรือจัดปัญหาสังคมไปได้ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

ถ้าโยงมุมมองจากวิถีการศึกษาเชิงมนุษยวิทยา ^(๑๔) ซึ่งพิจารณาภูมิปัญญาชาวบ้านในฐานะที่ผูกพันอยู่กับความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นมรดกสืบทอดกันมาแต่อดีตนานจนกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลและชุมชน ได้รับจากการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และมีความสำคัญต่อชีวิตและสังคมในแง่ที่จะเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นความรู้ที่มีทั้งสติและปัญญาอันเป็นเครื่องชี้แนะแก่คนในสังคม ในชุมชนเป็นเครื่องชี้แนะว่าการที่คนเราจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวรกับคนด้วยกัน โดยไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ทำได้อย่างไร จะอยู่กับปา กับภูเขา น้ำฟ้า อย่างมีความสุขจะทำได้อย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องความ

^(๑๑) เทียบเคียงดูได้จากเอกสาร เสรี, ๒๕๒๔ หน้า ๑๔๕ อ้างจาก สวช. ๒๕๓๓, หน้า ๒ และเอกสารกรมการศึกษาของโรงเรียน ๒๕๓๗ ๒, หน้า ๑๑-๑๒

^(๑๒) ปกรณ์, ๒๕๓๗, แหล่งเดียวกับที่ได้อ้างแล้ว, หน้า ๔๔

^(๑๓) ประเวศ, ๒๕๓๗ บรรยาย ณ ศาลาวัดบ้านดงมี้ง อ.เวียงใหญ่ จ.ขอนแก่น ๔ ก.ย. ๒๕๓๗ สืบจาก รศ. นาคกรรพ เรียบเรียงลงพิมพ์ ในวารสาร การศึกษาแห่งชาติ กรกฎาคม ๒๕๓๗, หน้า ๕-๑๔

^(๑๔) เก็บความจากคำบรรยายของอาจารย์ฉลาดชาย, ๒๕๓๗ "พิธีกรรมความเชื่อและ ภูมิปัญญา" ในการประชุมทางวิชาการ "พิธีกรรมความเชื่อของไทยและไท" โรงแรมดวงตะวัน- เชียงใหม่, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูเชียงใหม่ เป็นผู้จัด, พฤษภาคม ๒๕๓๗

สัมพันธ์ที่ดี ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติด้วย

นักมานุษยวิทยา^(๑๕) เสนอว่าภูมิปัญญาชาวบ้านมี ๒ ระดับเป็นอย่างน้อย คือระดับสามัญสำนึก กับระดับความเชื่อที่ปรากฏในตำนาน และยังอาจจำแนกความเชื่อและพิธีกรรมออก ต่อไปได้เป็นสี่ระดับ ได้แก่ ลัทธิความเชื่อระดับปัจเจกชน ลัทธิความเชื่อระดับที่มีผู้ศักดิ์สิทธิ์ผู้ให้บริการแก่คนอื่น ๆ หรือทอมผี ลัทธิความเชื่อระดับชุมชน และลัทธิความเชื่อระดับที่มีพระมีนักบวชที่มีการจัด ตั้งองค์กร ซึ่งอาจดูแตกต่างไปเป็นอีกระบบหนึ่ง

แต่เมื่อพิจารณาจนถึงจุดหนึ่งในสถานะที่อยู่ใต้อาณาเขตของความเจริญเติบโตเต็มที่แล้ว จะพบว่าคงอธิบายได้เป็นสามองค์ประกอบเช่นกันคือ

๑. ต้องมีความรู้สึกผูกพันต่อกันอย่างน้อยต้องเชื่อในแนวทางแนวปฏิบัติหรือรูปแบบที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ ตลอดจนระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นต้น

๒. ต้องมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ รองรับความเชื่อ พิธีกรรมและการแสดงออกของความเชื่อ ให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมในแง่ของการสร้างความเป็นปึกแผ่นความสามัคคีในชุมชน หรือพิธีกรรมในแง่ของการเปลี่ยนสถานภาพก็ตาม

กล่าวโดยเฉพาะเกี่ยวกับองค์กรของนักบวชนั่นเองก็สามารถพิจารณาได้ลึกลงต่อไปอีกจนอาจกล่าวได้ว่ามันก็จะสัมพันธ์กับรูปแบบและองค์กรทางการเมือง ทางการผลิต และทางเศรษฐกิจ ฯลฯ^(๑๖) ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งอยู่ด้วย

๓. ต้องมีการเรียนรู้ เพราะความเป็นมรดกทางสังคมของภูมิปัญญานั้นสืบทอดกันได้ ด้วยการเรียนรู้ ต้องมีการปลูกฝังผ่านกระบวนการเรียนรู้ว่า "เทคนิค" ต่าง ๆ ที่เป็นการแสดงออกของภูมิปัญญานั้นจะมีความสอดคล้องอย่างไรกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทางภูมิศาสตร์ไม่วิวิถีชีวิตของชุมชนต่าง ๆ^(๑๗) เช่น ชาวบ้านเรียนรู้จากพ่อจากแม่ ว่าน้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เรียนรู้การจัดระบบเหมืองฝาย การทำเหมือง การุดเหมือง การทำฝาย การ "ผัน"น้ำไปใช้ในที่อื่น ๆ เป็นต้น

^(๑๕) เก็บได้จาก ฉลาดชาย, ๒๕๓๗, อ้างแล้ว

^(๑๖) ฉลาดชาย, ๒๕๓๗, อ้างแล้ว

^(๑๗) ฉลาดชาย, ๒๕๓๗, อ้างแล้ว

แม้ในกรณีของภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมที่ปรากฏเห็นได้ชัด (ตรงข้ามกับนามธรรม) ที่กล่าวถึงในเบื้องต้นนั้นเอง แต่ที่จริงเบื้องหลังสิ่งที่ปรากฏมาให้เห็นก็จะต้องมีถ่ายทอดความรู้ หรือการปลูกฝังระบบคิด ทั้งในเรื่องวิธีปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จและในเรื่องความเหมาะสม สอดคล้องกับความสัมพันธ์ที่เป็นรากฐานในชุมชนอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน

การจัดสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นควรทำอย่างไร

ความเบื้องต้นที่กล่าวมาอาจทำให้ได้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักสามประการ ของภูมิปัญญา^(๑๘) คือ

การรู้สำนึก การมีธรรมะ อันเป็นองค์ประกอบระดับจิตใจ หรือระดับความเชื่อ ระดับ ศรัทธา-หนึ่ง การจัดการ มีการรวมกลุ่ม มีองค์กร อันเป็นระดับพฤติกรรม ระดับปฏิบัติการ หรือ พิธีกรรม-หนึ่ง และการมีความรู้ที่สามารถปฏิบัติการได้เป็นประโยชน์ (ความรู้ทางเทคโนโลยี) ตลอดจน การไม่ศึกษาเรียนรู้ต่อ ๆ ไปร่วมกัน อันเป็นระดับของสติปัญญา-ความเข้าใจ หรือระบบความคิดอีกหนึ่ง

กรอบความคิดหลักในการจัดสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานที่กล่าวมาจะเป็นดังต่อไปนี้คือ

ในส่วนของจิตใจหรือความเชื่อ

ในการจัดสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน จะต้องพยายามเข้าใจวิถีคิด^(๑๙) และใช้วิถีคิดของชาวบ้านโดยมองภาพตามสายตาของชาวบ้าน ให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของทุกองค์ประกอบที่มีอยู่ในหน่วยทั้งหมด ในเวลาเดียวกันไม่มองแบบแยกส่วน แต่มองให้เห็นความเชื่อมโยงของทุกองค์ประกอบ มองให้เห็นเงื่อนไขที่มีอยู่เป็นปัจจัยแวดล้อมของสิ่งที่ปรากฏ มองให้ลึกลงไปกว่าแค่การเห็นปรากฏการณ์ซึ่งเป็นภาพหนึ่งอันเท่ากับต้องพยายามปรับกระแสและทำให้การคิดของผู้ศึกษาให้หลุดออกพ้นไปจากกรอบความรู้สมัยใหม่ที่เคยชินอยู่ให้ได้อย่างน้อยก็ในขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการจัดสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน

^(๑๘) เที่ยมเคียงจาก ปกรณ์, ๒๕๓๗ (อ้างแล้ว) ประเวศ, ๒๕๓๗ (อ้างแล้ว) และอาจเทียบเคียงได้จากแนวคิดการบูรณาการปัจจัยต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแก้ปัญหา ของพระเทพเวที (สมณศักดิ์ในขณะนั้น ปัจจุบันเป็นที่ พระธรรมปิฎก), ๒๕๓๔ (ปรากฏในวิทยาสาสตร์แห่งชาติ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมาได้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม และได้จัดแปลพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ ใช้ชื่อว่า Toward Sustainable Science, ๑๙๙๓ ตอนที่เกี่ยวกับองค์ประกอบ หลักสามประการคือ หน้า ๗๕-๗๖, ๑๒๙-๑๓๕)

^(๑๙) ยิ่งยง, ๒๕๓๗, ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้านต่อการดูแลรักษาสุขภาพ ในวารสาร การศึกษาแห่งชาติ ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๕ มิถุนายน-กรกฎาคม

เมื่อได้ใช้ระบบการคิดเช่นนี้แล้ว เราจะค่อย ๆ มองเห็น ความสัมพันธ์ต่าง ๆ^(๑๐๐) ระหว่างมนุษย์กับ มนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติได้อย่างที่ชาวบ้านเห็นอยู่ การพยายาม อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ จะมีได้ใช้แต่เพียง "ภาพนิ่ง" ในระนาบใด ระนาบหนึ่งเท่านั้น แต่จะใช้ภาพที่เป็น "การเคลื่อนไหว" ซ้ำมไปมาระหว่างระนาบต่าง ๆ ด้วย เช่น

"ปรากฏการณ์รศมนตร์รักษาการเจ็บป่วย มิได้หมายความว่า รศมนตร์มี สารเคมีที่มีสรรพคุณพิเศษ แต่นำมนตร์เป็นสื่อแห่ง ความเชื่อ ที่มีคาถา...ทำหน้าที่หล่อหลอม ปลุกสร้างให้กายกับใจ เป็นหนึ่ง เมื่อใจมีพลังตามแรงศรัทธาของความเชื่อ กายย่อมได้ รับผลกระทบไม่มาก ก็น้อย^(๑๐๑) "

การทำความเข้าใจจนสามารถใช้ระบบคิด ใช้วิธีคิดแบบชาวบ้านได้เช่นนี้ เริ่มต้นด้วยการยอมรับความแตกต่างของวิถีชีวิต ยอมรับความหลากหลายอันจะทำให้สามารถยอมรับและมองเห็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แตกต่างไปจากของตนเอง โดยไม่ยึดตนเป็นใหญ่ กระทำตนเป็นประหนึ่งศูนย์กลางของจักรวาล ไม่มองผู้อื่น ว่าด้อยกว่าตน กล่าวอีกแง่หนึ่งก็คือการมีคารวะธรรม มีความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของกลุ่ม คนที่เราเข้าไปศึกษา เพื่อจะนำมาจัดสร้างเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น ได้นั่นเอง

ในส่วนของการจัดการ หรือระดับการปฏิบัติการ

การจัดการที่ควรเกิดขึ้นตั้งแต่เบื้องต้นคือการจัดการให้เกิดความเห็นพ้องตรงกันในการพยายามให้ บัณฑิตย่อยต่าง ๆ ในการดำเนินงานมุ่งตรงไปที่การสร้างควมมีส่วนร่วมในลักษณะและในรูปแบบต่าง ๆ อย่างพอเหมาะแก่สภาพ บัณฑิตด้านความรู้สึกลงในการปฏิบัติการที่สำคัญที่สุดและแฝงอยู่ในศักยภาพของ บุคคลแต่ละคนในองค์กรก็คือ ความรู้สึกในด้านการมีส่วนร่วม ความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมนี้จะส่งผลกระทบเกี่ยว โยงไปถึงท่าทีและกระแสนสัมพันธ์ในองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาทั้งองค์กร ไม่โดยทางตรงก็โดยอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือผลกระทบต่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

^(๑๐๐) ฉลาดชาย, ๒๕๓๗ (อ้างแล้ว)

^(๑๐๑) อึ้งยง, ๒๕๓๗, แหล่งเดียวกับที่อ้างแล้วหน้า ๑๘ (คำที่พิมพ์เน้นสาร ผู้เขียน ปรับเน้นเติมไปจากที่ปรากฏในเอกสารที่อ้าง)

เครือข่ายการเรียนรู้เป็นลักษณะความร่วมมือระหว่างกันที่จะต้องได้รับการปลูกฝังให้องงามต่อไป ทั้งในขณะศึกษา-จัดสร้างองค์ความรู้ และทั้งเมื่อภาระงานได้เสร็จสิ้นลงไปในแต่ละช่วงแล้ว แต่ที่จริงภาระงานที่ตัดออกเป็นช่วง ๆ เหล่านี้เป็นแต่เพียงภาระงานขั้นต้น ส่วนเล็กๆส่วนหนึ่งเท่านั้นในพันธกิจของการทำนุบำรุงและส่งเสริมภูมิปัญญาในแง่ที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งต้องอาศัยเครือข่ายในการจรรโลงสร้างสรรค์ขึ้น ในการเรียนรู้เนื้อหาสาระ เรียนรู้คุณค่า และเรียนรู้กระบวนการจากกันและกัน ตลอดจนร่วมใช้^(๒๒) อยู่ในเครือข่ายร่วมกัน ค่อยๆ ปรับปรนให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพไปตามลำดับ

การที่เครือข่ายการเรียนรู้จะเกิดขึ้นและเจริญเติบโตสืบต่อไปนั้น ความรู้สึกมีส่วนร่วม มีส่วนเป็นเจ้าของในการจัดสร้างองค์ความรู้ สร้างสรรค์และร่วมใช้ภูมิปัญญาในแง่มุมมอง และระดับที่เหมาะสมกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นเงื่อนไขปัจจัยที่สำคัญมาก แม้บุคคลในหน่วยเล็ก ๆ ต่าง ๆ ขององค์กร ก็จจะรู้สึกได้ในความมีคุณค่าของแต่ละคน และเข้าร่วมกระบวนการที่เขาจะมีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างมีชีวิตชีวา มีความหมายจากการที่ได้มีโอกาส มีส่วนร่วมในเครือข่ายการ เรียนรู้ขององค์กรรวม

ในส่วนของวิธีวิทยา หรือกรอบการคิดในการจัดดำเนินการสร้างองค์ความรู้

อาจสรุปเสนอแนวทาง^(๒๓) ที่ควรจะเป็นในการจัดสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังต่อไปนี้

๑. การกำหนดประเด็น-ขอบข่าย ฯลฯ เพื่อเป็นจุดตั้งต้น
๒. การสำรวจเบื้องต้นและพิจารณาการเชื่อมโยงกันของหน่วยย่อยต่าง ๆ ในเครือข่าย โดยรวม
๓. การบันทึกรายละเอียดของระเบียบประเพณี พิธีกรรมหรือรายละเอียดที่แสดงประเด็นต่าง ๆ ตามแนวปฏิบัติของเหตุการณ์ ฯลฯ ที่สนใจศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้
๔. การวิเคราะห์พิจารณารายละเอียดและความสัมพันธ์จากหลักฐานข้อมูล
๕. การสังเคราะห์ สรุปสาระ สืบค้นรายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มเติมเมื่อจำเป็น ตลอดจน การใช้งานหรือการนำเสนอองค์ความรู้

๑. การกำหนดประเด็น-ขอบข่าย

เป็นการกำหนดแนวคิดกว้าง ๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาที่จะจัดสร้างเป็นองค์ความรู้ ตลอดจนพิจารณาเกี่ยวกับเป้าหมายสุดท้ายที่พึงประสงค์ เช่นเป็นการจัดสร้างองค์ความรู้เสมือนเป็นแบบฝึกหัด ฝึก

^(๒๒) วิทยากรอบการคิดและวิธีคิดที่ทรงนี้ได้จากข้อเสนอของนักคิดค้นคว้าต่าง ๆ เช่น ของสุลักษณ์ (๒๕๓๗) ในบทความ ศาสนาและวัฒนธรรม : วิกฤตการณ์และแนวโน้ม เป็นต้น

^(๒๓) เทียบได้กับลำดับกระบวนการคิดสายแก้ปัญหาดังข้อเสนอของ มงคล (๒๕๓๓, ๒๕๓๗ ก) เป็นอาทิ และอาจเทียบโดยนัยได้กับข้อพิจารณาที่ประการในศิลปศึกษา ดังที่สุลักษณ์ (๒๕๓๗) ได้ให้ความ เชื่อมโยง'การฆ่า' เข้ากับ 'ความรุนแรง'ในบทความเรื่องที่ได้ ย่างแล้ว หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

ปฏิบัติการเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการจบการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งจากสถาบันการศึกษา เป็นการจัดสร้างองค์ความรู้เพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรและผลิตชุดประสบการณ์เพื่อการถ่ายทอดต่อไป^(๒๑) เป็นต้น

๒. การสำรวจเบื้องต้น^(๒๒)

การสำรวจเบื้องต้น กระทำได้ทั้งจากแหล่งข้อมูลเอกสาร แหล่งข้อมูลบุคคล ฯลฯ จุดประสงค์สำคัญที่สุดในช่วงนี้คือเพื่อให้ได้ภาพรวมของสิ่งที่จะจัดสร้างเป็นองค์ความรู้และได้รายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ การเชื่อมโยงกันของหน่วยย่อยต่าง ๆ เพิ่มขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ ในการกำหนดประเด็น-ขอบข่ายให้ชัดเจนได้ยิ่งขึ้นเพื่อเป็นฐานในกระบวนการตอนต่อ ๆ ไป ตลอดจนเพื่อให้คำถำนำ^(๒๓) ในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า และจัดสร้างเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ได้เป็นคำถำที่เฉพาะเจาะจงขึ้น ชัดเจนขึ้น ชี้นำได้ชัด-กระชับขึ้น ว่าจะต้องสืบค้น เก็บข้อมูลอะไรบ้าง จากแหล่งใดบ้าง จึงจะครอบคลุมและตรงตามประเด็น-ขอบข่าย ฯลฯ ตรงสู่เป้าหมายได้ตามที่กำหนดไว้

เช่น จากการสำรวจเบื้องต้นทำให้ สมศักดิ์ จันน์ยนา^(๒๔) จำกัดขอบเขตการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการย้อมขวัญของเขาลงเพียงในพื้นที่ อำเภอเมือง อำเภอจอมทอง อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด และกิ่งอำเภอไชยปราการเท่านั้น เป็นต้น

เครื่องมือและวิธีการสำรวจก็มีหลากหลายต่างกัน^(๒๕) อยู่ ตามแต่จะเหมาะสมกับในแต่ละกรณี เช่นอาจใช้การสอบถาม ตามแบบสอบถาม แบบสำรวจ การสัมภาษณ์ชวนสนทนาแบบเจาะลึก (Focus Group หรือ Indepth interview) เป็นต้น

๓. การบันทึกรายละเอียด ฯลฯ ที่แสดงแนวปฏิบัติตามพิธีกรรม ฯลฯ

การบันทึกอาจทำได้โดยการจดเป็นรายละเอียด และ/หรือการบันทึกภาพบันทึกเสียง^(๒๖) ตามแนวการสืบค้นศึกษาแบบมุขปาฐะ (oral research) ซึ่งจะช่วยให้มากในการบันทึกเหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่ไม่อาจจดบันทึกรายละเอียดได้ครบถ้วน ให้เห็นความละเอียดอ่อนในเหตุการณ์ที่กำลังศึกษา และจะจัดสร้างองค์ความรู้ได้อยู่ได้

(๒๑) กรมการศึกษานอกโรงเรียน (๒๕๓๗ ข, ๒๕๓๗ ค และ ๒๕๓๗ ง)

(๒๒) เทียบได้กับ "การสำรวจ" ในเอกสารกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ได้อ้างถึงแล้ว

(๒๓) ดูในส่วนที่เกี่ยวกับ Research Question ในเอกสารของ Garry King et al. ๑๙๙๔

(๒๔) สมศักดิ์, ๒๕๓๔, การย้อมขวัญในประเพณีภาคเหนือ ศึกษากรณีจังหวัดเชียงใหม่

(๒๕) กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๓๗ ข, หน้า ๑๔

(๒๖) กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๓๗ ข, หน้า ๑๙-๒๐

เมื่อพิจารณาในเชิงความสัมพันธ์เกี่ยวกับความเชื่อ ความคิด และการแสดงออกเป็นพิธีกรรม เป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ในกลุ่มชนแล้ว สิ่งที่ได้บันทึกเป็นรายละเอียดไว้ตามลำดับ กระบวนการในขั้นนี้ ก็คือสิ่งที่สะท้อนความเชื่อ สะท้อนระบบการคิด ฯลฯ ที่ฝังอยู่ในแต่ละบุคคล ในชุมชนออกมาเป็นรูปธรรม เป็นแนวปฏิบัติด้วยเครื่องมือและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั่นเอง

๔. การวิเคราะห์ พิธีกรรม ฯลฯ

การวิเคราะห์เป็นการศึกษารายละเอียดของหลักฐานข้อมูลที่บ้านที่มาได้ เพื่อค้นหาสาระสำคัญ^(๑๐) ที่ต้องการ เช่น จุดมุ่งหมายแต่เดิม หรือคุณค่าของภูมิปัญญาที่มีต่อวิถีชีวิต เคล็ดหรือวิธีการและแบบแผน การสืบทอดภูมิปัญญาที่ดำเนินอยู่สืบมาในท้องถิ่น^(๑๑) ตลอดจนแก่นสาร สาระสำคัญของภูมิปัญญา ส่วนที่เสื่อมสลายไปจากสาระแก่นสารเดิม ส่วนที่เสริมแต่งขึ้นมาภายหลัง ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขแวดล้อม (บริบท) ต่าง ๆ ของภูมิปัญญา แหล่งกำเนิด การแพร่กระจาย ฯลฯ ของภูมิปัญญา เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในเชิงความสัมพันธ์เกี่ยวกับความเชื่อ ความคิด และการแสดงออก ฯลฯ แล้วอาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่จะได้จากการวิเคราะห์นั้น ควรจะสะท้อนรวมถึงระบบการคิดเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ^(๑๒) ที่ฝังอยู่ในแต่ละบุคคลในชุมชน หรือที่ชุมชน “รับ” มาจากที่อื่นมาเป็นระบบการคิดของตนเองแล้วอยู่ด้วย

อนึ่ง เนื่องจากการวางแผน การกำหนดประเด็นและการดำเนินการวิเคราะห์ ฯลฯ จะเกิดผลได้ตรงได้ชัดเจนยิ่งขึ้นถ้าผู้มีความรอบรู้ในภูมิปัญญา จะเข้ามามีส่วนร่วม^(๑๓) ยิ่งได้ผู้อยู่ในแวดวงที่เกี่ยวข้องและมีความรอบรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเข้าร่วมอยู่ในกระบวนการด้วยอย่างจริงจังมากเท่าใด ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์มากขึ้นเพียงนั้น ด้วยเหตุนี้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) จึงเป็นแบบแผนการศึกษาค้นคว้าเพื่อจัดสร้าง ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ที่น่าจะนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ตั้งแต่ลำดับขั้นตอนที่จะตัดสินใจว่าควรจะต้องมีการศึกษาภูมิปัญญาที่กำหนดในชุมชนนั้น ๆ หรือไม่ ควรจะต้องเลือกระบุประเด็นปัญหาในทำนองใด ควรจะต้องกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ว่ามีสิ่งใดบ้าง ควรจะประมวลเหตุการณ์และเก็บข้อมูลทำนองใด ที่ใด เมื่อใด อย่างไร ฯลฯ ควรจะวิเคราะห์ในทำนองใด แม้จนกระทั่งว่าควรจะต้องนำเสนอสิ่งที่ “ค้นพบ” ในทำนองใด หรือสมควรจะเอาไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้อย่างไร เป็นต้น

(๑๐) กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๓๗ ค, หน้า ๒๖

(๑๑) กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๓๗ ง, หน้า ๙

(๑๒) ฉลาตชาย, ๒๕๓๗, ได้อ้างแล้ว

(๑๓) กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๓๗ ค, หน้า ๒๖-๒๗, ๒๕๓๗ ข, หน้า ๑๙

๕. การสังเคราะห์ สรุปสาระ

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งในแง่ประโยชน์เฉพาะหน้าของกิจกรรมในลำดับนี้ คือการนำเสนอในแบบแผนที่กำหนดไว้สำหรับสภาวะการณ์ต่าง ๆ คุณค่าในเชิงปฏิบัติเฉพาะกรณีการดำเนินงานจัดสร้างองค์ความรู้จะมีเด่นชัดเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับลักษณะ และแบบแผนการนำเสนอในแต่ละสถานการณ์ แต่ละองค์กรด้วยเป็นอย่างมาก

ในส่วนที่เป็นแก่นสาระของภูมิปัญญา การสังเคราะห์ สรุปสาระน่าจะให้คำตอบที่ อธิบายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ-การรู้สำนึก-จิตใจ-หรือจิตวิญญาณ กับการแสดงออกในทางปฏิบัติเป็นพิธีกรรมหรือเป็นพฤติกรรม และกับระบบความรู้ความคิดในบริบทที่เป็นเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นแต่ละชุมชน ที่ได้ออกปฏิบัติภาคสนามในการศึกษาค้นคว้าอยู่นั้น

การอธิบายในเชิงความสัมพันธ์ที่กล่าวมาจะทำให้คุณค่าของภูมิปัญญาปรากฏได้อย่าง "สมเหตุสมผล" มากขึ้น แม้กระทั่งเคล็ด หรือกลวิธีในการสืบทอด-ส่งต่อภูมิปัญญา ก็อาจจะแสดงความเป็นมา ที่มาที่ไป ได้อย่างกระจ่างขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน

ในหลาย ๆ กรณี จากการวิเคราะห์พิจารณาและสังเคราะห์เข้ากับภาพรวมในองค์ความสัมพันธ์ อาจชี้ให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องสืบค้นรายละเอียดบางประการเพิ่มเติม บางกรณีอาจต้องย้อนไปสำรวจเบื้องต้นเพิ่มเติมอีกเพื่อกำหนดประเด็นบางประเด็นให้ชัดเจนยิ่งขึ้นใหม่ หรือ อาจถึงกับต้องปรับประเด็น ปรับจุดหมาย ขอบข่าย เสียใหม่ก็เป็นได้

อภิปรายสรุปเนื่องด้วยประเด็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน : เกี่ยวกับภาพรวมของสถาบันอย่างไร

จากการรอบความคิดและแนวคิดพื้นฐานในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวมาแล้ว เมื่อนำมาพิจารณาเทียบเคียงกับแนวทางการปรับเปลี่ยนและพัฒนา สถาบันราชภัฏในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น^(๓๔) แล้ว จะเห็นว่าแท้จริง เป็นกรอบความคิด และแนวคิดพื้นฐานที่สอดคล้องกันมาก แม้ในเอกสารที่อ้างถึงก็มีสรุปไว้ตอนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๓๔) เอกสารต้นร่างของคณะกรรมการทรงศึกษาธิการ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มปป. มปป.

“เมื่อวิเคราะห์จนถึงที่สุดแล้ว จะพบว่าการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นนั้น แผนงานด้านวัฒนธรรมก็เป็นแผนงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นแผนงานที่จะเป็นพื้นฐานรองรับ และช่วยให้การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดของสถาบันราชภัฏมีคุณค่าสอดคล้อง และกลมกลืนกับพัฒนาการแห่งวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ยังผลให้การจัดการศึกษา เป็นไปเพื่อชีวิตและสังคมได้อย่างแท้จริง”^(๑๖๖)

เป้าหมายการใช้งานจากองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญานั้นอาจเป็นได้หลายประการ ดังที่ปรากฏในกรอบการคิดในหัวข้อ การกำหนดประเด็น-ขอบข่ายในการสร้างองค์ความรู้ ทั้งนี้หากการดำเนินการทั้งหมดในภาพรวมได้เป็นไปตามปณิธานที่มุ่งให้ประชาชนส่วนใหญ่ของบ้านเมือง... ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขพอสมควรแก่อัตภาพ และ...ได้เกิดความเรียบร้อยดีงามในสังคมอย่างพอสมควร^(๑๖๖) แล้ว ก็จะสอดคล้องกับความหมายเชิงปฏิบัติการของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างหมดจด คือ

“เท่ากับเป็นการพัฒนาวิชาการให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากยิ่งขึ้น”^(๑๖๗) .

จึงอาจถือได้ว่าการสืบสานวัฒนธรรมในเชิงเน้นการวิจัยและพัฒนา ศึกษาค้นคว้าลุ่มลึก เพื่อจัดสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญานั้นคือกุญแจสำคัญ ที่จะนำไปสู่ความเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ตอบสนองต่ออุดมการณ์ อันมุ่งเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชน คนส่วนใหญ่ของบ้านเมือง เพื่อประชาชนในท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่น และที่สำคัญยิ่งก็คือด้วยการใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างจริงจังเท่านั้น จึงจะเอื้ออย่างเต็มปากได้ภาคภูมิใจว่า สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ของเราเป็นของประชาชนในท้องถิ่นเชียงใหม่และล้านนาเป็นสำคัญและเป็นของประชาชนชาวไทยร่วมกัน

^(๑๖๖) แหล่งเดียวกับที่ได้อ้างมาใน(๑๖๔), หน้า ๒๑

^(๑๖๖) สุลักษณ์ ๒๕๓๗, ย่างแล้ว, หน้า ๑๐๔

^(๑๖๗) มงคล ๒๕๓๗ ข, หน้า ๑

แหล่งอ้างอิง

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กระทรวงศึกษาธิการ

- ๒๕๓๗ ก การสังเคราะห์ผลงานวิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียน ด้านระเบียบวิธีวิจัย กองแผนงาน กรมการศึกษานอกโรงเรียน ๒๘ หน้า
- ๒๕๓๗ ข การศึกษานอกโรงเรียนกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่น กองส่งเสริม ปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ๓๕ หน้า และภาคผนวก
- ๒๕๓๗ ค การศึกษานอกโรงเรียนกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่น (ฉบับปรับปรุงใหม่) กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ๓๘ หน้า และภาคผนวก
- ๒๕๓๗ ง บทบาทของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในการประสานงานการถ่ายทอดวัฒนธรรม เพื่อฟื้นฟูศักยภาพชุมชนท้องถิ่น กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ๑๓ หน้า

ฉลาดชาย รมิตานนท์

- ๒๕๓๗ การบรรยายเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมไทย-ไท: ทฤษฎีและแนวทาง ในการประชุมทางวิชาการ ความเชื่อและพิธีกรรม: ภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท วันที่ ๑๐ มิถุนายน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเชียงใหม่ จัดที่โรงแรมดวงตะวัน จังหวัดเชียงใหม่

เทพเวที, พระ (ประยูรช ญุตโต)

- ๒๕๓๔ พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ (ปาฐกถาพิเศษวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ ประจำปี ๒๕๓๔, วันศุกร์ที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๔, เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๘.๒๐ น., ณ ห้องประชุมใหญ่ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

แนวทางการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถาบันราชภัฏในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

- มปป. เอกสารต้นร่างโดยคณะทำงานร่างเอกสารแนวทางการพัฒนาสถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของกระทรวงศึกษาธิการ มปป. อัดสำเนา ๒๗ หน้า

ปกรณ์ จริงสูงเนิน

- มปป. แนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนชนที่ราบสูง มปป. นำเสนอในการประชุมเรื่อง องค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ณ จังหวัดเชียงใหม่ ๒๐-๒๑ สิงหาคม ๒๕๓๗ อ้างอิงจาก สิลนารถ นาคกรรพ และปกรณ์ จริงสูงเนิน ๒๕๓๗

ประเวศ วะสี. ศาสตราจารย์, นายแพทย์

- ๒๕๓๗ ความเข้มแข็งของชุมชนกับการแก่วิกฤตการณ์ทางสังคม (บรรยาย ณ ศาลาวัดบ้านดงบัง อำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ๔ กันยายน ๒๕๓๗ เรียบเรียงโดย ดร.สิลนารถ นาคกรรพ) หน้า ๕-๑๔ ในวารสาร การศึกษาแห่งชาติ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ ประจำเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม

มงคล เอี่ยมสำอางค์

- ๒๕๓๓ รูปแบบการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หน้า ๕๔-๖๔ ในวารสาร การศึกษาแห่งชาติ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๓๒ - มกราคม ๒๕๓๓.
- ๒๕๓๗ ก กระแสการประสานสอดคล้องกันในเค้าโครงแห่งเอกภาพของการพัฒนาและการวิจัย เอกสารอัดสำเนา ๒๕ หน้า ไม่รวมสารบัญและบทคัดย่อ ภาควิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา คณะวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่

มงคล เอี่ยมสำอางค์

๒๕๓๗ ช ข้อเสนอละความหมายเชิงปฏิบัติการในการนำอุดมการณ์สู่ความเป็นจริง: อุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เอกสารอัดสำเนา ๗ หน้า

ยิ่งยง เทกประเสริฐ

๒๕๓๗ ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพ หน้า ๑๗-๒๖ ในวารสาร การศึกษาแห่งชาติ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ ประจำเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม

วัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ

๒๕๓๓ ภูมิปัญญาชาวบ้าน: รากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง ๑๒ หน้า เป็นเอกสารใน รวบรวมความการสัมมนา ตำนาคคี: ภูมิปัญญาชาวบ้านตำนาน ๑๑-๑๔ ธันวาคม ๒๕๓๓ ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูเชียงใหม่จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มอัดสำเนา นับจำนวนหน้าไม่ได้

สมศักดิ์ จันนัยนา

๒๕๓๔ การชั่งขวัญในประเพณีภาคเหนือ ศึกษากรณีในจังหวัดเชียงใหม่ วัฒนธรรมนิพนธ์ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต โปรแกรมวิชาวัฒนธรรมศึกษา คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ๔๐ หน้า

สิลาภรณ์ นาครทรรพ และ

ปกรณ์ จริงสูงเนิน

๒๕๓๗ ภูมิปัญญากับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม หน้า ๓๗-๕๔ ในวารสาร การศึกษาแห่งชาติ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ ประจำเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์)

๒๕๓๗ ศาสนาและวัฒนธรรม: วิฤตการณ์และแนวโน้ม หน้า ๑๐๓-๑๑๔ ในวารสาร ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๑๖ เล่มที่ ๑ ประจำเดือน พฤศจิกายน

King, Garry

Keohane, Robert O . &

Verba, Sidney

๑๙๙๔ **Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey; USA, ๒๙๕ pp.

Payutto, P.A., Bhikkhu

(Translated by B.G. Evans)

๑๙๙๓ **Toward sustainable science; A Buddhist look at trends in scientific development**, Buddha Dhamma Foundation, Bangkok, Thailand, ๑๗๖ pp.

หนทางการเผยแพร่และอนุรักษ์

วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ

ยงยุทธ ธีรศิลป์

หนทางการเผยแพร่และอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ**

ยงยุทธ ชีรศิลป์

วัฒนธรรม

"วัฒนธรรม" ตามความหมายทั่วไป (General Definition) คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซาบซึ้ง ยอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

ส่วนความหมายเชิงปฏิบัติ การ (Operational Definition) ของวัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น ๓ ด้าน

คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดผลิตรกรรมและผลิตผลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันควรแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้าง เอกทัตตะ และแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมดุลยภาพระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข อีสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

* หัวหน้าศูนย์ไทยคดีศึกษาและอาจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

วัฒนธรรมพื้นบ้าน : วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ

ดร. พัทยา สายหู^๓ ได้พูดถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า “วัฒนธรรม” ใช้ในความหมายว่า “แบบอย่างวิถีชีวิตของสังคม” คือแบบแผนการกระทำในเรื่องต่างๆ ที่คนกลุ่มหนึ่งยึดปฏิบัติในปกติชีวิตที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะนั้น และเห็นได้ว่าต่างจากหมู่คณะอื่น เนื่องจากการกระทำที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตมีหลายเรื่องวิถีชีวิตจึงประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีการ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ความคิด และความเชื่อต่างๆ ที่คนกลุ่มนั้นถือว่าจำเป็นและใช้เป็นแบบอย่างเดียวกัน ในการดำรงชีวิตร่วมกันเป็นหมู่คณะนั้น

“พื้นบ้าน” ใช้ในความหมายว่า “ที่เป็นลักษณะปกติสามัญชนของชาวบ้านชนบท” โดยยึดธรรมเนียมภาษาไทยที่เทียบ “บ้าน” กับ “เมือง” ว่า “บ้าน” คือหมู่บ้านของสามัญชนทั่วไป ซึ่งเป็นคนชนบท ต่างไปจาก “เมือง” ซึ่งเป็นที่พำนักอาศัยของชนชั้นบริหารปกครอง (ทั้งคำ “บ้าน” และ “เมือง” มีความหมายและรายละเอียดเปลี่ยนไปจากความหมายเดิมตามวิวัฒนาการของภาษาและสังคมไทย ทำให้ลักษณะกายภาพของสิ่งแวดล้อม ประเภทของผู้คนและอาชีพการงานมีความหลากหลายต่างไปจากสมัยก่อน แต่สังคมไทยก็ยังแบ่งได้เป็นส่วนของชนบทและเมืองอยู่) “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” ในที่นี้จึงขอใช้ให้หมายถึง “วิถีชีวิตของชาวชนบท” ที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนในเขตภูมิภาค

“วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ” เป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวชนบท ที่อยู่ในแต่ละท้องถิ่นในภาคเหนือ แต่ละชุมชนจะมีภูมิหลังพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

กับประวัติความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสำคัญ

ชุมชนในท้องถิ่นภาคเหนือซึ่งเคยเป็น “อาณาจักรล้านนา” ประกอบไปด้วยคนใน ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนานั้น มีคนหลายเผ่าพันธุ์ที่พากันมา “สร้างบ้านแปงเมือง” อยู่กันเป็นหมู่เป็นเหล่าเป็นกลุ่มเป็นก้อน ตามเชื้อสายหรือเผ่าพันธุ์เดิมมาแต่สมัยพระเจ้ากาวิละ ซึ่งได้กวาดต้อนและนำคนมาจากถิ่นต่างๆ ตั้งเป็นหลักเป็นฐานสร้างเมืองเชียงใหม่มาแต่สมัย พ.ศ.๒๓๓๙ เป็นต้นมา ซึ่งเรียกยุคนั้นว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” หลังจากที่ได้ตั้งร้างผู้คนไปนาน

ส่วนภาคเหนือตอนล่าง มี อุดรดิตต์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ เป็นอาทิ ล้วนเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ เคยเป็นทั้งเมืองหลวง เมืองลูกหลวง หรือเมืองหน้าด่านมาก่อน และมีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานมิใช่น้อยเช่นกัน

ดังนั้นคนในท้องถิ่นภาคเหนือจึงมีหลายเผ่าพันธุ์ มีวัฒนธรรมหลากหลาย ที่แต่ละท้องถิ่นยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ ครอบคลุมถึงระบบความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญา และพฤติกรรมของกลุ่มชน เช่น ค่านิยม โลกทรรศน์ จริยธรรม บรรทัดฐาน ภาษา วรรณกรรม เพลง ดนตรี การละเล่น การแสดง การช่าง และสถาปัตยกรรม กีฬาและนันทนาการ อาหารการกิน การอบรมกล่อมเกล่า การรักษาพยาบาลและยากลางบ้าน การผลิต การบริโภคและการจัดการ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี ฯลฯ

ความสำคัญและการจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ เป็นเครื่องแสดงลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนในท้องถิ่นภาคเหนือ ทำให้เกิดความรักและความผูกพันต่อท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มชน เป็นปัจจัยในการส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในวิทยาการแขนงต่างๆ ได้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เก็บข้อมูล รวมทั้งการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่งานวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดหมวดหมู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ดังนี้

๑. หมวดชนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา
๒. หมวดภาษาและวรรณกรรม
๓. หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี
๔. หมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ
๕. หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

การเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ

ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือเป็นวัฒนธรรมหลากหลายซึ่งขึ้นอยู่กับภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญ จึงควรพิจารณาวัฒนธรรมใน ๓ รูปแบบคือ

๑. วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม เป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนในท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่เดิม และยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง

๒. วัฒนธรรมแบบดัดแปลง หรือวัฒนธรรมประยุกต์ เป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลความเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งได้นำมาดัดแปลงหรือประยุกต์ แล้วให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมเพื่อประโยชน์แห่งการนำไปใช้ในปัจจุบัน

๓. วัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมสร้างใหม่ เป็นวัฒนธรรมใหม่ที่คนในชุมชนนำมา อาจจะเป็นวัฒนธรรมเลียนแบบหรือคิดประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ภายหลัง แล้วนำมาใช้ให้เป็นวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นนั้น

ในการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาวัฒนธรรม ๓ รูปแบบดังกล่าวด้วย เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้อย่างถูกต้องชัดเจนอีกทั้งไม่หลงทิศทางด้วย

การเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้นั้น ควรจะดำเนินการดังนี้

๑. สำรวจ : ควรที่จะมีการสำรวจงานวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าจะมีอะไรบ้าง

๒. จัดเก็บและรวบรวมข้อมูล : โดยการเก็บและรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากงานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้สำรวจไว้แล้ว ให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและชัดเจนเพียงพอ

๓. ศึกษา : ศึกษางานวัฒนธรรมท้องถิ่นจากข้อมูล ที่ได้เก็บและรวบรวมมาแล้ว ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้

๔. สืบทอด : งานวัฒนธรรมท้องถิ่นบางอย่าง จำเป็นต้องอาศัยการสืบทอดด้วยเพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่

๕. ส่งเสริม เผยแพร่ และอนุรักษ์ : งานวัฒนธรรมท้องถิ่นใดที่เห็นว่าควรจะต้องส่งเสริมเผยแพร่และอนุรักษ์ ก็ดำเนินการตามวิธีที่เหมาะสมต่อไป

เนื่องจากการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก การที่จะทำให้ชุมชนนั้นๆ ได้ดำเนินชีวิตแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถที่จะทำได้คนที่อยู่ในสังคมท้องถิ่นนั้นๆ มีสภาพวิถีชีวิตที่ดี ดังนั้นในบางครั้งจึงจำเป็นที่จะต้องตัดแปลง ปรับปรุง หรือพัฒนารูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้ากับสังคมในปัจจุบันได้ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด งานเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานของรัฐเป็นกำลังหลักที่จะต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแบบดั้งเดิมไว้ เพราะต้องอาศัยงบประมาณจากทางการ ส่วนภาคเอกชนนั้นก็จะเป็นกำลังเสริมของงานเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของหน่วยราชการด้วย

สื่อมวลชนมีบทบาท และหน้าที่สำคัญยิ่งต่อการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ดัง

นั้นการนำเสนองานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของสื่อมวลชน ควรพิจารณาถึงเรื่องต่อไปนี้ด้วย

๑. นำเสนอข้อเท็จจริง หรือความเป็นจริงของงานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปรากฏ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายและประเด็นหลักของงานวัฒนธรรมนั้นๆ

๒. การนำเสนอที่เหมาะสม จะเป็นการนำเสนอในแนวทางสร้างสรรค์หรือทำลายย่อมขึ้นอยู่กับการณ์ของสื่อมวลชนเป็นสำคัญ เพราะการนำเสนอบางครั้งอาจจะเป็นการทำลายวัฒนธรรมได้

๓. ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ในฐานะที่เป็นผู้ผดุงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ โดยการสอดแทรกเข้าไปในผลงาน หรือการนำเสนอโดยตรงในรายการ คอลัมน์ ฯลฯ

๔. สื่อมวลชนควรประสานการนำเสนองานวัฒนธรรมทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมและวัฒนธรรมดัดแปลง หรือประยุกต์ โดยให้คนในท้องถิ่นมีการดำเนินชีวิตเป็นปกติเข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน อีกทั้งไม่ละทิ้งงานวัฒนธรรมที่แสดงออกซึ่งความเป็นท้องถิ่นและความเป็นชาติในที่สุด

^๑ เอกสารประกอบการอภิปราย ในงานสัมมนาสื่อมวลชนท้องถิ่นสืบสานงานวัฒนธรรม (ภาคเหนือ)

ณ โรงแรมควอลิตี้ เชียงใหม่ฮิลล์ อ.เมือง เชียงใหม่ วันที่ ๑ - ๒ กันยายน ๒๕๓๗

จัดโดยคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

^๒ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, กรุงเทพฯ: ๒๕๓๖. ๓.๕

^๓ พัทยา สายชู ตรี. การสนับสนุนงานวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยหน่วยงานของราชการ วัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีอีสาน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖. ๓.๒๘๓

วัฒนธรรมทางจิต :

สิ่งที่ครูรู้และไม่รู้

กัลยา ณ มิตตา

วัฒนธรรมทางจิต : สิ่งที่ครูรู้และไม่รู้

กัลยา ณ มิตตา

ถ้าจะถามกันว่า ในบรรดาบุคคลที่ประกอบสาขาวิชาชีพทั้งหลายนั้น สังคมไทยเราให้ความเคารพนับถือและยกย่องบุคคลที่ประกอบวิชาชีพใด คำตอบส่วนใหญ่คงปรากฏว่า ครู เป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือกันมากที่สุดในสังคมไทยของเราพอๆกับอีกสาขาวิชาชีพหนึ่งคือ หมอ ทั้งสองอาชีพนี้มีอานิสงส์ทำให้ผู้ที่ประกอบวิชาชีพนี้เป็นบุคคลที่ได้รับความนับถือและยกย่องเชิดชูให้เกียรติว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ดีและมีคุณธรรมสูง จนเป็นที่ยอมรับและไว้วางใจให้เป็นหลักเป็นที่พึ่งที่มั่นคงของสังคมไทยเรา

* อาจารย์พิชัย วรรณกุลสุนทร หัวหน้าภาควิชาศิลปะ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

นับถือกันถึงขนาดยกมือขึ้นไหว้ทุกครั้งที่พบปะกัน สองมือที่มาบรรจบยกขึ้นไหว้นั้นคง แทนความหมายว่า ขอแสดงความเคารพต่อบุคคลที่มีความรู้ในสาขาวิชาชีพนั้นอย่างแท้จริง เคารพในความ เป็นหลักที่ให้พึ่งพิงได้ และขอนบอบต่อบุคคลผู้มีจิตใจที่ตั้งามสูงที่ยึดมั่นในคุณธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์ ของวิชาชีพนั้น จนได้ชื่อว่าเป็นบุคคลผู้ถือศตชนแล้วเพื่อรับใช้สังคม

แต่ในปัจจุบัน ยังเป็นเช่นนั้นอยู่หรือไม่

คำตอบอาจทำให้ตกใจกันได้

ว่า ...หลงเหลือน้อยลงไปทุกปี

ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น ผมว่าคำตอบคงมิได้ล่องลอยอยู่ในสายลมแต่กลับประทับแน่นอยู่ใน ใจของครูทุกคน เป็นความรู้ที่ครูแทบทุกท่านรู้ดีว่า

เรารู้ว่า ที่เขายกมือไหว้เรานั้น เขาไหว้ด้วยความเคยชิน ไหว้ในภาพลักษณ์เดิมที่เจอครู แล้วต้องยกมือไหว้

เรารู้ว่า ครูในความหมายเดิมที่เคยสำนึกเคยภาคภูมิใจในความรู้และหยิ่งในศักดิ์ศรีของ การเป็นผู้ให้ นั้น ในปัจจุบันได้มลายหายไปเกือบหมดแล้ว หันกลับไปถือค่านิยมคืออยากรวยอยากมีเงินทอง ให้คนนับหน้าถือตาในฐานะพ่อค้าวาณิชมากกว่าฐานะครูซึ่งดูต่ำต้อย

เรารู้ว่า ฐานะครูที่ดูต่ำต้อยลงไปปัจจุบันนั้นส่วนหนึ่งแปรผันไปตามกระแสของโลกาภิวัตน์ แต่ส่วนใหญ่ก็เกิดจากเราทำตัวของเราให้ต่ำลงเอง

เรารู้ว่า ครูที่มีความรู้อย่างแท้จริงในสาขาวิชาชีพนั้นๆในปัจจุบันนับได้น้อยท่านเดิมที เนื่องจากว่าท่านที่มีคุณสมบัติดังกล่าวมักมีชื่อเสียงโดดเด่นเป็นที่ยอมรับกัน ว่าเป็นบุคคลระดับมันสมองของ สถาบัน จึงมักมีอากรสมอบไหลออกไปอยู่ในสถาบันอื่นๆ หรือไม่ก็ไหลไปสร้างงานสร้างเงินทองให้กับตนเอง

เรารู้ว่า ครูที่เหลืออยู่นั้นแบ่งออกเป็นสองประเภท หนึ่ง รู้ตัวดีว่าวิชาความรู้ที่ตนมีนั้นมีพอ ประมาณ ประมาณที่จะสอนได้ระยะหนึ่ง ระดับหนึ่งเท่านั้น ยังพร่องอยู่และสามารถเติมให้เต็มขึ้นมาได้ ท่าน ก็อุทิศส่วตนพยายามเติม เพื่อศักดิ์ศรีของคำว่าครูอย่างแท้จริง และประเภทที่สองนั้น รู้ตัวดีว่าความรู้ตัว นั้นพอกล่อมแกล้มอาศัยหูชี้สอนไปได้วันๆหนึ่งเท่านั้น มีหน้าข้ายังล้าสมัยไปทุกวันทุกทอม จนบางครั้งฟังลูกศิษย์พูดรายงานหน้าชั้นยังตกใจว่าทำไมเรายังไม่รู้เรื่องนี้ แต่ช่างเหอะ ดันรอนอยากรู้เพิ่มเติมไปทำไมให้ลำบาก อยู่ไปอย่างนี้ก็ดีแล้ว เงินเดือนก็ไม่เห็นเพิ่มตามความรู้ชักน้อย

เรารู้ว่า ที่แรกท่านคิดว่าทำการงานเสริมเป็นอาชีพรอง เพื่อรับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่สูงจนอยู่ด้วยเงินเดือนครูอย่างเดียวไม่ไหว แต่ทำไปทำมาอาชีพรองกลับนำหน้าอาชีพหลัก

เรารู้ว่า ชาวที่ว่าครูลงโทษเมียนตีเด็กจนเกินความหมายของคำว่าสั่งสอนนั้น เกิดจากสภาวะจิตที่ตั้งเครียดของครู ที่บางครั้งต้องระบายออกมาเนื่องจากไม่มีทางออกอื่น

เรารู้ว่า ชาวครูชมชื่นลูกศิษย์ตัวจ้อยที่มีชาวอยู่แทบทุกปีนั้น มีสาเหตุมาจากเกณฑ์มาตรฐานในการรับบรรจุครูนั้นต่ำมาก จนไปรับคนที่ไม่ใช่ครู และไม่ใช่คนเข้ามา

เรารู้ว่า เราสอนเด็กให้จบออกไปวิจัยฝุ่นก่อนแล้วค่อยได้งานทำในสาขาที่ไม่เกี่ยวข้องกับที่เรียนมา

และเรารู้ดีว่า ผลผลิตที่เราผลิตออกไปในปัจจุบันนั้น ก็คิดอีหรือบเดียวกัน

สรุปก็คือเราไม่มีความภาคภูมิใจในสาขาวิชาชีพของเรา!!!

หรือไม่ก็ มีน้อยลงกว่าแต่ก่อน

สรุปซ้อนสรุปอีกก็คือ สาเหตุเกิดจากเราไม่รู้และไม่เข้าใจความหมายของคำว่า

“ครู”

ดังนั้น จุดยืนของเราจึงยืนอยู่ที่จุดอันน่าหวาดเสียวต่อการพลัดตกลงไปในเหวอย่างยิ่ง
เหวลึกในที่นี้ก็คือ ความไม่รู้

เป็นความไม่รู้ตามนัยที่เกิดจากสิ่งที่พระพุทธรูปของค์ทรงเรียกว่า “มิจฉาทัญญู” คือสร้างความไม่รู้แล้วยังนึกว่ารู้ รู้ดีเสียด้วย รู้ดีจนเวลาที่ใครพูดอะไรให้ฟัง ก็ปิดหูด้วยคำว่า

ฉันรู้แล้ว...รู้แล้วนะ

ดังนั้นเราจึงไม่รู้ว่า อาชีพครูนั้นมีคุณค่าสูงส่งอย่างไรสำหรับสังคมไทยในอดีต นับตั้งแต่บทบาทของครูคนแรกของโลกคือ พ่อ-แม่ ต่อมาก็คือพระสงฆ์และครูบาอาจารย์ ต่างก็ได้ทำหน้าที่ครูโดยสมบูรณ์แบบมาแล้ว จะเห็นได้ว่า

พ่อแม่ให้ชีวิต ครูนั้นให้คุณภาพชีวิต

เราไม่รู้ว่า บทบาทหลักของครูนั้นคือการเป็นผู้ให้ ให้ความเมตตาต่อศิษย์เสมอกัน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ฐานะ หรือลำเอียงด้วยความรัก ซึ่ง หลง กลัว ต้องให้วิชาความรู้อย่างไม่ปิดบัง และการให้ที่สำคัญที่สุดคือให้แนวทางแบบอย่างของการดำเนินชีวิตต่ออย่างเป็นสุขได้อย่างไรในสังคม โดยมีครูเป็นต้นแบบ

เราจึงไม่รู้ว่า ก่อนที่ครูจะสอนศิลปะวิทยานั้น ครูจะสอนถึงจรรยาของสาขาวิชาชีพนั้นๆเสียก่อนว่า สิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรนำไปประพฤติปฏิบัติ

เราไม่รู้ว่า สิ่งที่เราประพฤติปฏิบัติทุกเมื่อเชื่อนั้น กลายเป็นแบบอย่างที่ดีที่เด็กคอยเฝ้ามองอยู่และเลียนแบบ เหมือนลูกปูคอยเดินตามแม่ปู มากกว่าคำสอนที่ออกจากปากแล้วจางหายไป เรียกว่าสอนด้วยการปฏิบัติหน้า

เราไม่รู้ว่า คำสอนที่ออกจากปากเรา จะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น ต้องมีผู้ปฏิบัติตามได้ และคนแรกที่ต้องปฏิบัติตามนั้นคือเราเอง

เราไม่รู้ว่า คนที่จะมาประกอบวิชาชีพเป็นครูนั้น ต้องรู้แน่แก่ใจจนชัดแล้วว่าจุดหมายของอาชีพตนคืออะไร ดังนั้นครูจึงรู้ว่าอาชีพครูนั้นไม่ร่ำรวยเป็นเศรษฐีแน่นอน ฉะนั้นครูจึงไม่ยากกรวยและไม่ดิ้นรนไปประกอบวิชาชีพอื่นๆให้รวยขึ้นมาก และไม่อิจฉาผู้อื่นที่รวยกว่าตน

เราไม่รู้ว่า สาเหตุที่ครูไม่ยากกรวยนั้น ไม่ใช่เพราะว่าครูต้องจน แต่เป็นเพราะเข้าใจความจริงของชีวิตว่าองค์ประกอบของชีวิตที่มีสุขนั้นไม่ใช่ประกอบด้วยเงินอย่างเดียว มิฉะนั้นมนุษย์ทั้งโลกจะต้องหันไปเป็นพ่อค้าวานิชกันหมด ความสุขที่ครูทำให้ดูเป็นตัวอย่างนั้นคือ สุขในสัมมาอาชีพที่พอเลี้ยงตนและครอบครัวได้เป็นปกติสุข สุขที่เกิดจากความสันโดษ คือยินดีในสิ่งที่ตนมี เป็นคนที่เข้าใจธรรมชาติของตน ครูสอนคนให้รวยได้สำหรับคนที่อยากจจะรวย แต่ครูจะให้หลักแก่วัดใจคิดว่า ควรประกอบสัมมาอาชีพอย่างไร ความสุขของชีวิตคืออะไร

เราไม่รู้ว่า สุขที่เกิดจากความสันโดษนั้นคือ คนที่ไม่มองมืองอแต่เป็นคนที่แสวงหาปัจจัยสี่ตามสติปัญญาและกำลังของตนอย่างเต็มกำลัง อยู่อย่างคนที่เข้าใจในสิ่งที่ตนพึงมีพึงได้ อยู่อย่างไม่เอาตนไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นที่มีเหตุต่างกัน อยู่อย่างสมถะไม่หุรหราฟุ้งเฟ้อตามสังคม ไม่ดิ้นรนและแสวงหาจนทำให้เกิดทุกข์ต่อตนเองและครอบครัว

เราไม่รู้ว่า การที่คนทั้งหลายเขายกมือไหว้เรานั้น นอกจากไหว้ในคุณวุฒิของเราแล้ว ยังไหว้ในคุณธรรมของเราอีกด้วย คุณธรรมของครูคือการเป็นแบบอย่างของการมีชีวิตที่ดี ที่มีความเป็นอยู่ที่มีความสุขอยู่ในโลก อยู่กับโลกด้วยธรรม อยู่อย่างผู้ที่ละอายชั่วกลัวบาป อยู่อย่างปราศจากอบายมุข ก็มีความสุขได้

เราไม่รู้ว่่า อาชีพครูไม่ใช่อาชีพของคนสี่จำพวกคือ ออกหัก หลักลอย คอยงาน สังขารโทรม ที่จะเลือกไว้เป็นอาชีพสำรองประหังไปก่อน ดังนั้นเราจึงไปคัดเอาบุคคลที่ไม่มีอุดมคติของการเป็นครูเข้ามา บรรจุเป็นครู

เราไม่รู้ว่่า ความสำเร็จของนักเรียนคือความสำเร็จของครู ดังนั้นบัณฑิตที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตหน้าที่การงาน คือผลผลิตของครูที่ไร้คุณภาพ

เราไม่รู้ว่่า ครูคือผู้นำทางสติปัญญาของมนุษย์ของสังคม มีใช้ผู้ตาม เมื่อใดที่คนในสังคม กำลังประพุดติผิตนอกริตนอกรอย ยังพอแก้ไขได้เนื่องจากมีหลักและผู้ถือหลักนั้นมันอยู่ แต่หากผู้นำมีสติ พันเพือนแปรไปตามสังคมแล้ว สังคมนั้นย่อมถึงคราววิฤต

เราไม่รู้ว่่า การสอนศิลปวิทยานั้นต้องควบคู่ไปกับจริยธรรมด้วย ปัจจุบันเราชื่นชมกันว่า สามารถสอนในสาขาศิลปศาสตร์เพิ่มเติมได้ แต่เราไม่รู้ว่่าควรมีแนวทางเป็นขอบเขตว่่า อาชีพใดที่ควรส่งเสริม และสอนศิลปวิทยาให้ มีใช้ดูแลในแง่เป็นวิชาชีพที่สังคมกำลังนิยมชมชื่นกัน ในปัจจุบันเห็นบางสาขาวิชาสอน กันในเรื่องของการปรุงส่วนผสมของสุราเมรัย นัยว่่าจะได้ประกอบอาชีพเป็นคนปรุงสุรายินหลังบาร์ได้ วิชา เช่นนี้สมควรจะสอนกันหรือไม่ในสถาบันของครู หากเราเพ่งเล็งแต่ในแง่ความเป็นวิชาชีพที่สุจริตตามกฎหมาย และเป็นที่ยอมรับกัน ถ้าในอนาคตอาชีพที่มีใช้สัมมาอาชีพเฟื่องฟูลอย เช่นมีบ่อนมีโสภณได้ถูกต้องตามกฎหมายและคนฮือฮานิยมชมชอบกัน เรามีต้องสอนวิชาเล่นการพนันอย่างไรให้เก่งหรือสอนเด็กให้เป็น โสภณชิ้นหนึ่งกันหรือ

เราไม่รู้ว่่า คำว่่ามีจฉาอาชีพนั้น มีอะไรบ้าง ในฐานะที่ประเทศเราลงทะเบียนว่่าเป็นประเทศ ที่มีพลเมืองนับถือ พุทธศาสนา จึงควรจจะรู้ว่่าอาชีพต่อไปนี้ เช่น อาชีพขายมนุษย์ ขายสัตว์ให้เขาเอาไปฆ่า ขายอาวุธ ขายยาพิษ ขายสุราฯ นั้นรวมอยู่ด้วยในบรรดามีจฉาชีพทั้งหลาย และเป็นอาชีพที่พระพุทธรองค์ทรง ห้าม มีให้พุทธศาสนิกชนนำมาประกอบเป็นอาชีพ ด้วยทรงเห็นว่่าจะนำเอาความเดือดร้อนมาสู่ทั้งตนเองและ สังคมในภายหลัง

เมื่อสรุปว่่า เรานั้นมีทั้งสิ่งที่รู้และไม่รู้ปนเปอยู่ในขณะเดียวกัน อันเป็นธรรมชาติที่เป็น ปกติวิสัยของบุคคลผู้มีใช้ สัพพัญญู เป็นปกติวิสัยที่สมควรขัดเกลาเอาความไม่รู้ที่พระพุทธรองค์ทรงเรียกว่่า อวิชชา นั้นออกไป หากแต่การขจัดความไม่รู้ออกไปได้นั้น ไม่ง่ายเช่นเอาแคคั่วว่่า ไม่ ออกจากความไม่รู้ เท่านั้น หากต้องใช้ความสำนึกที่ทำหน้าที่ย้าเตือนอยู่เสมอว่่า เรานั้นมีใช้ผู้ที่สมควรกล่าวว่่า เป็นผู้รู้แล้ว

เนื่องจากตามนัยที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงคำว่่าผู้รู้แล้ว คือผู้ที่ไม่หวนกลับไปทำ ความ ผิดอันเกิดขึ้นจากความไม่รู้อีก

นั่นคือภาวะของ คำว่า **วิชา** บังเกิดขึ้น **อวิชา** ย่อมมลายไป

พระพุทธองค์ยังทรงแสดงอีกว่า เมื่อปลงตกว่า เรายังคงมีสภาพของความไม่รู้ผู้นั้น สมควรแก้ไขโดยการแสวงหาและเข้าใจ ผู้รู้ ปราชญ์ สัตบุรุษ ผู้เปรียบดั่ง กัลยาณมิตรของโลก เมื่อพบแล้ว จะได้ยินได้ฟังได้เห็น ว่า สิ่งใดไม่ควรยึดถือปฏิบัติและสิ่งใดควรรักษาไปปฏิบัติ

เพื่อให้เกิดผลในตน และเกิดความรู้ความเห็นที่ถูกต้องตรงทาง สืบไป

ครับ ขอจบลงด้วยการอัญเชิญ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล มหาราช ที่ตรัสแก่ครูทั่วประเทศ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๑ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“ ...ถ้าครูไม่ห่วงประโยชน์ที่ควรจะห่วง หันไปห่วงอำนาจ ตำแหน่ง ห่วงสิทธิและห่วง รายได้กันมากๆ เข้าแล้ว จะเอาจิตใจที่โชนมาห่วงความรู้ ความดี ความเจริญของเด็ก ความห่วงในสิ่งเหล่านั้น ก็ค่อยๆ บั่นทอน ทำลายความเป็นครูไปจนหมดสิ้น จะไม่มี อะไรเหลือไว้พอที่ตนเองจะภาคภูมิใจหรือผูกใจใครไว้ได้ ความเป็นครูก็จะมีค่าหรือ เหลืออยู่ ให้เป็นที่เคารพบูชาอีกต่อไป ”

อิมกาย - อิมใจ

ประสาธ อีนอก

ไค้ซ้ลี้
ไค้ซ้ลี้

ไค้ซ้ลี้
ไค้ซ้ลี้

พวอ ชค
คคค
ลี้ชอ

พวอ ชค
คคค

ลี้ชอ
ลี้ชอ

ลี้ชอ
ลี้ชอ

ลี้ชอ
ลี้ชอ

ลี้ชอ
ลี้ชอ

อิมกาย - อิมใจ

ประสาธ อีออนอก

จากชื่อ “โรงเรียนฝึกหัดครูเกษตรกรรม ประจําฉนวนทลพายัพ” เมื่อแรกก่อตั้งคือ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๗ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้ปรับเปลี่ยนบทบาท ภาระหน้าที่เรื่อยมานับแต่วันนั้น จนถึงภาระหน้าที่ในการผลิตคนเพื่อท้องถิ่นในวงกว้างในปัจจุบัน

เมื่อแรกตั้งมีการกึ่งในการผลิตครูทางด้านเกษตรเป็นหลัก เพื่อป้อนให้แก่โรงเรียนต่างๆ ในฉนวนทลพายัพ ต่อมาเมื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู โดยรวมเอาโรงเรียนฝึกหัดครูชาย และโรงเรียนฝึกหัดครูสตรีเข้าด้วยกัน ได้ผลิตครูทั้งสายสามัญและสายวิชาชีพ และบทบาทก็เป็นอย่างนี้เรื่อยมาจนกระทั่งเมื่อเปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี ในปีพ.ศ.๒๕๑๗ ก็ได้ผลิตบัณฑิตทั้งสายครุศาสตร์ สายวิทยาศาสตร์ และสายศิลปศาสตร์

ในขณะเดียวกัน หากจะพิจารณาดูหน่วยงานเล็กๆ หน่วยงานหนึ่งที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาภาษา คติชนวิทยา ศิลปะ และวัฒนธรรมของล้านนา ก็เริ่มจากการเป็น “ศูนย์คติชนวิทยา” สังกัดหมวดวิชาภาษาไทย ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๓ งานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษาของวิทยาลัยครูเชียงใหม่ก็พัฒนาขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ในชื่อของ “หน่วยประเคราะห์ทางวัฒนธรรม” เมื่อปีพ.ศ.๒๕๑๘ จากนั้นก็พัฒนามาเป็น “ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเชียงใหม่” ซึ่งมีฐานะเทียบเท่าคณะวิชาของหน่วยงานภายในวิทยาลัย จนในที่สุดก็มีการจัดตั้ง “ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่” ขึ้นมาควบคู่กัน

* หัวหน้าภาควิชาการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์
อดีตหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ และได้รับงบประมาณทั้งจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (หรือ สวช.) จากกรมการฝึกหัดครู และจากจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งสามารถหางบประมาณได้จากกรมการบริจจาคจากองค์กรเอกชนอีกด้วย ซึ่งสามารถดำเนินงานได้อย่างอิสระในหลายๆ ลักษณะ

การเปลี่ยนแปลงของหน่วยงานตามลำดับโดยสังเขปนี้ ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาโดยทั่วไปของการพัฒนาองค์กรและขออนุญาตกล่าว ณ ที่นี้เพราะเกรงว่าจะไม่มีใครนึกถึง และยิ่งไปกว่านั้นยังอาจจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นล้วงหน้าไปไกลถึงบทบาทที่ควรจะเป็นของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเชียงใหม่ เพราะเป็นองค์กรที่มีความสมบูรณ์พร้อม ทั้งรูปแบบโครงสร้างขององค์กร ความมั่นคงของสถานภาพผู้บริหารองค์กร กำลังคนซึ่งใช้กำลังอาจารย์จากวิทยาลัย และกำลังเงินงบประมาณอันมีที่มาจากหลายแหล่ง ซึ่งเมื่อมองภาพรวมแล้วเราจะเห็นว่า งานด้านศิลปวัฒนธรรมนี้ควรจะไปได้กว้าง ลึก และไกล

ภารกิจของวิทยาลัยครูเชียงใหม่ หรือสถาบันราชภัฏเชียงใหม่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย ก็เหมือนกับสถาบันราชภัฏอื่นๆ อีก ๓๕ แห่งทั่วประเทศ คือ ภารกิจในการศึกษาค้นคว้าวิจัยศิลปวัฒนธรรม ภารกิจในด้านทะนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม ภารกิจด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และภารกิจในด้านการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งวิทยาลัยครูเชียงใหม่โดยศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทดังกล่าวมาแล้วตั้งแต่ปี ๒๕๑๓ แต่อาจจะถอยแรงลงไปบ้างก็เรื่องธรรมดาของโลก

อาจารย์ของสถาบันได้รับทุนอุดหนุนในการศึกษาค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมในเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ผลงานวิจัยก็ได้เผยแพร่ออกมาเป็นลำดับ การเผยแพร่มีได้กระทำอยู่ภายในประเทศเท่านั้น อาจารย์ผู้ทำการวิจัยยังมีโอกาสได้ไปเผยแพร่ผลงานยังต่างประเทศอีกด้วย เพียงแต่ว่าท่านอาจารย์เหล่านั้นขาดการยอมรับนับถือจากกลุ่มอาจารย์ด้วยกันเอง และผู้บริหารสถาบันก็มีสิ่งอื่นที่จะต้องสนับสนุนมากมายจนล้นมือ หรืออาจเป็นเพราะอาจารย์ขาดโอกาสที่จะทำการวิจัยอย่างจริงจังอย่างต่อเนื่องอีกในระยะหลังๆ นี้เท่านั้นเอง ที่ทำให้อาจารย์ที่มีฝีมือเหล่านั้นเกิดความ "อึดอัดอิมกาย" ในระดับหนึ่ง แต่ความช่างคิดช่างค้นของท่านก็ยังทำให้ท่านมีผลงานออกมาอยู่บ้างประปราย แต่ไม่สามารถสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ไฟแรงขึ้นมาเสริมได้ แม้ว่าอาจารย์รุ่นใหม่หลายท่านก็อยากจะทำ แต่ก็ขาดโอกาสและด้วยเหตุผลดังกล่าว ซึ่งทางแก้ไขนั้นมีอยู่ หากผู้บริหารรู้และเข้าใจในกลวิธีการบริหารบุคคล และสามารถนำกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง นี่คือปัญหาสำคัญและทางแก้ที่คงต้องใช้เวลา

งานวิจัยด้านวัฒนธรรมนั้นมีเป้าหมายอยู่ที่การเผยแพร่ บทบาทภารกิจที่ชัดเจนของนักวิจัยทางด้านศิลปวัฒนธรรมก็คือ การเผยแพร่ความรู้ความจริงที่ตนเองได้ค้นพบนั้นออกไปยังมวลชน ให้คนในสังคมได้รับรู้รับทราบ งานวิจัยที่ขาดการเผยแพร่จะเป็นการวิจัยที่ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ดูแล้วผมมีความเห็นว่า การวิจัยแล้วเผยแพร่มีอยู่ ๒ ทางที่แตกต่างกัน

ทางแรกก็คือ การศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้ทราบว่าศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นของเก่าดั้งเดิมนั้นเป็นอย่างไร ความที่เป็นของเดิมนั้นขึ้นอยู่กับช่วงเวลา คือ เป็นของเดิมในยุคใดสมัยใด เช่น วิจัยให้พบว่าคนล้านนาในสมัยพญาเม็งรายนั้นมีชีวิตและความเป็นอยู่เป็นอย่างไร มีประติษฐการด้านศิลปะและวัฒนธรรมเรื่องอะไรบ้าง และเป็นอย่างไร สมัยก่อนสมัยราชวงศ์มังรายเป็นอย่างไร มีความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาในสมัยหลัง ๆ อย่างไร แล้วนำสิ่งหรือเรื่องราวที่ค้นคว้าวิจัยได้นั้นมาเผยแพร่ให้คนทั่วไปเขาเข้าใจ การนำผลการวิจัยมาเผยแพร่ นั้น ผู้เผยแพร่ซึ่งอาจจะเป็นคนละคนกับผู้ทำการวิจัยก็ต้องบอกยุคบอกสมัย บอกสภาพที่ถูกต้องชัดเจนเท่าที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าพบด้วย ซึ่งการเผยแพร่ดังที่ว่านี้ก็คือ ภารกิจในการทำนุบำรุงและรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม จะต้องเผยแพร่และแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นของเก่าจริงๆ เท่านั้น

การวิจัยเพื่อเผยแพร่ในแนวทางที่สองนั้นก็คือ การวิจัยเพื่อการพัฒนา อันหมายความว่า เมื่อผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าได้ค้นพบข้อมูลที่เป็นของดั้งเดิมแล้ว ก็ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงบางส่วน หรือเป็นการแต่งเติมเสริมเนื้อหาบางส่วนให้สามารถนำออกเผยแพร่ได้ แต่เมื่อนำออกมาเผยแพร่งั้นก็ต้องบอกให้ชัดเจนไปเลยว่าได้ปรับปรุงมาแล้วหรือได้พัฒนามาแล้วจากของเก่าของเดิม ลักษณะของการวิจัยแบบนี้ ผมใคร่ขอยกตัวอย่างรูปแบบของการศึกษาค้นคว้าการแต่งกาย เครื่องดนตรี และลีลาการยืนการเดินของคนไทยในสมัยก่อนของท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท ท่านอาจารย์ได้ถอดแบบเดิมออกมาทั้งหมด จากนั้นท่านอาจารย์ได้คิดแต่งท่วงทำนองเพลงเข้าประกอบจนกลายเป็น “ระบำโบราณคดี” ที่เผยแพร่ออกมาให้เราทั้งหลายได้ชมกัน ลักษณะการวิจัยดังกล่าวนี้เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนาโดยแท้

การวิจัยแล้วเผยแพร่ทั้งสองรูปลักษณะ ควรจะต้องเผยแพร่ในลักษณะของการเปรียบเทียบ เป็นการให้ทางเลือกแก่ประชาชน ที่สถาบันการศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมพึงกระทำอย่างยิ่ง ให้ประชาชนในสังคมเขาเลือกเอาว่า จะอนุรักษ์ของเก่า หรือจะชอบของใหม่ที่ได้พัฒนาแล้ว ซึ่งอาจารย์ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่เราเองก็ได้เคยทำมาตลอดระยะเวลาที่รับผิดชอบ เพียงแต่อาจจะหย่อนย่อไปบ้างในช่วงหลังๆ นี้ ทั้งนี้คงจะเนื่องแต่การขาดความเข้าใจที่ชัดเจนในผลงานวิจัย ท่านคงไม่แน่ใจนักว่าผลการค้นคว้าวิจัยนั้นเป็นของดั้งเดิมหรือเป็นสิ่งที่นักวิจัยเองได้พัฒนามาแล้ว หรืออาจจะมีส่วนมาจาก ท่านขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในลักษณะของงานเผยแพร่ หรือคนทำงานเขาอาจจะเกิดความรู้สึก “อิมอกอิมใจ” ต่องานวิจัยของเขาเองหรือต่อระบบการทำงานของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หรืออาจจะเพราะเหตุผลอย่างอื่นอีกผมก็ไม่ค่อยแน่ใจนัก แต่ผมเองไม่อยากจะกล่าวว่าเป็นเพราะขาดงบประมาณ เพราะแหล่งงบประมาณมีหลายทางอย่างที่ว่าไว้ในตอนต้น

อนาคตของการทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ขึ้นอยู่กับวิธีการทำงานของครูบาอาจารย์สถาบัน อยู่ที่การบริหารงานของผู้บริหารสถาบัน ซึ่งผู้บริหารในระดับสูงและระดับรองลงมาจะต้องสร้าง “ศรัทธา” ในสถาบันของตนเองให้เกิดแก่ครูอาจารย์ในภาพรวมให้ได้ ต้องสร้างศรัทธาว่าเรา

เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมืองเชียงใหม่ สร้างศรัทธาในศิลปะของล้านนา ในชนบประเพณีล้านนา ในวัฒนธรรมล้านนา พวกเราทุกคนจะต้องสำนึกว่าเราเป็นคนของท้องถิ่น รักท้องถิ่นนี้ และอยากจะทำให้ท้องถิ่นนี้พัฒนาไปในทางที่ดีถูกต้อง

แต่ “ศรัทธา” นี้จะต้องเกิดจากการไว้น้ำใจเชื่อใจกันในการทำงาน หากเกิดจากผลประโยชน์ไม่ ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองจะต้องเชื่อใจผู้น้อย ผู้บังคับบัญชาจะต้องเชื่อใจผู้ใต้บังคับบัญชา จะต้องคอยตักเตือนเขาหากทำงานผิดพลาด จะต้องช่วยเหลือเมื่อเขาพบทางตัน จะต้องเป็นตัวแทนให้ลูกน้อง เพราะฐานในการทำงานที่แท้จริงก็คือผู้ปฏิบัติ ไม่ใช่อยู่ที่หัวหน้างาน การตัดสินใจใดๆ ก็ตามจะต้องมีเหตุผล และมีความ “โปร่งใส” ทุกฝ่ายจึงต้องนำและหนุนไปด้วยกัน ให้กำลังใจและสร้างศรัทธาไปพร้อมกัน

เมื่อคนมีศรัทธา คนก็จะอุทิศตนให้กับงาน เพราะเขาจะเชื่อมั่นว่า สิ่งที่เขาจะทำ และได้ทำลงไปแล้ว นั้นจะก่อให้เกิดผลประโยชน์อะไร ถ้าเขาศรัทธาในตัวเองผลงานประโยชน์ก็จะตกอยู่ที่ตัวเขา เขาก็จะทำงานเพื่อประโยชน์ของตัวเอง เพื่อพรรคพวกของเขา แต่ถ้าเขาศรัทธาต่อสถาบัน ผลงานที่เขาทำก็จะเป็นไปเพื่อสถาบัน และถ้าเขาศรัทธาต่อเนื้อหาศิลปวัฒนธรรมประเพณีของล้านนาอย่างจริงจัง เขาก็จะอดทนจะสู้ และจะเสี่ยงทำงานในหลายๆ งาน เพียงเพื่อให้เกิดผลงานเพื่อการวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมล้านนา นั่นคือการทำงานเพื่องาน มิใช่เพื่อตน

ผมอาจจะพูดถึงสิ่งที่เคยมีเคยเป็นในอดีตมามากมาย จนไม่ได้กล่าวถึงเรื่องของอนาคต เพราะผมเชื่อว่าอนาคตจะต้องมาจากอดีต ก้าวต่อไปของการวิจัยศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาศิลปวัฒนธรรม การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมล้านนา อันเป็นภาระที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของสถาบันนั้น เป็นภารกิจที่สถาบันได้เคยทำมาแล้วตลอดอายุ ๗๐ ปีของสถาบัน ก้าวที่สำคัญต่อไปนั้นขึ้นอยู่กับ “คน” ในสถาบัน ที่จะมึลำนึกเพื่อสถาบัน เพื่อสังคมล้านนา หรือเพื่อตัวเองเท่านั้น

เมื่อกล่าวในภาพรวม ท่านผู้อ่านคงไม่เชื่ออย่างที่ผมเชื่อ ท่านคงไม่คิดว่าชาวราชภัฏเชียงใหม่ “อึม” ตามอย่างที่ผมคิด ท่านคงคิดว่าเขาน่าจะกำลังหิวกระหายอยู่ ส่วนจะ “หิว” อะไรนั้น ก็แล้วแต่ความเชื่อของท่านเถอะครับ

“นิเทศาลัย”

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๗

ปัจฉิมลิขิต :

ความรับผิดชอบของวงการต่างๆ ที่มีต่อวัฒนธรรมของชาติ

โกชัย สาริกบุตร

ปัจฉิมลิขิต :

ความรับผิดชอบของวงการต่างๆ ที่มีต่อวัฒนธรรมของชาติ

โกชัย สาริกบุตร^๑

ปัจจุบันนี้วงการต่างๆ มีความรับผิดชอบต่อวัฒนธรรมของชาติมากน้อยเพียงใด นี่คือคำถาม ที่ยังไม่ต้องการคำตอบแบบฉบับพลันทันที

ก่อนตอบ โปรดทบทวนและรำลึกต้นสายปลายเหตุ ย้อนหน้าย้อนหลังให้ถี่ถ้วนสักหน่อย เพราะเป็นเรื่องที่ถกเถียงอภิปรายกันได้ไม่มีที่สิ้นสุด

ทำไมมนุษย์จึงต้องมีความรับผิดชอบ ? และถ้ามนุษย์จะต้องมีความรับผิดชอบ เขาจะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งใดบ้าง ? มนุษย์จะต้องมีความรับผิดชอบต่อวัฒนธรรมของสังคมและประเทศชาติของตนหรือไม่ ? ถ้าจะต้องรับผิดชอบ เขาควรรับผิดชอบต่อเรื่องใดบ้าง ? และมากน้อยเพียงใด ?

ในปัจฉิมลิขิตท้ายเล่ม มีแต่คำถาม คำถาม และคำถาม

เพราะทุกวันนี้เราจะเห็นปรากฏการณ์ที่ชัดเจนมาก ในเรื่องของ ผลประโยชน์ กับ ความรับผิดชอบ ทำให้อยากถาม

กลุ่มคน (หรือจะใช้คำว่า วงการ ก็ได้) กำลังมุ่งผลประโยชน์กันอย่างสุดเหวี่ยง โดยปราศจากความรับผิดชอบ หรือว่าในท่ามกลางการกอบโกยผลประโยชน์นั้น เขามีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติอยู่พร้อมแล้ว

โปรดสังเกต

ในขณะที่เขาทุ่มทุนโฆษณาสุรายาเมา เขาจัดฉากนำเสนอด้วยศิลปวัฒนธรรมประเพณีแบบไทย ๆ

ในขณะที่เขาโหมโฆษณาธุรกิจการเงิน เขาเดินกำไรให้ประชาชนด้วยการจัดละครเพื่อนรำ และมีรางวัลประกวดศิลปกรรมประจำปีอีกด้วย

^๑ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ในขณะที่เขาเป็นนักจัดรายการ เขาเป็นโฆษก เขาเป็นพิธีกร เขาใช้ภาษาสื่อสารที่มีรสชาติ
มาก แต่ฟังแล้วแปลกไปจากภาษาไทยธรรมดา

..... ฯลฯ

ปรากฏการณ์ทั้งหลายยังมีอีกมาก แต่น่ามากแล้วเพียงเล็กน้อย ณ ที่นี้ เพียงเพื่อเป็นภูมิ
หลังของคำถามข้างต้น และก็ยังอยากจะถามต่อไปอีกว่า

ผู้มุ่งผลประโยชน์ทั้งหลายมีความรับผิดชอบต่อวัฒนธรรมของชาติอยู่แล้ว ใช่หรือไม่ ?
เพราะกิจกรรมหลายอย่างที่ทุกวงการนำเสนอออกมา นั้น ได้บูรณาการแนวคิดในการอนุรักษ์และส่งเสริม
วัฒนธรรมของชาติอยู่ในตัวแล้ว เขาไม่เคยทอดทิ้งวัฒนธรรมอันดีงามเลย อย่างนั้นหรือ ?

หรือว่าวงการต่างๆ กำลังเลือกใช้วัฒนธรรมบางสาขาเป็นเครื่องมือในการโฆษณาประชาสัมพันธ์
เพื่อให้สินค้าขายดี หรือว่า ยังมีเหตุผลอื่นได้อีก

โปรดสังเกตอีกครั้ง

สภาพของ “ภาษาและวัฒนธรรมของชาติ” ในวงการต่างๆ น่าดูน่าชมเพียงใด กำลังดำเนิน
อยู่อย่างไร จะมีทิศทางไปไหนไหนกันแน่ อาทิเช่น

ภาษาและวัฒนธรรมใน

วงการเศรษฐกิจ (ธุรกิจ การเงิน การค้า การลงทุน)

วงการโฆษณาประชาสัมพันธ์

วงการสื่อสารมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ)

วงการการเมือง การปกครอง

วงการบันเทิง (ผู้ประกาศ นักเขียน นักแสดง นักแต่งเพลง)

วงการครุศึกษา (สถาบันการศึกษา วงวิชาการ)

วงการพระพุทธศาสนา

ฯลฯ

คำถามทั้งหลายข้างต้น หากต้องการคำตอบ หรือฝันจะเอาคำตอบให้ได้ คงต้องจัดประชุมสัมมนาหาคะตมสมองกันครั้งใหญ่ เป็นการระดมสติปัญญาและระดมประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายทั้งปวง เพื่อช่วยกันขุดคุ้ยเจาะลึกเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมในประเด็นต่างๆ อาทิเช่น

สภาพปัจจุบันปัญหาที่เผชิญร่วมกัน

การสร้างภาพตระหนักถึงความสำคัญ และความรับผิดชอบร่วมกัน

อุปสรรคและแนวคิดเพื่อการแก้ไขให้สำเร็จลุล่วง

ข้อเสนอแนะเพื่ออนุรักษ์ พัฒนา หรือเพื่อจรรโลงภาษาและวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย

สมกับยุคสมัย

ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมการสำหรับอนาคตทั้งระยะสั้นและระยะยาว

ในท่ามกลางกระแสสังคมที่ผันแปรอย่างเชียวกรากเช่นทุกวันนี้ เราคงจะมีชีวิตอยู่แบบตัวใครตัวมัน หรือวงการใครวงการมัน เห็นทีจะไม่ได้เสียแล้ว

อย่าอ้าอึ้ง โปรดตอบคำถาม

ถ้าเราได้คำตอบว่า ทุกคนหรือทุกวงการต้องมีความรับผิดชอบต่อวัฒนธรรมของชาติร่วมกัน เราก็จะได้คำตอบติดตามมาอีกหลายประการ ซึ่งพอจะชี้ชัดได้ว่า ใคร ? ควรทำอะไร ? และควรทำอย่างไร ?

ถ้าเช่นนั้นจะช้าอยู่ไย ทำอะไรกันขึ้นมาให้จริงจังกันเสียที เพื่อค้นหาคำตอบและลงมือทำสิ่งที่ควรทำกันเถิด.

ณ ที่นี้ มีพวกเรา อยู่พร้อมแล้ว
ณ ที่นี้ มีดวงแก้ว ล้วนล้ำค่า
ณ ที่นี้ มีบัณฑิต เลิศปัญญา
พวกเรา呢 จะรักษา อุตมการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

จัดทำหนังสือที่ระลึกครบรอบ ๗๐ ปี

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

คณะกรรมการอำนวยการ

อธิการบดีสถาบันราชภัฏเชียงใหม่
รองอธิการบดีทุกฝ่าย
คณบดีทุกคณะ
ผู้อำนวยการศูนย์และสำนักฯ
ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี

คณะกรรมการดำเนินงาน

รศ.โกชัย สาริกบุตร	ประธานกรรมการ
ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ	รองประธานกรรมการ
อาจารย์ประสาธ อีนอก	กรรมการ
อาจารย์เรณู วิชาศิลป์	กรรมการ
อาจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว	กรรมการ
ผศ.เกื้อพันธ์ นาคบุปผา	กรรมการและเลขานุการ

แบบปกและศิลปกรรม	อาจารย์พิชัย กรรณกุลสุนทร
ภาพประกอบ	อาจารย์ภาสกร โทณวนิก
	อาจารย์กรเพชร เพชรรุ่ง
อักษรพื้นเมืองประกอบ	ผศ. ลมุล จันทน์หอม

ขอขอบพระคุณผู้ให้ความช่วยเหลืออีกหลายท่านที่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้

ภาพหลักปก :

เทคนิคปูนปั้นปิดด้วยกระเบื้องสี

ยอดชุม หลโตธ

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

